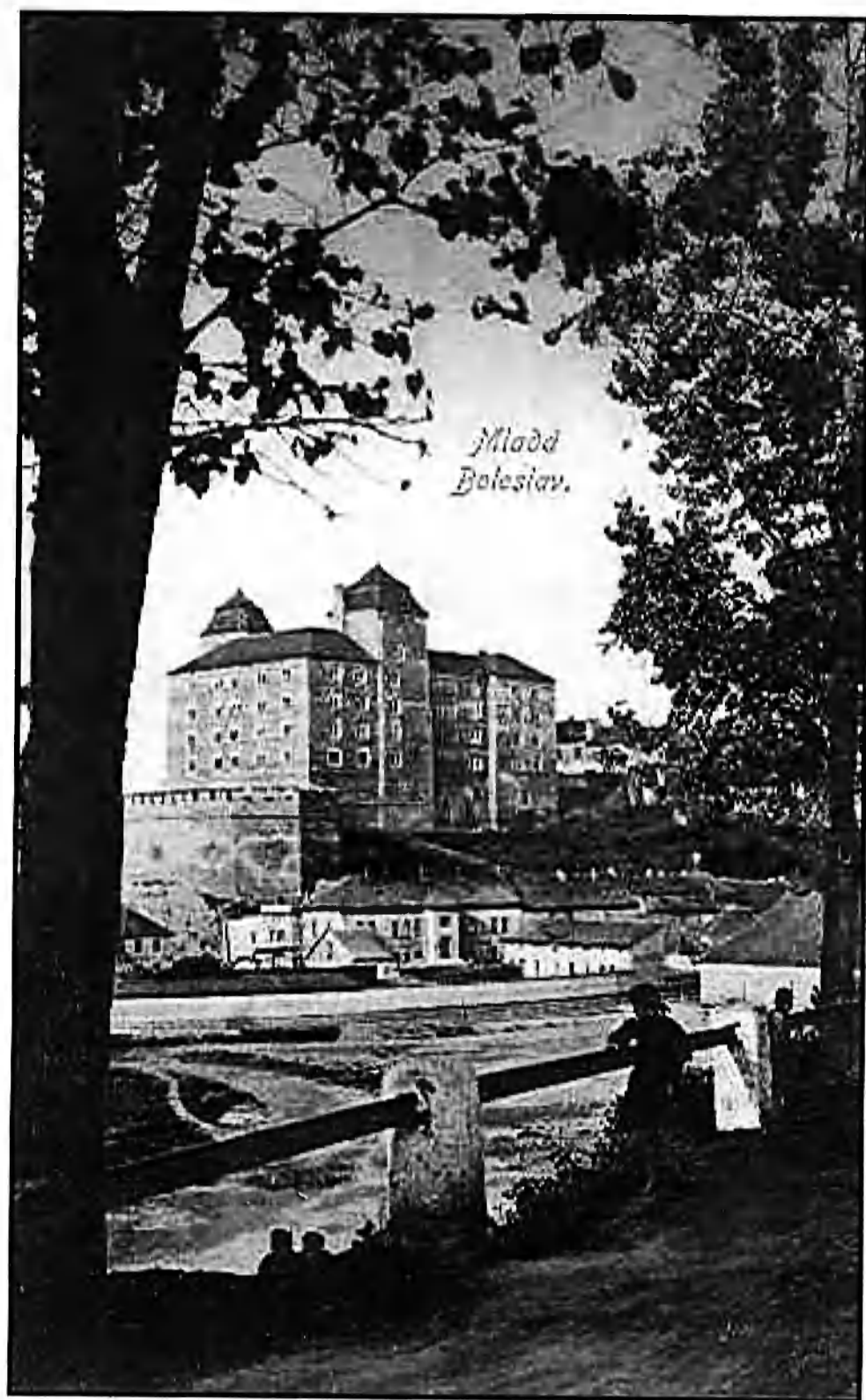

*Mladá
Boleslav.*

UNIVERZITA KARLOVA – PEDAGOGICKÁ FAKULTA

M. D. Rettigové 4, Praha 1

KATEDRA DĚJIN A DIDAKTIKY DĚJEPISU

VÝVOJ MLADOBOLSLAVSKÉHO HRADU

10. – POČÁTEK 17. STOLETÍ

rigorózní práce

Mgr. Bořivoj Beránek

vedoucí RP: PhDr. Roman Ferstl

Praha 2007

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předloženou rigorózní práci zpracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

Bořivoj Beránek

Poděkování:

Děkuji vedoucímu rigorózní práce PhDr. Romanu Ferstlovi za cenné rady a připomínky, které mi v průběhu práce poskytoval.

Děkuji také PhDr. Karlovi Herčíkovi, který jako můj gymnaziální učitel velmi ovlivnil mé nasměrování k historii a dějinám a bez nějž bych se pravděpodobně studiem historie nezabýval a tato práce by nevznikla.

O B S A H

1.	Úvod	5
2.	Boleslavské hradiště	10
2.1.	Hradiště na Chlumu	10
2.2.	Hradiště Boleslav Mladý	19
3.	Kastelánské centrum	33
4.	Za Markvarticů	40
5.	Za Krajířů	58
6.	Podoba hradu v roce 1602	82
7.	Didaktické využití tématu	96
8.	Závěr	100
9.	Prameny a literatura	106
10.	Seznam obrazových příloh	117

1. Úvod

K tématu předkládané rigorózní, původně diplomové práce mě přivedl dlouholetý rodový vztah k Mladoboleslavsku a jeho přirozenému centru Mladé Boleslavi. Narodil jsem se sice r. 1979 v poněkud vzdáleném Brandýse nad Labem, ale dětství jsem prožil v Benátkách nad Jizerou, v původních Starých Benátkách, odkud jsem odešel studovat mladoboleslavské Gymnázium Josefa Pekaře. Zde jsem trávil léta 1994 až 1999. S Mladou Boleslaví jsem mimo jiné spojen dodnes. V Blahoslavově ulici sídlí má kancelář.

Ze středoškolských učitelů dějepisu mě oslovil zejména dr. Karel Herčík, díky němuž jsem se začal také blíže seznamovat s mladoboleslavským hradem. Pro zpracovávání seminárních prací, zadaných mým oblíbeným učitelem dějepisu, jsem se totiž neobešel bez pomoci institucí sídlících na místním hradě – Muzeem Mladoboleslavska a Státním okresním archivem v Mladé Boleslavi.

Kromě doporučené bohaté regionální literatury jsem se hlavně potřeboval seznámit s precizní prací boleslavského historika, archiváře, muzejníka a gymnazijního profesora Františka Bareše *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém pro politický okres mladoboleslavský*. A už tehdy mě překvapilo, jak málo prostoru Bareš věnoval mladoboleslavskému hradu. Pouhé 4 strany (!) mi přišly skutečně málo na tak dominantní památku.¹ Tehdy jsem

---

¹ Bareš, F.: *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém XXI. Politický okres mladoboleslavský*. Praha, Archeologická komise 1905, s. 250–253.

ještě netušil, jak málo se vlastně o dějinách a stavebním vývoji nejrozsáhlejší mladoboleslavské památky ví.

Počátky sepisování dějin mladoboleslavského hradu můžeme nalézt už u barokních historiků², ale zásadní a ucelené popisy dějin a stavebního vývoje se objevují až v pokročilém 19. století, počínaje u třetího svazku Heberova díla *Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlöser*, na něhož v podstatě v romantickém zaujetí navazoval mladý Josef Pekař³ a jehož dílo plně nahradil až August Sedláček ve svých monumentálních *Hradech, zámcích a tvrzích Království českého*, jejichž desátý svazek je věnován Boleslavsku.⁴ Další Barešovy práce o Mladé Boleslavi se hradu věnují jen okrajově⁵, takže boleslavský hrad postrádá v moderní době reprezentativní monografii. Až do devadesátých let minulého století zůstala pohříchu nejrozsáhlejší právě ona Sedláčkova kapitola věnovaná hradu v jeho *Hradech*.

Za studií na katedře dějin jsem se seznámil i s dalšími díly české kastelologie a opět mě čekalo nemilé překvapení. Dobroslava Menclová se ve svém rozsáhlém díle o vývoji českých hradů téměř vůbec boleslavským

---

² Kamper, Z. – Karlová, Z. (edd.): *Kronika mladoboleslavská od Mistra Jiřího Bydžovského* sepsaná. Mladá Boleslav, Hejda & Zbroj 1935. Balbín, B.: *Miscellanea historica regni Bohemiae*. Praga 1681.

³ Pekař, J.: *Mladá Boleslav ve věcích minulých*. Jizeran X/1889, č. 60, 63, 64, 65, 67 (3., 14., 17., 21., 28., 31. srpna), 69, 71, 72, 73, 74 (4., 11., 14., 18., 21. září), 77, 80, 82, 84 (1., 12., 19., 26. října), 86 (2. listopadu), 100, 101 (21., 25. prosince).

⁴ Sedláček, A.: *Hrady, zámky a tvrze Království českého X. Boleslavsko*. Praha, Argo 1997 (fotoreprint pův. vyd.), s. 30–41.

⁵ Bareš, F.: *Paměti města Ml. Boleslavě*. Díl I. Mladá Boleslav, nákl. vlast. 1922.

hradem nezabývá, jen jej zmiňuje.⁶ Malý prostor pro jednotlivá hesla mi neumožnil bližší seznámení ani v zatím poslední velké kastelologické práci, Durdíkově *Ilustrované encyklopedii českých hradů*.⁷

Celkem mě také překvapilo, že takový patriot, jakým bezpochyby byl Zdeněk Kalista, se mladoboleslavským hradem vůbec nezabýval; až na drobné zmínky v jeho nejrozsáhlejší studii věnované rodnému kraji.⁸ Ve své poetické knize *Cesta po českých hradech a zámcích aneb Mezi tím, co je, a tím, co není* dokonce mladoboleslavskému hradu nevěnoval samostatnou kapitolu, jak učinil v celé řadě pojizerských sídel, zpravidla méně významných.

Ani Kalistův gymnazijní učitel historie a zeměpisu Zdeněk Kamper nevěnoval hradu příliš velkou pozornost.⁹

Zato Rudolf Turek se problematice nejstarších boleslavských dějin věnoval dostatečně¹⁰, teprve díky

---

⁶ Menclová, D.: *České hrady I*. Praha, Odeon 1976 (2. vyd.), s. 133, 136, 227, 363.

⁷ Durdík, T.: *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha, Libri 2000 (2. vyd.), s. 364–365.

⁸ Kalista, Z.: *1000 let v dějinách našeho kraje*. In: Strnad, E. (ed.): *Boleslavsko. Čtení z kraje středního i dolního Pojizeří*. Mladá Boleslav, MNV v Mladé Boleslavi 1947, s. 61–129.

⁹ Kamper, Z.: *Letmý pohled do minulosti Mladé Boleslavě*. In: *Almanach školství okresu mladoboleslavského 1918–1933*. Mladá Boleslav 1933, s. 8–12. Kamper, Z.: *Z minulosti hradu a města Mladé Boleslavě*. In: *Mladá Boleslav, Lysá nad Labem, Nové Benátky*. Praha – Brno, NPČM 1941.

¹⁰ Turek, R.: *Pravěk Boleslavska*. In: Strnad, E. (ed.): *Boleslavsko. Čtení z kraje středního i dolního Pojizeří*. Mladá Boleslav, MNV v Mladé Boleslavi 1947, s. 40–60. Turek, R.: *Počátky Mladoboleslavska*. In: Trtílek, V. (ed.): *Mladá Boleslav od minulosti k dnešku*. Mladá Boleslav, MNV v Mladé Boleslavi 1974, s. 7–18. Turek,

jeho textům jsem konečně pochopil, co jsem to vlastně viděl při gymnazijní exkurzi na jaře roku 1996 na Švédských šancích.

Bohatší literatura ke stavebnímu vývoji se začala objevovat až v 90. letech minulého století v souvislosti s archeologickými výzkumy v Mladé Boleslavi.¹¹ Z ní pro mou práci byla inspirativní především studie vzniklá v souvislosti s výzkumem z poloviny 70. let a vedená Dobroslavem Líbalem.¹²

Pramenná základna pro mé studium nebyla právě bohatá. Většina potřebných listin byla již v minulosti vydána jak v samostatných edicích, tak jako doprovod historických prací. Především František Bareš ve svých *Pamětech města Ml. Boleslavě* až příliš často vkládá do historického líčení historické dokumenty, aniž by přísně odlišoval mezi pramenem a vlastním textem, za což byl kárán velkým znalcem boleslavských dějin Josefem Vítězslavem Šimákem.

V předložené práci jsem v rámci heuristiky shromáždil a excerpoval veškerou literaturu vztahující se k tématu a shromáždil všechny mně známé a dostupné prameny archivní i ediční povahy, a to včetně pramenů

R.: „*Mladoboleslavská*“ listina Oty I. In: Boleslavica III. Sborník Okresního muzea v Mladé Boleslavi. Mladá Boleslav, OM v Mladé Boleslavi 1994, s. 25–41.

¹¹ Prostředník, J.: *Archeologické výzkumy turnovského muzea v Mladé Boleslavi za rok 1992*. Z Českého ráje a Podkrkonoší 6/1993, s. 158–164. Prostředník, J.: *Raně středověký objekt kultovního charakteru z Mladé Boleslavi*. In: *Život v archeologii středověku*. Praha 1997, s. 520–524. Waldhauser, J.: *První stadium vývoje města Mladé Boleslavi podle aktuálních archeologických pramenů: iniciativa pro další studium*. Z Českého ráje a Podkrkonoší 5/1992, s. 163–167. Waldhauser, J.: *Záchranné archeologické výzkumy na Mladoboleslavsku*. Středočeský vlastivědný sborník 17/1999, s. 87–90.

¹² Líbal, D – Lancinger, L. – Hanzlíková, H.: *Mladá Boleslav – hrad*. *Castellologica bohémica* 6/1998, s. 151–170.

obrazových, na nichž je do značné míry má rigorózní práce založena. Vždyť celá jedna kapitola se zabývá rozbořem jediného obrazového pramene – mladoboleslavským prospektem Jana Willenberga.

Předložená rigorózní práce by měla představovat ucelenou monografii dějin a stavebního vývoje hradu v Mladé Boleslavi, v literatuře prozatím poněkud opomíjeného.

2. BOLESLAVSKÉ HRADIŠTĚ

2.1. HRADIŠTĚ NA CHLUMU

Mladoboleslavská ostrožna nad soutokem Jizery a říčky Klenice, jíž celou zaujímá mladoboleslavské Staré Město, patří v regionu k nejstarším trvale osídleným místům, kdy první archeologickým výzkumem doložené stopy osídlení spadají až do období pozdního paleolitu. V době cca 10.000 př. n. l. existovalo v blízkosti dnešního hradu lidské sídliště. Ostrožny pro svá hradiště využil v době bronzové také lid popelnicových polí či lid tzv. lužické kultury.¹ Vhodná návrší v dnešní Mladé Boleslavi a jejím nejbližším okolí neunikla pozornosti ani Keltům a následně Germánům, ale jejich přítomnost na území města Mladé Boleslavi dokládají pouze ojedinělé nálezy.²

Výraznější stopu v Boleslavi a jejím nejbližším okolí zanechali raně středověcí Slované, kteří vytvořili ve středním Pojizeří relativně hustou sídelní strukturu drobných osad a pevných hradišť (staroslovanských hradů). Už v dobách prvního osídlování využívali Slované přirozeně chráněných poloh, které prozatím opevňovali spíše sporadicky; „*stačil pozůstatek pravěké hradby nebo nově vystavěná malá palisáda*“³, jak o tom svědčí situace na pojizerských hradištích Poráň, Mužský a Chlum. Mladší slovanská hradiště na Mladoboleslavsku představovala rozsáhlé areály chráněné jak přírodními podmínkami, tak valy s dřevohlinitými hradbami, zpravidla zpevnovanými z vnější (zřídka i z vnitřní) strany kamennou zdí. K největším slovanským hradištím v Čechách vůbec patří dvojice těsně sousedících staroslovanských hradišť pod Mužským: Hrada

---

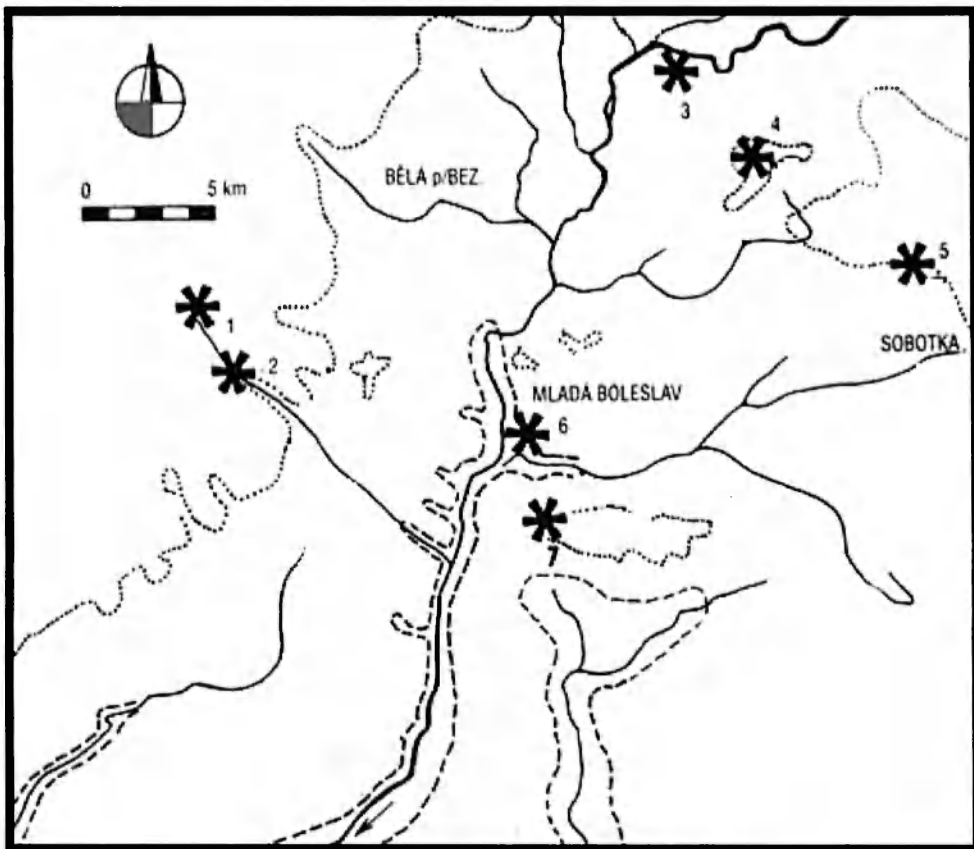
¹ K pravěkému vývoji Mladoboleslavska nejnověji Waldhauser, J. a kol.: Proměna první... od návštěv lovců k zemědělské krajině. In: Beneš, L. a kol.: Mladoboleslavsko v proměnách času. Praha, Libri – Okresní muzeum Mladá Boleslav 1997, s. 10–47.

² K dokladům keltského působení: Waldhauser, J.: Keltové na Jizeře a v Českém ráji. Praha, NLN 2002 (2. dopl. vyd.), s. 109.

K dokladům germánského působení: Waldhauser, J. – Košnar, L.: Archeologie Germánů v Pojizeří a v Českém ráji. Praha, Libri 1997, s. 132–133.

³ Lutovský, M.: Slovanské osídlení – doba hradišť. In: Beneš, L. a kol.: Mladoboleslavsko v proměnách času. Praha, Libri – Okresní muzeum Mladá Boleslav 1997, s. 45.

(útočištné hradiště, cca 15 ha opevněné plochy) a Klamorna (lépe opevněná a trvale osídlená; předpokládá se funkce sídla jakéhosi místního vládce). Rozmístění raně středověkých hradů ve středním Pojizeří znázorňuje rekonstrukční mapka:

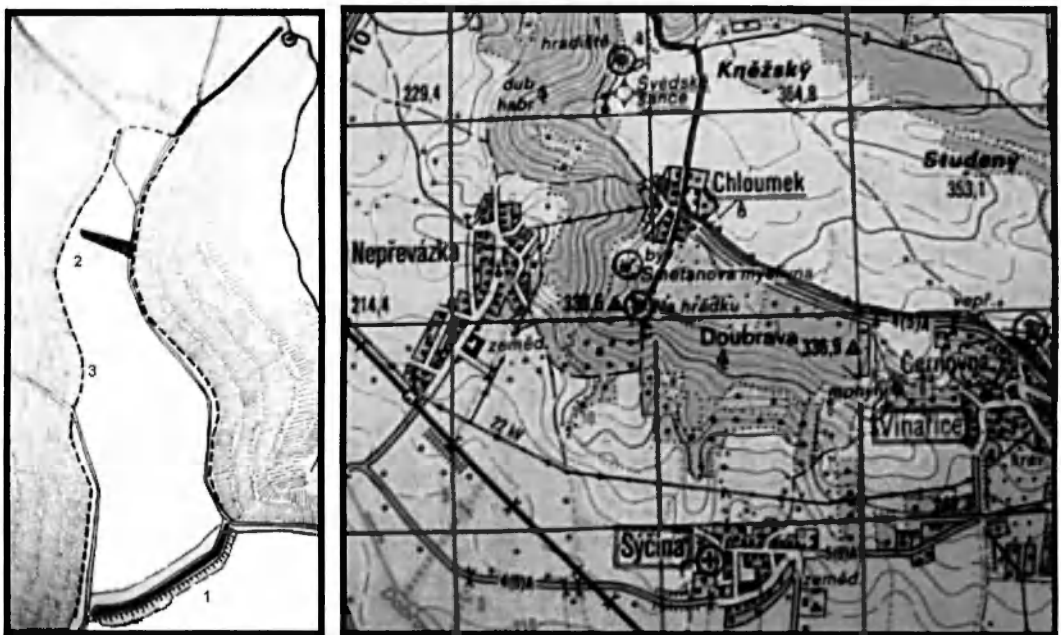
Obr. 1: Slovenská hradiště (raně středověké hrady) v Boleslavi a okolí – 1. Březovice (tzv. Sellnerovo hradiště), 2. Sudoměř, 3. Hradec nad Jizerou, 4. Mužský (Hrada a Klamorna), 5. Poráň u Vesce, 6. Mladá Boleslav, 7. Chlum (tzv. Švédské šance).

Přírozeným centrem celé oblasti patrně bylo hradiště na Chlumu, lidově zvané Švédské šance a dle starší literatury sídlo charvátského „knížete“. Tato domněnka vycházela z představ o „kmenovém“ rozdělení Čech, přičemž „kmen“ Charvátů obýval severovýchod země. „*Dělíce se [čeští Slované] na rozličné kmeny, rozdělili zemi mezi sebou, tak že každý kmen bydlil pro sebe v jedné krajině. [... a sídlili] ještě pak dále za nimi na hořejší Jizeře až ku pomezí zemskému Charvátů,*“⁴ řečeno slovy V. V. Tomka, dle jehož pojetí (obrazově ztvárněného v rekonstrukční mapě „*Říše česká za knížete Boleslava II. okolo r. 973*“ Josefem Kalouskem⁵)

⁴ Tomek, V. V.: Děje Království českého. Praha, Fr. Řivnáč 1885 (5. vyd.), s. 7.

⁵ Kalousek, J.: Tři historické mapy k dějinám českým. Praha, Fr. Řivnáč 1885.

stála Boleslav – ještě neexistující – na samé jižní hranici charvátského území. Obyvatele jménem Charváti skutečně na severovýchodě Čech v 10. století nalézáme, nejedná se ale o kmen v pravém slova smyslu. Spíše se jednalo o skupinu obyvatelstva charakterizovanou profesí. Tak lze alespoň soudit podle samotného jména Charváti, které je íránského původu a vychází ze středoperského *há'urvátá*, tzn. strážci stád. „*Nebyl to tedy vůbec kmen, nýbrž profesionální skupina, cosi na způsob švábského ‚kmene‘ Alamanů (alle Männer – všichni muži, tedy svaz válečníků)*.“⁶ Autor citátu Petr Charvát dále ze jména vyvozuje, že tato část obyvatelstva přišla do Čech z černomořských stepí. A navíc rozbořem dalších jmen Doudlebů a Lemuzů dochází k představě raně středověkých Čech rozdělených etnicky, jazykově, náboženskými představami...

Obr. 2: Plán hradiště Chlum – Švédské šance nad Mladou Boleslaví (1 – jižní val s příkopem; 2 – severní val; 3 – obvodové opevnění s nevýraznými valy a příkopy).

Obr. 3: Poloha hradiště Chlum – Švédské šance v krajině jihovýchodně od Mladé Boleslavi (mapa KČT).

Hradiště na severozápadním výběžku Chlumu je v nejnovější literatuře zvané podle blízké obce Chloumek.⁷ Nacházelo se na strategicky

⁶ Charvát, P.: Boleslav II. Sjednotitel českého státu. Praha, Vyšehrad 2004, s. 126.

⁷ Čtverák, V. – Lutovský, M. – Slabina, M. – Smejtek, L.: Encyklopedie hradišť v Čechách. Praha, Libri 2003, s. 108.

výhodném místě s prudkými svahy, kde se převýšení nad okolní krajinou pohybuje v rozmezí 100–120 metrů. Úzký ostroh, jenž zaujímá plochu přibližně 4 ha, byl na dvou místech přepažen valy. Mohutný vnější val, jehož dodnes patrné monumentální zbytky jsou lidově zvány Švédské šance, chránil vstup do hradiště v místech, kde jazykovitá ostrožna vybíhá z náhorní planiny Chlumu. Val je obloukovitě vyhnutý a původně přepažoval celý začátek ostrohu. V první půli 20. stol. byl ale částečně rozebrán a rozvezen po okolí, takže v dnešním stavu chybí na východní straně plná třetina. Dnes je tak zachován v délce 120 m.

V případě valu se jednalo o skutečně impozantní stavbu, která ještě dnes dosahuje výšky 7 m (šířka činí až 20 m). Předpokládá se u něho dřevohlinitá konstrukce s čelní kamennou (opukovou) zdí. Jelikož val nebyl v moderní době prozkoumán, lze tak usuzovat jen dle amatérských nálezů souvisejících s rozebráním východní části valu, kdy máme informace o nálezech zuhelnatělých dřev a opukové suti. O způsobu opevnění patrně svědčí i pozůstatky kamenných konstrukcí na plochém temeni valu (šířka 3–4 m), které jsou patrně pozůstatky čelního ohrazení chránícího obránce hradiště. Nedílnou součástí fortifikace je impozantní zhruba 15 m široký a až 2 m hluboký příkop před valem.

Obr. 4: Pohled na val a příkop od západu ze dna příkopu; foto autor, 4. 10. 2006.

Val i hradiště nebyly doposud detailně prozkoumány, takže veškeré informace o lokalitě lze vyvozovat zejména z početných povrchových sběrů a z povrchového průzkumu, jenž proběhl v 90. letech minulého století a který odhalil třetí val, směřující od špice ostrožny severovýchodním směrem. Jelikož směřuje k prameni, lze usoudit, že chránil přístup k vodnímu zdroji. V severní části ostrožny je dodnes v podobě terasovité stráně (výška pouze 1,5 m) patrný 65 m dlouhý val, který na severní straně uzavíral sídelní jádro hradiště, které podle hojných nálezů keramiky zaujímalo zhruba střed prostoru vymezeného mohutným jižním a skromnějším severním valem. V tomto jádru je patrná i drobná vyvýšenina, jež by mohla být akropolí hradiště na Chlumu.

Obr. 5: Pohled z temene jižního valu severním směrem do areálu bývalého hradiště; foto autor, 4. 10. 2006.

Strategická ostrožna byla osídlena už od pozdní doby kamenné, ale největšího rozkvětu dosáhla za Slovanů, kteří plochu osidlují v 8. století. Největšího rozmachu hradiště dosáhlo v 9. a na počátku 10. století (střední doba hradištní), což dokládají povrchové nálezy.

Vzhledem k rozsahu hradiště, jeho mohutné fortifikaci i s ohledem k četným povrchovým nálezům je lokalita na Chlumu považována za „nej důležitější hradiště raně středověkého Pojizeří a přirozené centrum

celé oblasti“.⁸ V souvislosti s řečeným je také možné hradiště na Chlumu považovat za sídlo lokálního vládce, jemuž se stalo osudným sjednocování země za vlády Boleslava I. a Boleslava II. Archeologický povrchový průzkum totiž jasně ukazuje, že hradiště zaniklo násilnou formou v průběhu 10. století, přičemž doba zániku hradiště na Chlumu bývá datována do první půle tohoto věku, respektive před jeho polovinu. „*Starší bádání je někdy ztotožňovalo s hradem dobytým a zničeným knížetem Boleslavem I. v roce 936.*“⁹ Zpečetěný osud hradiště na Chlumu by tak souvisel s procesem „budování státu“ Boleslavem I., kdy „*kníže dobyl hrady neposlušných knížat, knížata zbavil moci, hrady zcela zničil a nejčastěji nedaleko od původních knížecích sídel nechal vybudovat nová správní střediska*“.¹⁰ Mimo vlastní přemyslovskou doménu se tato správní expanze knížete Boleslava I. týká patrně lokalit Drahůš u Postoloprta, Žatec (vyprávění kronikáře Kosmy o lucké válce asi odráží tento proces), dále Starý Plzenec, Sedlec (nebyl doposud uspokojivě lokalizován), Bílina, Litoměřice, Kouřim (lokalita u sv. Jiří), Doudleby, Prácheň atd. Mezi tyto nové správní hrady patří i Mladá Boleslav nahradivší právě hradiště na Chlumu.

Vzhledem k úplné absenci písemných pramenů, které by se vázaly k dobytí hradiště Chlumu, nelze nic bližšího dodat. Můžeme jen konstatovat, že charvátské hradiště na Chlumu zaniklo dobytím za vlády Boleslava I. v rámci procesu sjednocování českého státu v 1. polovině 10. století. Takový závěr uvádí i Michal Lutovský, který se opřel o archeologické závěry: *Nálezy mladší než je polovina 10. století ze Švédských šancí neznáme – je proto pravděpodobné, že pevnost zanikla někdy před polovinou 10. století, v rámci násilného sjednocování země*

---

⁸ Lutovský, M.: Slovanské osídlení – doba hradišť. In: Beneš, L. a kol.:

Mladoboleslavsko v proměnách času. Praha, Libri – Okresní muzeum Mladá Boleslav 1997, s. 47.

⁹ Čtverák, V. – Lutovský, M. – Slabina, M. – Smejtek, L.: Encyklopedie hradišť v Čechách. Praha, Libri 2003, s. 110.

¹⁰ Bláhová, M. – Frolík, J. – Profantová, N.: Velké dějiny zemí Koruny české I. Do roku 1197. Praha – Litomyšl, Ladislav Horáček – Paseka 1999, s. 286.

pod vládu Přemyslovců. Úlohu mocenského centra Pojizeří převzalo nově založené hradiště – Nová (později Mladá) Boleslav.¹¹

Starší regionální produkce si s faktem neexistujících pramenů příliš hlavu nelámala a chybějící údaje nahrazovala domněnkami, srovnávacími konstrukty a generalizacemi. Alespoň si tak můžeme učinit představu, jak na zničení chlumského hradiště mohl nahlížet čtenář první půle minulého století: „*Netrvalo dlouho a valné houfy velkého knížete přepadly osady. Bojovníci překvapené muže svázali. Dobytek odehnali, děti i ženy pobili, mladice odvedli. Kníže z hradu Chlumu poslal pomoc. Zatím už jinde osada zničena. Kníže sám neubráníl svému lidu ani posvátné hradiště na Chlumu. Přepadeno a zapáleno nejstarší hradiště na Chlumu...*“¹²

Obr. 6: Naivní rekonstrukce hradiště na Chlumu, kresba Jana Kobzáně, in: Strnad, E.: Boleslavsko. Praha, Čs. Grafická unie 1938, s. 24.

Pozoruhodným je dozajista ten fakt, že povědomí o lidském sídlišti na Chlumu zůstalo uchováno v paměti lidí. Na Mladoboleslavsku se pod názvem *O zapadlém městě na Chlumu* dochovala pověst o chlumském hradišti, přesně řečeno o jeho zničení. Podle podání pověsti se na Chlumu mělo nacházet přímo město, jež se pro pýchu svých obyvatel dočkalo Božího trestu a propadlo se do země:

¹¹ Lutovský, M.: Po stopách prvních Přemyslovců I. Zrození státu (872–972). Od Bořivoje I. po Boleslava I. Praha, Libri 2006, s. 185.

¹² Strnad, E.: Boleslavsko. Praha, Čs. Grafická unie 1938, s.34.

„Před dávnými a dávnými lety stávalo na Chlumu městečko. Jeho obyvatelé byli stále veselí, nic je netrápilo, neznali chudobu, všeho měli dostatek. Jednou do městečka zabloudil chudý a utrmácený poutník, který byl překvapen pohodou a blahobytem, jaký na svých cestách nikdy nikde nespatriil. Ptal se tedy obyvatel městečka, proč je zde stále tak dobře a veselo. Ale lidé se na něj s opovržením podívali a bez odpovědi odcházeli. Udivený poutník tedy došel ke starostovi se stejnou otázkou a s žádostí o nocleh. Ten jen povýšeně přehlédl poutníkovy potrhané šaty a ubohý zjev, obořil se na něho, že pro chudáky není u nich místa, a vykázal jej z městečka.

Poutník tedy odešel za město, aby si odpočinul. Když nabral nových sil, vydal se na cestu a promluvil směrem k městu: 'Jste zlí a necitelní. Zahledění jen do svého blahobytu. Trest boží vás nemine!' Když odcházel, země se začala chvět a otřásat. Poutník slyšel veliký hřmot. Ohlédl se a spatřil, jak se celé město řítí do propasti, až po něm za chvíli nezbylo nejmenší památka."¹³

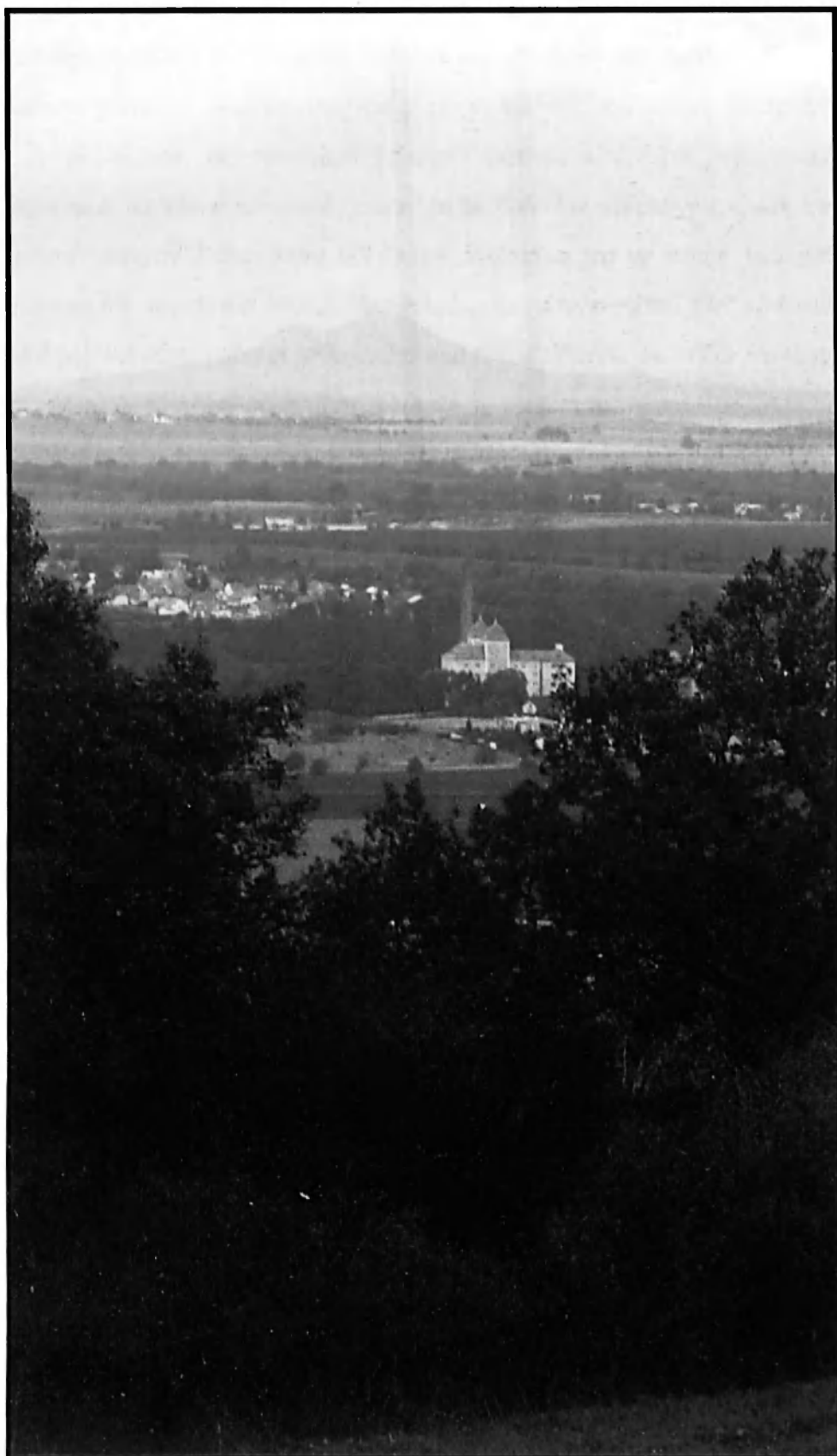
Realita 10. století měla k tomuto poetickému vyprávění rozhodně daleko. Chlum byl přemyslovským vojskem dobyt a zničen (nálezy ohořelého a zuhelnatělého dřeva v tělesu valu dokládají vypálení) způsobem, jaké známe kupř. z Kouřimi či na samém konci 10. století ze slavníkovské Libice. Správním centrem se stal nově vybudovaný raně středověký hrad na ostrožně nad soutokem Jizery a Klenice severozápadně od Chlumu (vzdušnou čarou 2,75 km) – Mladá Boleslav. Nezodpovězenou otázkou ale zůstává, v jakém poměru je k oběma raně středověkým hradům (Chlumu a Boleslavi) další hradiště položené na vyvýšenině Chlum, konkrétně v jeho jihozápadním výběžku. V odborné literatuře je zván dle obce ležící pod ním Nepřevázka. Jelikož se nachází v místě značně poničeném orbou a mladšími úpravami, je jeho zařazení obtížné. Povrchové nálezy keramických zlomků pomáhají datovat hradiště do období 9. až 11. století.¹⁴

---

¹³ Zkráceno; plné znění: Kuhnová, Z.: Pohádky a pověsti z Mladoboleslavska. Mladá Boleslav, Statutární město Mladá Boleslav 2006, s. 13–14.

¹⁴ Čtverák, V. – Lutovský, M. – Slabina, M. – Smejtek, L.: Encyklopedie hradišť v Čechách. Praha, Libri 2003, s. 216.

Obr. 7: Pohled z hradiště na Chlumu směrem na SZ. V údolí na ostrožně mladoboleslavský hrad, na horizontu panorama královského hradu Bezděz; foto autor, 4. 10. 2006.

2 . 2 . H R A D I Š T Ě B O L E S L A V M L A D Ý

„Když se víra křesťanská v létu Páně 973. rozmáhala a pohanské náboženství pomalu se rušilo, nemalá bitva se stala mezi křesťany a pohany nedaleko od Zámostí, Stranova a Hrušova, při řece Jizeře na jednom přívrší,¹⁵ kdež se posavad u cesty, kudyž se od Mladé Boleslavě k Brodcům jede, při lese staří šancové spatřují. V té bitvě pohané od křesťanův na hlavu poraženi jsouce, kníže Boleslav Milostivý [...] aby za takové vítězství Pánu Bohu vděčnosti dokázal a jsa ve snách viděním napomenut, dal stavěti město a hrad nedaleko od toho místa, kdež vítězství obdržel, na místě jednom příhodném nad řekou Jizerou, na vršku jednom, kterýž sloul Hrobka, od hrobův, protože se na tom místě a při tom vršku všichni lidé té krajiny, pohané tehdáž, pohřbívati obyčej měli. A dal tomu městu jméno od těch hrobův Hrobka, a hradu jméno uloženo Mladý Boleslav, kterýž se posavad i město týmž jménem Mladá Boleslav jmenuje.“¹⁶ Tak si mladoboleslavský kronikář M. Jiří Kezelius Bydžovský, v přímé závislosti na vyprávění *Kroniky české* Václava Hájka z Libočan, představoval v první polovině 17. století proces, kterým vznikl raně středověký hrad Mladá Boleslav. V Kezeliově podání se tak uzavřela cesta postupného rozšiřování příběhu o založení Mladé Boleslavi, jejíž počátek nalezneme už u veršujícího anonymního autora z počátku 14. století – tak řečeného Dalimila, který ve 32. kapitole své kroniky zmiňuje, že Boleslav II. „kostelův dvaceti v Čechách učini i ustavi / a město Mladý Boleslav postavi“.¹⁷ V následujících narativních pramenech se zmínky o založení Mladé Boleslavi nevyskytují, takže autorem košatého

---

¹⁵ Ve vymezeném prostoru se nachází pozůstatky hned dvou hradišť, ovšem z mladší a pozdní doby bronzové – Písková Lhota 1 a Písková Lhota 2, druhé bylo podle ojedinělých archeologických nálezů využíváno i v raném středověku a okolnímu obyvatelstvu bylo známo, o čemž svědčí pomístní název Žižkovy valy; Čtverák, V. – Lutovský, M. – Slabina, M. – Smejtek, L.: *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha, Libri 2003, s. 237–238.

¹⁶ Kamper, Z. – Karlová, Z. (edd.): *Kronika mladoboleslavská od Mistra Jiřího Bydžovského sepsaná*. Mladá Boleslav, Hejda & Zbroj 1935, s. 18.

¹⁷ Nejstarší česká rýmovaná *Kronika* tak řečeného Dalimila. Havránek, B. – Daňhelka, J. (edd.), Praha, Nakladatelství ČSAV 1958, kap. 32, verš 5–6, s. 63.

příběhu je až Václav Hájek z Libočan, na něhož další autoři navazují. Kupříkladu Pavel Stránský k počátkům Boleslavi poznamenal: „*Tuto tak řečenou Mladou [Boleslav] založil prý (r. 973) Boleslav mladší [...] na pahorku zvaném Hrobka.*“¹⁸ V případě barokní historiografie, na Hájkovi více méně závislé, příliš nepřekvapí záliba v osvětlování historických skutečností pověstmi či všudypřítomné etymologizace, jak je tomu i u Kezelia. Ale je až podivné, že historik sepisující své dějiny Mladé Boleslavi plná tři století po Kezeliovi – mladoboleslavský gymnaziální profesor a správce muzea i archivu František Bareš – vychází ze stejných předpokladů jako oba autoři ze 16., respektive 17. století. V *Pamětech města Ml. Boleslavě* nejprve parafrázuje pověst (spíš umělou než lidovou) oživenou smyšlenými postavami blízkého okolí Bratřimilem z Hrušova, Berou Kovaňským, Hrozkem Předmiřským či Koloslavem z Kluku, jak ji k roku 973 ve své kronice uvedl Václav Hájek z Libočan, košatě rozvádějící zmínku u tak řečeného Dalimila. Bareš ji dále rozvádí a navazuje vlastním výkladem:

„*Času nočního ukázal se ve snu Boleslavovi duch nebeský, poroučejc mu, aby město v pohodlném místě dal vystavěti, jenž probudiv se, svým radám sen vyjevil a služebníkům poručil, aby místa takového hledali. Někteří z nich navrátivše se toho ještě dne, oznámili, že našli příhodné místo nad řekou Jizerou na té hoře, kteráž slove Hrobka, kdež okolní pohané těla svá pochovávali. Druhého dne kníže vyjda na tu horu Hrobku, poručil lesy na ní, též okolo ní posekati [...] a na tom místě ihned založil svou rukou hrad i město, daje hradu jméno Boleslav Mladý a městu Hrobka. Založil také v tom městě kostel k poctivosti Pánu Bohu a Marii Panně [...]*“¹⁹ Budiž ale vynikajícímu znalci mladoboleslavských dějin Františku Barešovi omluvou, že v době, kdy dějiny Boleslavi sepisoval, byl pro nejstarší dějiny místa zpravidla odkázán jen na zprávy novověkých kronikářů.

V Barešově líčení je pozoruhodná i zmínka o založení kostela v nové lokalitě, která patrně pramení z tradiční charakteristiky Přemyslovce Boleslava II., jíž uvádí ve své kronice už pražský kanovník Kosmas. Podle

---

¹⁸ Stránský, P.: O státě českém. Praha, ELK 1940, s. 57.

¹⁹ Bareš, F.: Paměti města Ml. Boleslavě. Díl I. Mladá Boleslav, nákl. vlast. 1922, s. 6.

něho kníže podporoval křesťanskou víru také četnými založeními kostelů, neboť „*dvacet kostelů náboženství křesťanskému jako věřící křesťan založil a nadal je všemi požitky, které náleží ke kostelním potřebám, hojnou měrou*“.²⁰ Nevíme přesně, o jaká konkrétní založení se v Boleslavově případě jedná, takže nový kostel při boleslavském hradě nelze v období jeho vzniku bez výhrad ani přijmout ani bezpečně vyvrátit. Průzkumy v okolí boleslavského hradu prokázaly pro nejstarší období (tzn. 10. – 11. stol.) existenci dvou sakrálních staveb. V předpolí přemyslovského raně středověkého hradu na ostrožně stávala kaple sv. Vojtěcha, která se už svým zasvěcením hlásí do doby vzdálenější samotným počátkům hradu, patrně do století 11. Zasvěcením sv. Vítu může do 10. století spadat další církevní stavba, tentokrát situovaná v podhradí (*in suburbio*) při říčce Klenici. Jedná se o kostel sv. Víta, který se v písemných pramenech objevuje až k roku 1255, kdy jej bezpečně nalezneme v podhradí a kdy při něm Markvartici založili johanitskou komendu.²¹ Ale podle pověsti jej vysvětil už Slavníkovec Vojtěch nedlouho po svém zvolení pražským biskupem. Tradiční podání by tak situovalo svatovítský kostelík do období, kde se zhruba předpokládá založení přemyslovského hradu Boleslavi, popřípadě nedlouho po něm, „*což od historické pravdy nebude daleko, neboť kostely sv. Víta patří k nejstarším v Čechách*“.²² Raně středověkou podobu kostelíka neznáme, až jeho gotickou podobu, jak je zachycena na Willenbergově prospektu Mladé Boleslavi z r. 1602 (kostel sv. Víta na prospektu označen č. 15) a jak lze s notnou dávkou fantazie tušit v tělesu stavby sýpky v zaniklém hospodářském dvoře:

---

²⁰ Kosmova Kronika česká. Ed. K. Hrdina, Praha, Melantrich 1949, 3. vyd., s. 44.

²¹ Vlček, P. – Sommer, P. – Foltýn, D.: Encyklopedie českých klášterů. Praha, Libri 1998, s. 370. Edel, T.: Příběh ztraceného kláštera blahoslavené Zdislavy. Praha, Česká expedice 1993, s. 98.

²² Bareš, F.: Paměti města Ml. Boleslavě. Díl I. Mladá Boleslav, nákl. vlast. 1922, s. 162.

Obr. 8.: Výřez z prospektu Ml. Boleslavi od J. Willenberga z r. 1602, kde je vyobrazen i kostel sv. Víta (označen číslicí 15 umístěnou ve střeše kostela).

Obr. 9.: Pohled na mladoboleslavský hrad z Podolce od sýpky hospodářského dvora, kde stával kostel sv. Víta; foto autor, 4. 10. 2006.

Samotné hradiště zaujímalu plochu ostrožny od jejího úzkého uzavření na jihu přes dnešní Staroměstské náměstí a dál k severu zabíralo i část Nového Města. Na severu byla ostrožna nejpřístupnější, takže hradiště musel z této strany chránit val s opevněním. Boky i cíp hradiště využívaly přirozené ochrany dané terénem, neboť v těchto místech ostrožna prudce klesá skalními srázy na západě do údolí Jizery, na východě do údolí Klenice a jižní cíp hradiště se tyčil nad soutokem obou řek. Jak prokázal prozatím nesytematický archeologický průzkum, vybavení přemyslovského hradiště bylo dřevěné, ale v prostoru dnešního hradu byla doložena i jedna kamenná stavba, o jejíž funkci se zatím nic bližšího neví.

Četnost archeologických nálezů, zmnožených až díky menším záchranným výzkumům od 90. let 20. století, dovádí moderní badatele k hypotéze, že mladoboleslavské přemyslovské hradiště vzniklo až v závěru 10. století, popřípadě až na přelomu 10. a 11. století; založení raně středověkého hradiště by tak proběhlo v samotném závěru vlády Boleslava II. nebo až za vlády jeho syna Boleslava III.²³

Obr. 10.: Rekonstrukce raně středověkého přemyslovského hradu nad soutokem Jizery (v horní části) a Klenice (v levé dolní části) vytvořená dle poznatků vědeckých pracovníků mladoboleslavského muzea; šipka ukazuje k severu.

Ze starších českých historiků se k variantě založení Mladé Boleslavi až za vlády Boleslava III. přikláněl jen Václav Vladivoj Tomek, ale postupem času i on posouval vznik Boleslavi dále do minulosti. Tak učinil dokonce v jediném textu věnovaném Mladé Boleslavi: „*Hrad mladoboleslavský založen byl knížetem českým Boleslavem II. kolem roku 983,*“²⁴ aby

²³ Čtverák, V. – Lutovský, M. – Slabina, M. – Smejtek, L.: Encyklopedie hradišť v Čechách. Praha, Libri 2003, s. 205; Waldhauser, J.: Záchranné archeologické výzkumy na Mladoboleslavsku. In: Středočeský vlastivědný sborník 17, 1999, s. 87; Waldhauser, J.: První stadium vývoje města Mladé Boleslavi podle aktuálních archeologických pramenů: iniciativa pro další studium. In: Z Českého ráje a Podkrkonoší 5, 1992, s. 163–167; Prostředník, J.: Raně středověký objekt kultovního charakteru z Mladé Boleslavi. In: Život v archeologii středověku. Praha 1997, s. 520–524.

²⁴ Tomek, V. V.: Mladá Boleslav. In: Tomek, V. V. – Páta, F. – Schafer, O. – Kamenický J.: Po troskách české slávy. Hrady, zámky a tvrze české, jich založení, dějiny, pověsti a poklady umělecké. Díl II. Praha, Nakladatelství Pavla Křebra 1916, s. 233.

v samém závěru zašel ještě dál tvrzením, že „zde vládl kníže Boleslav mladý ještě za vlády svého otce a kdy vystavěl si zde na skále hrad nad střední Jizerou jako orlí hnízdo a nazval jej hrdě hradem Boleslava Mladého“.²⁵ Spojení s Boleslavem I. nalezneme už u Františka Palackého, dle něhož „podnes města Stará i Mladá Boleslav připomínají jeho jméno.“²⁶ Obdivovatel Tomkův Josef Vítězslav Šimák se pouští ještě dál (odvolává se na domněnku Jaroslava Golla) a boleslavský hrad nechává založit ještě za vlády Boleslava I. před polovinou 10. století: „Snad již za něho, v polovici desátého věku, povstal na skalách nad stokem obou vod hrad Mladý Boleslav, údělné to sídlo syna jeho, Boleslava Pobožného. Vypravuje saský kronikář Widukind o tuhé válce mezi Ottou I. a knížetem českým k roku 950, jak přitáhl král ze Sas do země české a tu oblehl hrad řečený Nový [...] Ten Nivunburg, hrad Boleslava mladšího, že král obával se boje, s podhradím, na cestě ze Sas do nitra země, jest asi Ml. Boleslav [...]“²⁷ Po Šimákovi se této varianty ujali i další neméně významní historici, ovšem jejich přísná kritičnost byla jistě pokoušena příslušností k Mladoboleslavsku jako rodnému kraji.

S notnou dávkou patriotismu tuto teorii přijal za vlastní i Zdeněk Kalista ve svém nejrozsáhlejším textu věnovaném rodné krajině, který zmínku o „novém hradu“ z roku 950 spojil s Mladou Boleslaví následovně: „Okolo roku 950 začíná nad naším krajem svítati ve smyslu historickém jasněji. Lze míti právem za to – i přes námitky některých badatelů – že 'Nový hrad' – 'urbs quae nuncupabatur Nova', nebo 'suburbium Niunburg' – který se vynořuje v pramenech, vyprávějících o výpravě Otty I. v létě 950 do Čech, a pod nímž došlo k vyrovnání starého nepřátelství mezi tímto panovníkem a českým Boleslavem I. [...], byla naše Mladá Boleslav: prameny výslovně se zmiňují o tom, že v tomto 'Novém', tj. nedávno postaveném hradě byl uzavřen německým vojskem syn Boleslavův, Boleslav mladší [...], a snad i prastarý kostelík svatého Víta, patrona země saské, z jejíž dynastie byl Otta I. a k níž také nepochybně patřila většina

---

²⁵ Ibid., s. 236.

²⁶ Palacký, F.: Dějiny národu českého v Čechách i v Moravě I. Od prvověkosti až do roku 1253. Praha, Bursík & Kohout 1894, 4. vyd., s. 119.

²⁷ Šimák, J. V.: Čechy. Díl XII. Severní Čechy. Praha, J. Otto, s. 396.

jeho vojska – na Podolci v Mladé Boleslavi, 'in suburbio Niunburg' – můžeme považovati za připomínku přítomnosti mocného německého panovníka před naší Boleslaví [...].²⁸ Kalista evidentně po spojení Boleslavi s konkrétní, prameny doloženou politicko-vojenskou událostí z r. 950 touží, ale pro svou (Šimákovu atd.) hypotézu nepřináší žádné jiné důkazy, než jen samotné zmínky. Ani vlastně nemohl, neboť ještě neměl k dispozici svědectví archeologických nálezů, byť ojedinělých.

O sporé poznatky archeologického bádání se už mohl opřít další z boleslavských patriotů, historik a archeolog Rudolf Turek, jenž je pro dlouhodobé prosazování teorie o Mladé Boleslavi v listině a kronikářských záznamech z r. 950 současnou literaturou označován za jejího jediného autora.²⁹ Který se má ovšem zaručeně mýlit. Ač kupříkladu autoři prozatím poslední syntézy českých nejstarších dějin z Turkovy práce hojně čerpají, jeho závěry striktně odmítají.³⁰ Nabízí variantu jinou: pokud by se slovo „Nova“ nechápalo jako součást místního názvu, potom „bychom hledali hrad vzniklý nedlouho před polovinou desátého století, hrad jistě významný, protože jeho obranu svěřil Boleslav I. svému synovi (snad Boleslavu II.). Zároveň by tento hrad měl ležet nejspíše na trase pochodu mezi saskými centry a Prahou. Tato kritéria by nejspíše splňoval Žatec.“³¹ Se stejnou lokací přichází z historicko-geografických důvodů Michal Lutovský („Jako relativně pravděpodobné vysvětlení se nabízí

---

²⁸ Kalista, Z.: *1000 let v dějinách našeho kraje*. In: Strnad, E. (ed.): *Boleslavsko*. Čtení z kraje středního i dolního Pojizeří. Mladá Boleslav, MNV v Mladé Boleslavi 1947, s. 62.

²⁹ S myšlenkou ztotožnit Niunburg z r. 950 s Mladou Boleslaví přišel už roku 1871 jindřichohradecký gymnazijní profesor F. Gotthard, ovšem v práci velmi proměnlivé úrovně, která se nedočkala ani vydání v nějakém odborném periodiku; Gotthard, F.: *Důkaz, že Přemyslovci Jaromír a Oldřich byli nevlastní bratři Boleslava III., matka pak Boleslavova, že pocházela z domu Buziců, z rodu to nynějších králů saských*. Zvl. otisk z programu jindřichohradeckého gymnázia z r. 1871, Jindřichův Hradec b. d.

³⁰ Bláhová, M. – Frolík, J. – Profantová, N.: *Velké dějiny zemí Koruny české I. Do roku 1197*. Praha – Litomyšl, Ladislav Horáček – Paseka 1999, hlava III., I/8, s. 283–286.

³¹ *Ibid.*, s. 284.

Žatec...³²), aby obležený „Niuunburg“ co nejvíce přiblížil krušnohorským zemským branám.

Co tedy západosaský kronikář a benediktinský mnich Widukind z Corvey (asi 925 – po 967) ve svém rozsáhlém díle *Rerum gestarum Saxonicarum libri tres* (tzn. Tři knihy o činech Sasů) o události roku 950 píše:

„Onoho času král táhne do boje proti Boleslavu králi Čechů (orig.: Bolizlavum regem Boemiorum) a když mělo být dobytto hradisko zvané Nova (orig.: urbs que nuncupabatur Nova), v němž uzavřen byl obležen Boleslavův syn (orig.: Bolizlavi filius), král rozumným rozhodnutím přerušil bitvu, aby bojovníci při uchvacování kořisti nepřátel neupadli do nějakého nebezpečí. A tak uváživ moc královu a nesčetné množství vojska, Boleslav vyšed z hradiska dal přednost podříditi se takovému majestátu než utrpět konečnou záhubu a stoje pod praporci a krále poslouchaje a odpovědi vraceje, zasloužil konečně milosti. Z toho stav se plným vítězstvím slavným, král se vrací do Saska.“³³

Indicií pro konkrétní raně středověký český hrad není jen samo označení „Nova“, ale i Widukindova zmínka, že samotný kníže Boleslav I. vyšel z nějakého hradiska, patrně ze svého sídelního, což by znamenalo z Prahy. Hrad Boleslava I. ovšem bezprostředně ohrožen nebyl, lze-li tak soudit z Widukindova líčení. Pražský hrad tedy nebyl v přímém nebezpečí obležení Otovým vojskem.

Jiný zpravodaj, remešský Flodoard, ale tvrdí, že Ota I. oblehl hrad jménem Praha (orig.: „nomine Proadem“). Potom by bylo možné, že syn Boleslava I. byl Otou ohrožován na Vyšehradě, což by jistě také nebylo nemožné. Flodoardova zpráva je ale dost zmatečná, takže se přidržme vyprávění saského kronikáře. Widukind Prahu vůbec nezmiňuje. V každém případě obě hradiště, jak Boleslava I., tak jeho syna, patrně Boleslava II., nemohla být příliš vzdálena. Jak tvrdí Widukind, mezi obležením hradu „Nova“ a příchodem Boleslava I. není časová prodleva. Pro vzdálenost Prahy a Žatce musíme počítat s cca 80 km, pro vzdálenost Prahy s Mladou

---

³² Lutovský, M.: Po stopách prvních Přemyslovců I. Zrození státu (872–972). Od Bořivoje I. po Boleslava I. Praha, Libri 2006, s. 190.

³³ Citováno dle: Turek, R.: „Mladoboleslavská“ listina Oty I. In: Boleslavica III. Sborník Okresního muzea v Mladé Boleslavi. Mladá Boleslav, OM v Mladé Boleslavi 1994, s. 33.

Boleslaví počítejme s cca 50 km. Rozdíl ve vzdálenosti tedy není veliký, ale pro přesun raně středověkého vojska představuje rozdíl minimálně jednoho dne, spíše dvou. Uvážíme-li průměrnou vzdálenost, jakou bylo schopno středověké vojsko během jednoho dne urazit, tedy 20–25 km, potom cesta k Boleslavi mohla trvat Boleslavovu vojsku 2 až 3 dny, zatímco k Žatci dobré 4 dny.³⁴ Bez dalších indicií nelze plnohodnotně rozhodnout, o jaké hradiště se jednalo. Ani vzdálenost není odlišná nějakým rozhodujícím způsobem, takže za podezřelé můžeme nadále považovat obě lokality – Žatec i Boleslav.

Rudolf Turek měl ovšem jasno, variantu Žatec nepřijímal, protože se dle jeho soudu toto hradiště nemohlo označovat jako „Nové“, názvem vymezené vůči nějakému starému. V prvním větším textu, kde se touto problematikou zabýval, se ještě k přesnému určení Mladé Boleslavi obležené roku 950 kategoricky nehlásí, ale už ji upřednostňuje: *Mohutná hradiště na Chlumu jistě zanikla s podrobením kraje kmeni Čechů a pražskému knížeti. Podle pověsti, zachované u Kosmy, bylo tehdy zvykem, že původní kmenový hrad byl zničen a místo něho byl poblíže vybudován hrad nový, přemyslovský hrad v rovině. Tak i u nás bylo staré hradiště na Chlumu nahrazeno novým hradem, dnešní Mladou Boleslaví. Snad byla oním 'novým hradem', v němž očekával v roce 950 syn knížete Boleslava, pozdější Boleslav II., válečnou výpravu Oty I. a v jehož podhradí byl tehdy uzavřen mír.*³⁵ Další zásadní informaci o události totiž přináší vzácně dochovaná listina Oty I. z 16. července 950, jejíž obsah se sice netýká českých záležitostí, ale byla dána právě při Otově vojenském tažení do Čech, konkrétně: „*Beheim suburbio Niunburg*“.³⁶ Lokace (in) suburbio

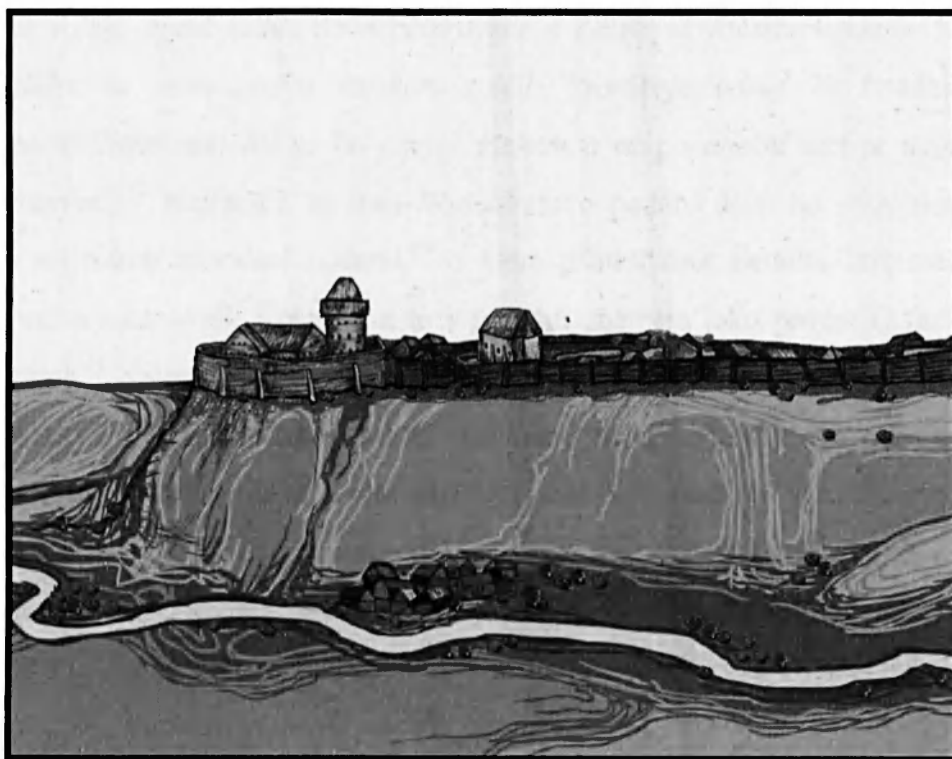
---

³⁴ Vycházíme z úsudku Barbary Krzemieńské, která se zabývala dálkovými pochody vojsk Boleslava Chrabrého a Břetislava I. Viz: Krzemieńska, B.: Břetislav I. Čechy a střední Evropa v první polovině XI. století. Praha, Garamond 1999, 2. vyd., s. 202–205.

³⁵ Turek, R.: Pravěk Boleslavska. In: Strnad, E. (ed.): Boleslavsko. Čtení z kraje středního i dolního Pojizeří. Mladá Boleslav, MNV v Mladé Boleslavi 1947, s. 56.

³⁶ Citováno dle: Friedrich, G.: Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae I. Praha 1904, s. 36, č. 32. Plné znění Otovy darovací listiny řezenskému svatojímramskému klášteru viz: Turek, R.: „Mladoboleslavská“ listina Oty I. In: Boleslavica III. Sborník Okresního muzea v Mladé Boleslavi. Mladá Boleslav, OM v Mladé Boleslavi 1994, s. 25–26. Překlad listiny viz: Ibid., s. 26–27.

totiž vyřazuje další podezřelý raně středověký hrad poblíž Prahy, o němž bylo také uvažováno, totiž (Stará) Boleslav. V roce 950 by snad bylo možné ještě i ji označit jako poměrně nové hradiště, přijmeme-li Kosmovo známé tvrzení o založení Boleslavě Boleslavem I., které pražský kanovník uvádí k líčení při roku 932 (hlavní událostí translace těla sv. Václava), přičemž známý příběh o rozhněvaném Boleslavovi patří mezi jeho, Kosmou vypsané, špatné činy z minulosti.³⁷ Nejnovější bádání ale potvrzuje větší stáří staroboleslavského hradiště a prokazuje jeho existenci ještě před stavebními úpravami za Boleslava I. Vznik Staré Boleslavi coby přemyslovského hradiště se tak podle archeologického výzkumu lokality posouvá až do období kolem roku 900.³⁸ Ale rozhodně nemůžeme u nížinného hradu, který je položen v rovině mezi rameny Labe, počítat s podhradím, v listině výslovně zmíněným. Podhradí (suburbio) evokuje výšinný hrad, vybudovaný na ostrožně.

Obr. 11: Rekonstrukce raně středověkého přemyslovského hradu na vysoké ostrožně (o 20–30 m převyšující okolní terén) nad soutokem Jizery a Klenice, v popředí podhradí (suburbio); kresebná rekonstrukce z materiálů Muzea Mladoboleslavska.

³⁷ Kosmova Kronika česká. Ed. K. Hrdina, Praha, Melantrich 1949, 3. vyd., s. 41.

³⁸ Archeologický výzkum ve Staré Boleslavi z přelomu 80. a 90. let 20. stol. viz: Boháčová, I. – Frolík, J. – Špaček, J.: Stará Boleslav. Archeologický průzkum 1988–1994. Čelákovice, Městské muzeum v Čelákovících 1994, 24 s.

Abychom si vytvořili jasnou představu o důvodech, které přivedli Otu I. roku 950 do Čech zřejmě do podhradí některého českého hradiště, musíme se vrátit na počátek otevřeného nepřátelství mezi saským Otou I. a českým Boleslavem I., které trvalo plných čtrnáct let. A soudobými prameny je označováno jako válka (*bellum*). Její počátky shledáváme v roce 936, kdy se kníže Boleslav I. dostal do konfliktu s jakýmsi „sobě sousedním podkrálíčkem“ (*subregulus*), jehož panství hraničilo s přemyslovskou doménou. Zpravodajem o tomto konfliktu, v němž se angažovala i saská strana, nám je opět především Widukind z Corvey, který je v tomto případě až nezvykle výřečný. O Boleslavově úspěchu saský kronikář vypráví: „*Boleslav pak vida naše [tzn. saské a durynské] vojsko rozptýlené, jiné stahující výstroj z padlých, jiné občerstvující svá těla, jiné zaměstnané shromažďováním plev pro koně, spojuje zahnané a vracející se vojsko vpadl náhle na nepřipravené a čerstvým vítězstvím ukojené a vůdce se vším naším vojskem zničil. Pronikaje odtud ke hradisku podkrálíčka zmocnil se ho prvním útokem a až po dnešní den je učinil pustým.*“³⁹ Nejčastěji se toto Widukindovo podání dává do souvislosti s vojenskou likvidací Lučanů,⁴⁰ o které přináší dost detailní informace pražský kanovník Kosmas, a to v příběhu známém jako pověst *O lucké válce*.⁴¹ Nalezneme i hlasy, že podmanění Lučanů musí být staršího data. Ale vzhledem k absenci dalších pramenů nelze vyloučit ani vojenský konflikt s jiným lokálním vládcem. Uváděna byla možnost Staré Kouřimi, jenže jak se zdá, starokouřimské hradiště zažilo jakousi katastrofu už v 9. století, došlo k plné obnově a ve století 10. žilo hradiště utěšeně dál, a to až do závěru tohoto věku. Nabízí se i varianta likvidace charvátského panství s centrem v hradišti na Chlumu (viz výše).

---

³⁹ Překlad příslušné pasáže Widukindovy kroniky viz: Turek, R.: „Mladoboleslavská“ listina Oty I. In: Boleslavica III. Sborník Okresního muzea v Mladé Boleslavi. Mladá Boleslav, OM v Mladé Boleslavi 1994, s. 29–30.

⁴⁰ Hrad „sousedního podkrále“ je ztotožňován i s hradištěm v Zabušanech na Teplicku: Lutovský, M.: Po stopách prvních Přemyslovců I. Zrození státu (872–972). Od Bořivoje I. po Boleslava I. Praha, Libri 2006, s. 176.

⁴¹ Kosmova Kronika česká. Ed. K. Hrdina, Praha, Melantrich 1949, 3. vyd., s. 28–37.

Pokud bychom tuto možnost přijali, pak z výše řečeného vyplyne přibližně takovýto konstrukt: V roce 936 Boleslav I. likviduje charvátské hradiště na Chlumu a nechá vybudovat hradiště nové v blízkosti starého, ale v méně exponované poloze. K roku 950 nalézáme na tomto novém hradišti Boleslavova syna (asi budoucího Boleslava II.), patrně coby správce údělu, údělného knížete. Nový hrad se stává správním centrem celé oblasti a v jeho bezprostřední blízkosti vzniká podhradí, tržní osada.

Podle Rudolfa Turka jsou obě události – 936 i 950 – prostorově spjaty s Boleslavskem, navíc z těchto závěrů vyvozuje, že docílení smíru s Otou I. umožnilo Boleslavovi I. energicky pokračovat ve sjednocování státu a rozhodující silou udeřit na kouřimské jádro Zlicka, kterého se ovšem plně nezmocní. I když může být tato teorie prosazovaná R. Turkem mylná, musíme s archeologem konstatovat, že „*Turkově hypotéze neodporují ani archeologické prameny*“.⁴²

Plnohodnotné správní centrum v (Mladé) Boleslavi položené na střední Jizeře vidí ve své syntetické práci i Josef Žemlička, který boleslavský hrad vedle Mělníka, Kouřimi, Čáslavi, Žatce, Litoměřic, Bíliny a Děčína řadí mezi větší knížecí hrady, jež se mohly „*blížit skutečným kastelánským centrům ještě před koncem 10. století*“.⁴³ Na jiném místě se dokonce pokouší o dataci vzniku Boleslavi jako centra přemyslovské moci, a to asi v polovině 10. století.⁴⁴ Všimá si také „*přemyslovského*“ hradního jména Boleslav, jež uvádí do souvislosti s knížetem Břetislavem I., který po svých příbuzných (předcích i potomcích) nazval řadu přemyslovských hradů (na Moravě Břeclav, Svytlav, v Čechách Oldřív, Jaroměř, Vraclav) a „*dalšího strýce, který měl v roce 1037 zemřít v Polsku (Boleslav III.) mohl Břetislav zvěčnit ve jménu (Mladé) Boleslavi. Třebáže*

---

⁴² Prostředník, J.: Raně středověký objekt kultovního charakteru z Mladé Boleslavi. In: Život v archeologii středověku. Praha 1997, s. 521.

⁴³ Žemlička, J.: Čechy v době knížecí (1034–1198). Praha, NLN 1997, edice Česká historie sv. 2, s. 45.

⁴⁴ Ibid., s. 46.

zdejší hrad vznikl jako centrum přemyslovské moci asi v polovině 10. století, může být dochovaný historický název druhotný“⁴⁵

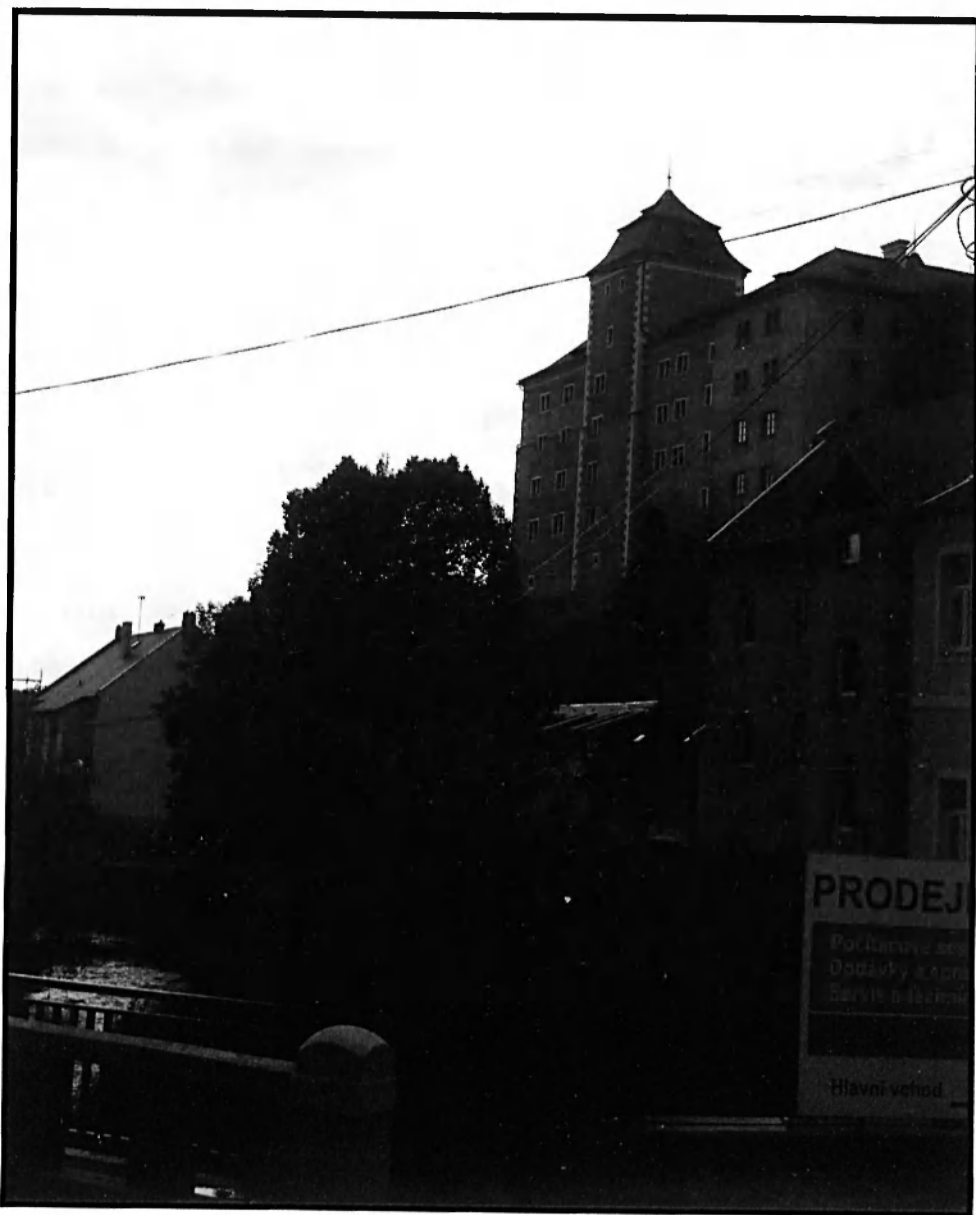

Obr. 12: Pohled na mladoboleslavský hrad od říčky Klenice (tzn. od severozápadu) z Podolce, původního podhradí, dokumentuje výšinnou polohu hradu nad okolním terénem; stav r. 1860.

---

⁴⁵ Ibid.

Obr. 13: Obdobný pohled na mladoboleslavský hrad z údolí Klenice; foto autor 4. 10. 2006.

3 . K A S T E L Á N S K É C E N T R U M

Přijmeme-li závěry Josefa Žemličky a dalších, že v závěru 10. století musíme na mladoboleslavské ostrožně počítat se správním centrem přemyslovské domény, už v podstatě kastelánského typu, potom není vyloučeno, že toto hradiště existovalo již v polovině tohoto věku. Není nutné za každou cenu ztotožňovat mladoboleslavský přemyslovský hrad se sídlem syna Boleslava I., o němž mluví kronikář Widukind k létům 936 a 950 a pod nímž v létě 950 vydal Ota I. listinu řezenskému svatojímramskému klášteru, ale můžeme tuto možnost považovat za vysoce pravděpodobnou. Durynské i saské vojsko mělo totiž jen tři reálné možnosti ke vstupu do vnitřních Čech. Předpokládá se za prvé postup přes raně středověké Chebsko, protože přímo přes Krušné hory ještě nevedly žádné cesty vhodné pro přesun vojska. Durynské vojsko vytáhlo patrně z Erfurtu, zatímco saské z Merseburku. Obě vojska se setkala nejspíš v oblasti poblíž Míšně a odtud postupovala buď přímo do Čech, nebo směřovala dále na východ na Lužici. Druhým možným směrem tedy může být z Míšně do Čech a třetím z Lužice do Čech.¹ Postupovala-li by vojska ze severu, využila by cestu, kterou zveme „žitavská“, takže oním „novým“ hradem by mohla být Boleslav nad soutokem Klenice s Jizerou. „*To ale nerozhoduje lokalizaci 'podkrálova' hradu,*“ říká Dušan Třeštík, „*který se nacházel nejspíše dosti daleko od místa bojů, protože jinak by se jich jeho bojovníci účastnili.*“² Přes všechno, co i zde bylo řečeno, se současná česká historická věda přiklání spíše k názoru, že onen „Niuunburg“, „Niwunburg“ nebo prostě hradiště zvané „Nova“ je nutné hledat v severozápadních Čechách. Proto bývá nejčastěji ztotožňován se Žatcem, v dalších pramenech zmiňovaném už k roku 1004.³

At' už je řešení složité otázky jakékoli, příběh výzkumu s Boleslaví současného hradiště v Žatci nám alespoň dává představu o podobě přemyslovských hradských center v 10. století: „*Představovali jsme si je*

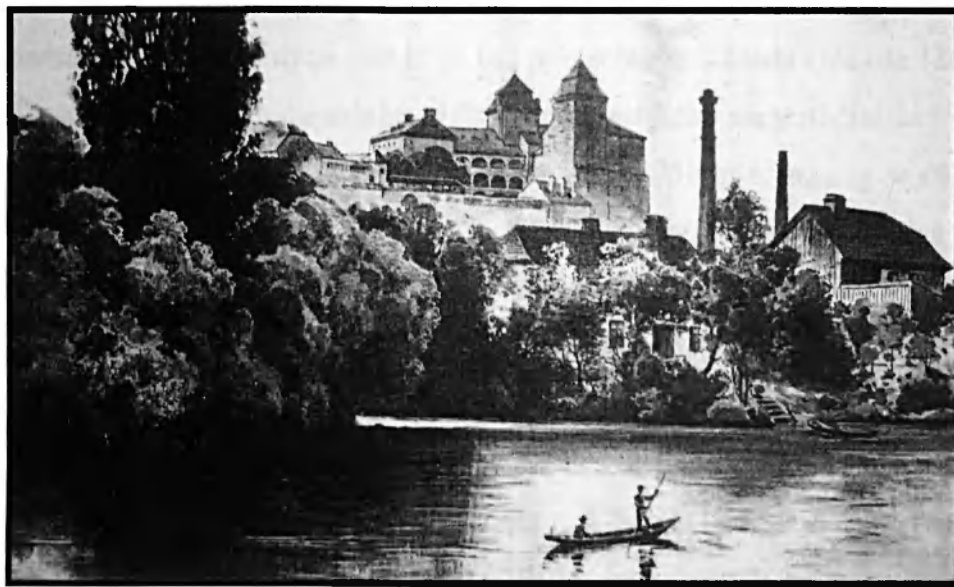
¹ Třeštík, D.: Počátky Přemyslovců. Vstup Čechů do dějin (530–935). Praha, NLN 1997, edice Česká historie sv. 1, s. 436.

² Ibid.

³ O hradu s názvem „Satci“ hovoří k roku 1004 kronikář Thietmar z Merseburku.

jako rozsáhlá a lidnatá centra, a místo toho jsme našli opevněné centrum knížecí moci a několik málo usedlostí náležejících zřejmě bojovníkům z hradní posádky. Přijmeme-li hypotézu, že právě pod žateckým hradem bylo ukončeno nepřátelství mezi německým králem a knížetem Boleslavem I., pak v této podobě mohl Žatec zastihnout v červenci roku 950 král Ota I.“⁴ Předpokládejme (archeologický výzkum na mladoboleslavské ostrožně zatím neumožňuje konkrétní závěry o podobě raně středověkého hradu), že v obdobném stavu byl i mladoboleslavský hrad.

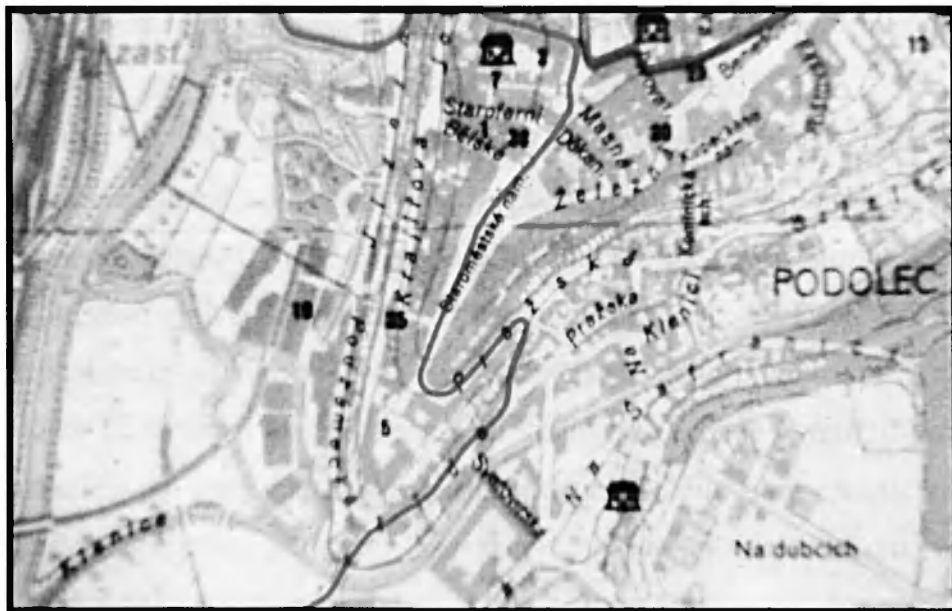
O jeho rozloze máme celkem ucelenou představu danou samotným terénem ostrožny, takže už od dob výsostného znalce českých hradů Augusta Sedláčka sledujeme varianty charakteristiky, jak ji uvedl ve svých monumentálních *Hradech, zámcích a tvrzích Království českého*: „Prvotní hrad, pro nějž místo důmyslně vybráno bylo, zabíral prostoru, na níž stojí zámek a Staré město, ale tak asi, že konec hradu šel přes nynější Staroměstský rynek.“⁵

Obr. 14: Pohled na mladoboleslavský hrad ze severozápadu od Jizery; kresba Karla Liebschera pro X. svazek Sedláčkových Hradů (za s. 30).

⁴ Čech, P.: Žatec okolo roku 1000. In: Střed Evropy okolo roku 1000. Příručka a katalog k výstavě. Wiczorek, A. – Hinz, A.-M. (edd.), Praha, NLN 2002, s. 139. Podrobněji: Kol.: Žatec. Historie / kultura / lidé. Praha, NLN 2004, 520 s.

⁵ Sedláček, A.: Hrad, zámek a tvrze Království českého X. Boleslavsko. Praha, Argo 1997 (fotoreprint pův. vyd.), s. 31.

Obr. 15: Podoba mladoboleslavské ostrožny na plánu města Mladé Boleslavi z r. 1946, číslicí 5 označen hrad v jižní části ostrožny.

Opevnění boleslavského hradu směrem severním a severovýchodním si vynutil i samotný terén, neboť celá ostrožna se od SSV a SV mírně svažuje. Zatímco v místě děkanského chrámu (na plánu jižně č. 3) činí nadmořská výška plných 240 m n. m., pak směrem k hradu (tzn. na JJZ) neustále klesá. V jihozápadním závěru Staroměstského náměstí činí 235 m n. m. a před vstupem do samotného hradu už jen 230 m n. m., aby se dále svažovala až na úroveň 220 m n. m. Oproti okolnímu terénu se jedná o dostatečnou výšku, neboť ostrožna převyšuje nížinu v intervalu 20 – 35 m (Jizera pod hradem protéká v nadmořské výšce kol. 200 m n. m.), ale proti otevřené planině činí pozvolné převýšení pouhých 5 m. Důkladné opevnění tedy muselo zákonitě směřovat od jižního cípu ostrožny k severovýchodu. Odborníci Muzea Mladoboleslavska dokonce předpokládají zesílení obrany jádra hradu na severovýchodě dvojitým valem s hradbou (viz obr. 9, str. 23).⁶

Vzhledem k zásadním úpravám hradního areálu v 16. až 18. století ale nelze k jeho rané podobě mnoho říci. Navíc už přestavba hradu ve 14. století za Michaloviců natolik změnila podobu komplexu, „že po starším

⁶ Městecká, S. – Sosnovec, P.: Mladá Boleslav od počátku věků do začátku 17. století. CD-ROM, Ml. Boleslav, MěÚ – Okresní muzeum – SOKA v Ml. Boleslavi 2001.

stavu nezůstala v hradním organismu žádná snadno identifikovatelná stopa“.⁷

Jak tedy vypadalo sídlo kastelánů v 11. století pořádně nevíme. Zřejmě se příliš nelišilo od obdobných sídel a základní rozdíly byly dány hlavně povahou terénu. O tom, že se Mladá Boleslav hned v počátcích svých dějin stává správním centrem, existují jen dohady. Víceméně správné, ale nepodložené písemnými prameny. Ty začínají stroze promlouvat až ve století 12. V rámci hradské správy (či kastelánské, což je termín užívaný prakticky pro totéž v Polsku) nalézáme Mladou Boleslav jako *civitas*, tedy správní hrad, tzn. politické, hospodářské, soudní, vojenské a církevní centrum provincie (hradskeho obvodu). V případě Boleslavi se *provincia* nejspíš od počátků zvala podle své *civitas* Boleslavsko. Můžeme tak alespoň soudit podle nejstarších dokladů tohoto názvu, jak se dochovaly v pramenech z 11. století. Předně v listině knížete Spytihněva II. litoměřické kolegiální kapitule sv. Štěpána hlásící se do r. 1057 (ale jedná se o padělek asi z r. 1210), kde se o vsi Chotětov výslovně tvrdí, že leží „in provincia Bolezlauensi“.⁸ Provincie Boleslavsko v 11. století tak plnila základní správní funkce jako řada dalších provincií, ale, jak se zdá, s žádnou z nich přímo nesousedila. Starší představy o rozdělení země v hradske obvody, které na sebe bezprostředně navazovaly, neplatí. Jednotlivé provincie, tedy i Boleslavsko, byly zpravidla uzavřenými okrsky, které od ostatních provincií odděloval nejčastěji pás lesa (v raném středověku stále převažující ekosystém), případně církevní statky, újezdy, okrsky vlastních knížecích dvorců atp. Obraz Boleslavska v raném středověku této charakteristice přitakává, neboť sídlištní struktura v 11. století tvořila malý, nepravidelný kruh kolem Boleslavi, který na jihu po proudu Jizery plynule navazuje na území náležící staroboleslavské kapitule.

---

⁷ Boháčová, I. – Frolík, J.: Záchraný výzkum na hradě v Mladé Boleslavi. *Castellologica bohemica* 4/1994, s. 111.

⁸ Friedrich, G. (ed.): *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* I. Praha 1904, s. 58, č. 55. O nejstarších dokladech pojmenování Boleslav a Boleslavsko viz: Svárovský, E.: *Mladá Boleslav pod vládou šlechty*. In: Trtílek, V. (ed.): *Mladá Boleslav od minulosti k dnešku*. Mladá Boleslav, MNV v Mladé Boleslavi 1974, s. 21.

Boleslavský správní hrad se stává sídlem správce (*comes*, od 12. stol. *praefectus, castellanus*, později *burggravius*), úředníka knížete a zástupce knížecí moci (politické, správní, soudní, vojenské), snad i dalších úředníků (ale pro Mladou Boleslav neexistuje potvrzení činnosti ani villika) a určitě také představitele církevní správy – arcikněze neboli arcipryšta (*archipresbyter*). Jeho „hradským“ kostelem byl s největší pravděpodobností kostelík sv. Víta v podhradí.

Obr. 16: Pohled na mladoboleslavský hrad od jihu z jizerského údolí; pohlednice kol. 1910.

Boleslavský hrad se připomíná jako jedno z center přemyslovské správní soustavy v listině Soběslava I. k roku 1130 mezi mnoha *civitates* v podobě *Bolezlau*.⁹ Další listina (tzv. únětická, 1125–1140) už dokonce prozrazuje i přídomek Nový – *Nouo Bolezlau*.¹⁰ A od druhé poloviny 12. století už dokonce známe jménem i některé kastelány. Tak je k roku 1159 znám boleslavský kastelán Vecen, v roce 1177 Přibyslav (*Pribizlaus castellanus de Bolezlau*)¹¹, roku 1183 Litobor a o rok později Záviš. Nic bližšího než jména ale o boleslavských správcích nevíme.

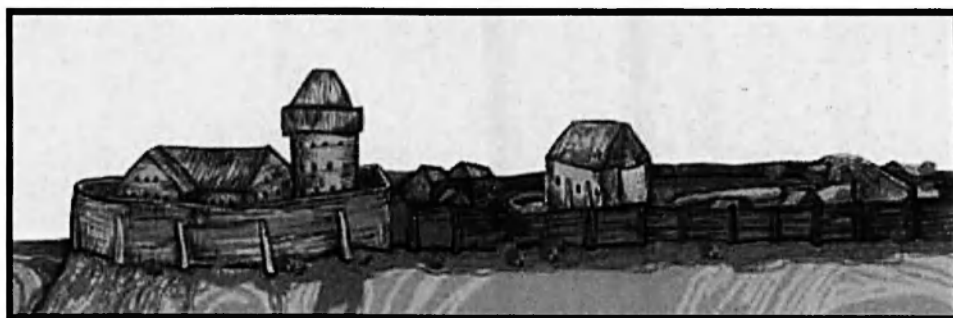
Neznáme ani (jak už bylo řečeno) podobu jejich sídla. Rámcovou představu nám přináší zatím spíš ojedinělý archeologický výzkum na hradě, který proběhl zhruba ve středu hradního nádvoří a na jehož základě je jeho autory nabízen tento nástin nejstaršího vývoje osídlení:

⁹ Friedrich, G. (ed.): *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae I*. Praha 1904, s. 113, č. 111.

¹⁰ *Ibid.*, s. 130, č. 124.

¹¹ *Ibid.*, s. 247, č. 280.

„Na rezavě žlutohnědé pískovcové podloží nasedá písčité vrstva, mírně zahliněná, která je pravděpodobně původním půdním horizontem, zčásti zřejmě přeměněným v pravěkou kulturní vrstvu. Do něho se zahlubuje několik objektů. Nálezově byly velmi chudé, ale keramiku lze jednoznačně spojit s pražskou keramikou s kalichovitou profilací okraje a jí odpovídajícím technologickým provedením a datovat do 11. či první poloviny 12. století. Především však zaujmou dvě opuková zdiva na maltu, u východního konce výkopu těžce poškozená zeď a u západního pak pouze ve dně zachycené 80 cm široké zdivo. Vzhledem k jejich stratigrafické pozici jsou nutně románského stáří. Pochopitelně neznáme jejich původní funkci či účel.“¹²

Obr. 17: Raně středověká fáze vývoje mladoboleslavského hradu; Muzeum Mladoboleslavsko.

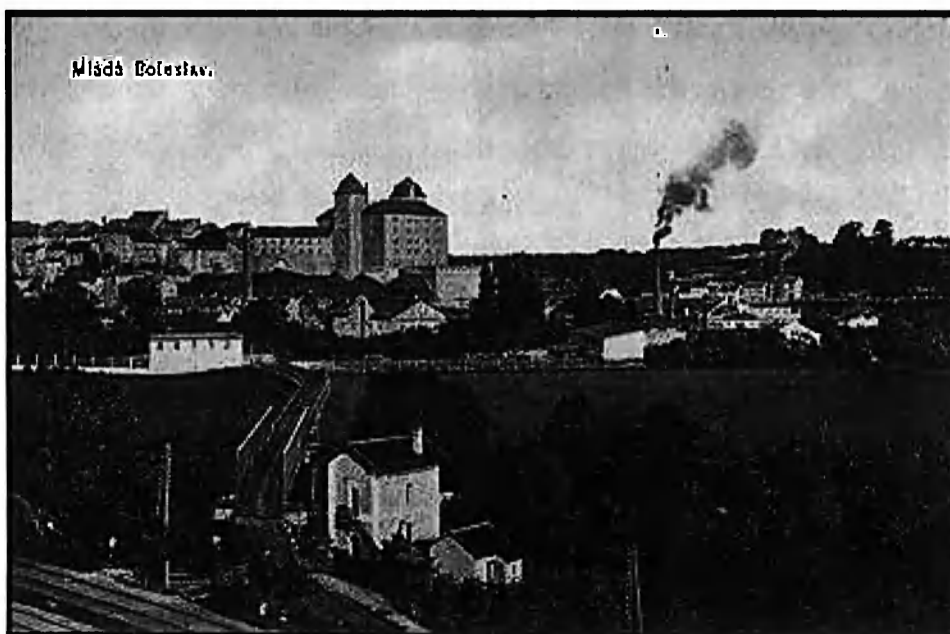
Z tak kusých informací nelze stanovit podobu boleslavského hradu v 11. a 12. století ani zčásti. O rekonstrukci hradu v raném středověku se pokusili pracovníci Muzea Mladoboleslavsko (viz obr. 17), kteří předpokládají kamenné opevnění i stavby v samotném jádru hradu, kapli či kostelík (sv. Vojtěcha) a kamennou hradbu chránící severovýchodní předpolí. V souladu s archeologickým výzkumem, předpokládají jádro hradu (hradní palác) v západní části ostrožny (v jihozápadním konci gotického města), tedy obrácené do jizerského údolí.

Jakmile se nám začnou zprávy o hradu množit, přestává být důležitým správním centrem. V polovině 12. století totiž kolonizační úsilí velmožů (v Boleslavsku Markvarticů) natolik sílí, že panovník zmnožuje zemské úřady. V Boleslavsku se kolem roku 1150 objeví nový villik. V severní

¹² Boháčová, I. – Frolík, J.: *Záchranný výzkum na hradě v Mladé Boleslavi.*

Castellologica bohémica 4/1994, s. 110.

části panovníkovy enklávy, na Bezdězsku, je po polovině 12. století doložen úřad villika. Důvodem tohoto panovníkova správního aktu mohlo být „dokončení kultivace okolí Mladé Boleslavi, snad i přemístění střediska královské správy z dosahu Markvarticů“.¹³

Obr. 18: Pohled na mladoboleslavský hrad od západu, v této části ostrožny měl stát původní románský palác přemyslovského zeměpanského hradu; pohlednice kol. 1900.

---

¹³ Zenger, Z. M.: *Kdy dostala Mladá Boleslav svůj městský znak*. In: *Boleslavica I. Sborník Okresního muzea v Mladé Boleslavi. Mladá Boleslav, OM v Mladé Boleslavi 1983, s. 77.*

4. Z A M A R K V A R T I C Ů

O plně fungujícím kastelánském centru máme pro Mladou Boleslav velmi málo zpráv, Boleslavsko zrovna nepatří mezi regiony hojně citované českými středověkými letopisci a kronikáři, ale z těch nemnoha dokladů vyplývá, že boleslavští kasteláni byli svým panovníkům plně loajální (čeští kronikáři si nevšimli žádných protivenství vůči knížeti, jak tomu bylo kupř. u zrady bílinského kastelána Prkoše¹). Tak se objevuje mladoboleslavský kastelánský (hradský) obvod v souvislosti s intervencí knížete Soběslava I. v polsko-uherském sporu o nástupnictví na uherský trůn po smrti krále Štěpána v letech 1132–1135.² Soběslav do sporu nevstoupil jen diplomatickou podporou svého slepého švagra Bely II., ale také opakovanými vojenskými zásahy, kdy patrně vícekrát napadl se svým vojskem Slezsko, aby tak oslabil pozice polské (a samozřejmě kořistnil). Anonymní český letopisec tzv. Kanovník vyšehradský si napadení polského souseda pozorně všímá, když neradostně k r. 1134 popisuje: „*Nešťastné Polsko, postavené pod ochranu neprozřetelného knížete Boleslava a již častokrát od Čechů i od Moravanů nepřátelsky zpusťosené, bylo navštívěno, aby bylo znova zpusťosěno rukou nepřátelskou a loupeno od obojího řečeného vojska českého i moravského, a bylo veskrze popleněno ohněm i mečem až k řece, která se nazývá Odra*“, aby dále pokračoval ve výčtu těch, kteří se plenění zúčastnili, „*z Čechů však při tom nebyli jiní mimo Hradecké, Chrudimské, Boleslavské, Čáslavské a Kladské.*“³ Jako by snad vyšehradský kanovník vyjmenovával viníky! Mezi oddíly severovýchodočeských kastelánských obvodů shledáváme i

---

¹ Prkošovu zradu a Břetislavův krutý trest obšírně popsal Kosmas; Kosmova Kronika česká. K. Hrdina (ed.), Praha, Melantrich 1949, 3. vyd., s. 92.

² Blíže k tomu: Žemlička, J.: Čechy v době knížecí (1034–1198). Praha, NLN 1997, edice Česká historie sv. 2, s. 226–227; Bláhová, M. – Frolík, J. – Profantová, N.: Velké dějiny země Koruny české. Sv. I. Do roku 1197. Praha – Litomyšl, Ladislav Horáček – Paseka 1999, s. 549–550.

³ Letopis tzv. Kanovníka vyšehradského. In: Pokračovatelé Kosmovi. Praha, Svoboda 1974, s. 53.

„Boleslavské“, což potvrzuje funkčnost obvodu, minimálně v oblasti vojenské.

Podle mnohých starších autorů musíme mezi doloženou řadou mladoboleslavských kastelánů hledat příslušníky markvartického rozrodu. Tak alespoň smýšlí August Sedláček, který se domnívá: „*O Závishi smýšlíme,*“ mluví o mladoboleslavském kastelánovi doloženém k r. 1184, „*že to byl bratr Heřmana z Ralska, a tedy pocházel z rodu Markvarticů [...]*“ A dále pokračuje: „*Z téhož rodu snad pocházel také Jaroslav, jenž se připomíná r. 1262 mezi předními pány na dvoře královském a byl bezpochyby týž, jako Jaroslav z Hrušnice, odjinud z Turnova (r. 1234–1269).*“⁴ V návaznosti na Sedláčkovo dílo, ale poněkud zmateně, tuto myšlenku opakuje také autor prvních moderních mladoboleslavských dějin František Bareš, který za výčtem boleslavských kastelánů, ukončeným dvojicí Sezima (k r. 1226) a Jaroslav (k r. 1262), píše: „*O posledních dvou smýšlí Dr. Sedláček, že pocházeli z Markvarticů, rodu v Pojizeří mocného. Jaroslav byl snad onen Jaroslav z Hrušnice, jinak z Turnova, jenž l. 1262 uvádí se mezi předními na dvoře krále Přemysla Otakara.*“⁵ Nepřipadá nám úplně korektní hledat v nedostačujících českých středověkých pramenech konkrétní osobu (stejný problém jako hledání autora, jemuž říkáme tak řečený Dalimil), ale v případě Markvarticů je tato hypotéza logická. Jaroslava z Hrušnice skutečně nalézáme na severovýchodě Boleslavska, kde postupně buduje vlastní panství s centrem v Hrušnici a Turnově. Na severozápadě Boleslavska zase potkáváme jeho bratra Havla z Lemberka. Rozvětvená rodina Markvarticů tak tvoří jádra své rodové moci v severních Čechách a postupně svým majetkem proniká do jádra Boleslavska. Na svých statcích Markvartici čile provádí zakladatelskou činnost: v polovině 13. století zakládá Jaroslav z Hrušnice s bratrem Havlem z Lemberka dominikánský klášter v Turnově,⁶ Havel asi se svou manželkou Zdislavou z Lemberka zakládá

---

⁴ Sedláček, A.: Hrad, zámky a tvrze Království českého X. Boleslavsko. Praha, Argo 1997 (fotoreprint pův. vyd.), s. 31.

⁵ Bareš, F.: Paměti města Ml. Boleslavě. Díl I. Mladá Boleslav, nákl. vlast. 1922, s. 7.

⁶ Vlček, P. – Sommer, P. – Foltýn, D.: Encyklopedie českých klášterů. Praha, Libri 1998 (dotisk 1. vyd.), s. 679. Edel, T.: Příběh ztraceného kláštera blahoslavené Zdislavy.

konvent dominikánů v Jablonném v Podještědí⁷ a v téže době pan Havel zakládá johanitskou komendu v Českém Dubu.⁸ Zmíněná založení si v polovině 13. století můžeme představovat na samé hranici boleslavského hradskeho obvodu, ale už v 70. letech 12. století Markvartici založí klášter nedaleko od samotného jádra Boleslavska – Klášter Hradiště nad Jizerou, původně jen Hradiště (*Gredis*), vzdálený od mladoboleslavského hradu pouhých 15 km proti proudu řeky Jizery. K založení cisterciáckého opatství v lokalitě Hradiště došlo s velkou pravděpodobností roku 1177 na panství Markvarticů, a tudíž za zakladatele kláštera je nutno považovat některého z Markvarticů. Nejčastěji bývá založení dáváno do souvislosti s osobou Heřmana (zvaného z Ralska), důvěrníka knížete Soběslava II., „za jehož vlády zastával dvorské úřady maršálka a později komorníka,“ řečeno s výsostnou odborníci na dějiny cisterciáckého řádu u nás Kateřinou Charvátovou, dle které tento Heřmanův úzký vztah ke knížeti „nepochybně otevíral cestu ke snadnému získání panovnického souhlasu s plánovanými změnami na Hradišti“.⁹ Sebevědomí Markvartici zakládají v regionu i města (Jablonné, Turnov atd.) a stále ještě převážně lesnatý kraj kolonizují.

Přijmeme-li myšlenku, že mladoboleslavským kastelánem k r. 1262 byl skutečně Jaroslav z Hruštic, asi se nespleteme, protože aktivity jeho nejbližších příbuzných v jádru Boleslavska jsou kolem poloviny 13. století jasně doložitelné. Markvartická zakladatelská činnost od druhé půle 12. století Boleslavsko postupně svírá, proniká do něho, až se v polovině století 13. dostane přímo pod mladoboleslavský hrad.

Praha, Česká expedice – Podještědské muzeum K. Světlé 1993, s. 45–60. Kalista, Z.:
Blahoslavená Zdislava z Lemberka. Praha, Zvon 1991, s. 214–216.

⁷ Vlček, P. – Sommer, P. – Foltýn, D.: Encyklopedie českých klášterů. Praha, Libri 1998 (dotisk 1. vyd.), s. 262. Edel, T.: Příběh ztraceného kláštera blahoslavené Zdislavy. Praha, Česká expedice – Podještědské muzeum K. Světlé 1993, s. 45–60. Kalista, Z.:
Blahoslavená Zdislava z Lemberka. Praha, Zvon 1991, s. 213–216.

⁸ Detailně o českodubské johanitské komendě Edel, T.: Příběh ztraceného kláštera blahoslavené Zdislavy. Praha, Česká expedice – Podještědské muzeum K. Světlé 1993, 111 s.

⁹ Chavátová, K.: Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420. 1. sv. Fundace 12. století. Praha, Karolinum 1998, s. 252.

Nová fundace souvisí s původním farním kostelem sv. Víta v podhradí, o němž mladoboleslavský kronikář M. Jiřík Kezelius Bydžovský píše: „*Ten kostelík svatého Víta, jakž tomu někteří chtějí, a prima fundatione míval znamenitá nadání, že několik vsí vůkolních k němu přináleželo, a musel tu klášter tolikéž bývati, posavad se při něm znamení, kde dvůr a ovčí při něm jest, spatřují, že tu nějaké stavení klášterní bývalo i kápě mnišská se tam v tom kostelíku pod krovky na hanbálcích zavěšená před shořením jeho nacházela. – Nachází se v kanceláři rathausu originální památka, že u svatého Víta křížovníci byli. – Ale žádných pamětí a poznamenání o těch věcech se nenalézá, předešlá vrchnost v proměně náboženství snad k svému zisku ty důchody obrátila, dvůr obzvláštní při tom kostelíku postavila a všelijaké staré paměti o tom kostelíku v zapomenutí přivedla. Ten kostelík starodávným dílem stál mnoho let, dříve snad než město nahoře postaveno bylo, a teď nedávno v létu 1631 na podzim od sběři vojenské zapálený shořel.*“¹⁰

Vdova po Markvartovi z Března a matka Jaroslava z Hrušnice a Havla z Lemberka Hostilka obdarovala (se svolením synů Jaroslava, Markvarta, dcery Vojslavy a vnuka Havla) roku 1255 johanitský řád, když mu odevzdala kostel sv. Víta v boleslavském podhradí se špitálem, kostelem v Týnci a řadou blízkých vsí.¹¹ Tato markvartická fundace jasně dokumentuje, že se rodina pod boleslavským hradem chová jako suverénní vlastník půdy, který se dokonce v samotném aktu obdarování (učiněném v pražské johanitské komendě při kostele P. Marie u paty mostu, tzn. kostel Panny Marie pod řetězem) neodvolává na panovníkovo svolení. Hostilka se na prvním místě dovolává svolení svého syna Jaroslava z Hrušnice, snad mladoboleslavského kastelána.

---

¹⁰ Kamper, Z. – Karlová, Z. (edd.): *Kronika mladoboleslavská od Mistra Jiřího Bydžovského sepsaná*. Mladá Boleslav, Hejda & Zbroj 1935, s. 63.

¹¹ Bareš, F.: *Paměti města Ml. Boleslavě*. Díl I. Mladá Boleslav, nákl. vlast. 1922, s. 163. Kalista, Z.: *Blahoslavená Zdislava z Lemberka*. Praha, Zvon 1991, s. 159, 165. Edel, T.: *Příběh ztraceného kláštera blahoslavené Zdislavy*. Praha, Česká expedice – Podještědské muzeum K. Světlé 1993, s. 45–54. Vlček, P. – Sommer, P. – Foltýn, D.: *Encyklopedie českých klášterů*. Praha, Libri 1998 (dotisk 1. vyd.), s. 370. Kurka, J.: *Archidiakonáty*. Praha 1914, s. 268–269.

Obr. 19: Pohled na bývalý hospodářský dvůr v podhradí mladoboleslavského hradu, kde stával do r. 1631 kostel sv. Víta a kde od r. 1255 sídlili johanité; foto autor, 4. 10. 2006.

Zdá se tedy, že panovník na ovládní boleslavského hradu rezignoval, jádro Boleslavska opouští a přenechává aktivitám rozvětvených Markvarticů. Samotný význam mladoboleslavského hradu coby důležitého správního centra už je ostatně ve druhé půli 13. století prakticky mizivý: „*Asi tehda se stala poprava kraje boleslavského dědičnou v rodě tomto [markvartickém] a starý hrad boleslavský maje pro starodávné nedostatečné opevnění jen malou platnost', opuštěn jest a od králů, kteří tu měli tvrdý a vysoký hrad Bezděz a nové hrazené město Nymburk, o něj*

nedbáno“, jak napsal August Sedláček.¹² Se Sedláčkem nelze souhlasit ohledně „starodávného opevnění“, které mohlo být v závěru 13. století jen několik desítek let staré. Alespoň tak soudí nejnovější literatura¹³, jež odkazuje k archeologickému výzkumu.¹⁴ Z něho vyplývá, že kolem poloviny 13. století vznikl na místě raně středověkého hradu (hradiště) nový královský hrad. Pro tuto dataci svědčí archeologickým výzkumem nalezený materiál, který je datován do průběhu první půle 13. století.¹⁵ Podle archeologů ale stavební aktivity na mladoboleslavském hradě pokračují i v druhé půli 13. století, což by ve svém důsledku znamenalo, že panovník na tuto pevnost až tak úplně nerezignoval.¹⁶ Drobný archeologický průzkum ve výkopu inženýrských sítí na hradním nádvoří bohužel nedovoluje konkrétní závěry, takže není možné stanovit ani přibližnou podobu boleslavského královského hradu ve 13. století. Lze jen usoudit, že jádro tohoto hradu leželo v západní části dnešního hradního okrsku.

Hlavní dobové zakladatelské aktivity přemyslovských králů v Boleslavsku se ale samotné Boleslavi netýkají. Už v roce 1264 zakládá Přemysl Otakar II. nad sídlem královského villika mohutný hrad Bezděz a v jeho dosahu provede také několik městských založení (především stejnojmenné město), která ovšem nejsou úspěšná a plně se prosadí po ovládnutí Bezdězsko Berky z Dubé (přenesení města do lokality Nový Bezděz, dnes Bělá pod Bezdězem). Novým správním úředníkem v této části Boleslavska se tak stává královský purkrabí na nově budovaném hradě Bezděz.¹⁷ Dalším významným královským zakladatelským počinem je založení královského města Nymburka patrně v samém závěru vlády Přemysla Otakara II.,

---

¹² Sedláček, A.: *Hrady, zámky a tvrze Království českého X. Boleslavsko*. Praha, Argo 1997 (fotoreprint pův. vyd.), s. 31.

¹³ Fišera, Z.: *Hrady a tvrze na Mladoboleslavsku*. Mladá Boleslav, Okresní muzeum Mladá Boleslav 2002, s. 65. Durdík, T.: *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha, Libri 2000 (2. vyd.), s. 364.

¹⁴ Boháčová, I. – Frolík, J.: *Záchranný výzkum na hradě v Mladé Boleslavi*. *Castellologica bohemica* 4/1994, s. 107–112.

¹⁵ *Ibid.*, s. 110.

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ Menclová, D.: *České hrady I*. Praha, Odeon 1976 (2. vyd.), s. 227.

nejspíš v letech 1276–1278, kam se přestěhovala cúda (soud).¹⁸ Markvartickými statky okleštěný mladoboleslavský hrad tak pro krále ztratil svůj význam, takže panovník důležité úřady stěhuje do nově založených center královské moci – na Bezděz a do Nymburka, ale hrad v Boleslavi si zatím ponechává.

O příslušnosti mladoboleslavského hradu králi svědčí i markvartická stavba nového rodového hradu, položeného na dohled od královské Boleslavi pouhé 3 km severozápadně proti proudu řeky Jizery, který „dostal jméno podle patrona kostela, založeného současně v jeho podhradí, rytířského světce archanděla Michala, Michelsberg“.¹⁹ Tedy česky Michalovice. K jeho založení došlo nejspíš v 70. letech 13. století, neboť hrad je zmiňován pod svým německým jménem už roku 1281, a jeho stavitelem (prvním známým držitelem) byl Jan z rodu Markvarticů.²⁰

Obr. 20: Zříceniny hradu Michalovice na staré pohlednici, kol. 1915.

V této době asi zaniká královský hrad v Mladé Boleslavi, popřípadě zpustl a zůstal bez využití. Úpadek hradu bývá dáván do souvislostí

¹⁸ Pavel, J.: Nymburk. Historický a stavební vývoj města. Nymburk, Vlastivědné muzeum v Nymburce 1970, s. 9–11.

¹⁹ Menclová, D.: České hrady I. Praha, Odeon 1976 (2. vyd.), s. 133.

²⁰ Fišera, Z.: Hrady a tvrze na Mladoboleslavsku. Mladá Boleslav, Okresní muzeum Mladá Boleslav 2002, s. 63–64. Kerner, J. Č.: Hrad Michalovice nad Jizerou. Mladá Boleslav 1938, b. p.

s braniborskou nadvládou v zemi, proti níž se v kraji stavěl právě zmiňovaný zakladatel Michalovic Jan z Markvarticů. Že zpustlý nebo zaniklý hrad i nadále zůstává (případně se po krátkém markvartickém držení vrací) v královském držení, dokládá listina Beneše z Michalovic z r. 1318, v níž Beneš slibuje věrnost králi Janu Lucemburskému. Věrnost v ní slibuje mimo jiné za „*dar, jímž mu král předal všechny důchody a tržní právo v Mladé Boleslavi, toliko s výjimkou hradního místa [...]*“.²¹ V originále se praví „*area castrensi dumtaxat excepta*“.²² Starší literatura vysvětluje výraz „*area castrensi / hradní místo*“ jako městiště (máme-li být korektní, pak je na místě výraz „*hradiště*“) už zaniklého hradu. Tak si inkriminované místo vyložil i August Sedláček a překládá: „*[...] kromě toliko místa, kde hrad stával [...]*“ a dál ve svém líčení pokračuje, že „*hradiště zůstalo tedy králům*“.²³

Vývod pánů z Michalovic.			
Beneš kastelán Budišinský 1197—1222			
Beneš Okrouhlý		Markvart 1230	
Beneš (Velký, Pyšný) z Velešina			
Jan z Michalovic 1281 † 1306 ♀ Johanka z Rožemberka † 1317, 3. Febr.			
Beneš Věrný 1306—1322			
Jan (Správný) 1337 † 1354 ♀ 1. Tymka 1340 2. Maroše, Kunka 1355—1363		Jindřich z Velešina † 1355 ♀ Eliška z Kapelu 1349	
Petr z Michalovic 1360 † 1368 ♀ Eliška 1368—1411		Ješek 1349—1362	Beneš 1349—1361
Jan Michalec 1368—1425 (1417 starší) ♀ Majdalena 1406		Jindřich 1349—1372	
Petr 1417—1437		Markéta 1361	
Jan Kruhlatá 1417—1434		Jindřich 1417 † 1420, 1. Nov.	
Václav z M. 1426 † 1451, 28. Aug., místr Strakonický	Jindřich Kruhlatá 1439 † 1468 ♀ 1. Anna z Hradce ☉ 1446 † 1452 2. N. z Cimburka	Markéta 1439 ♀ Jan ze Smiřic † 1453	Majdalena ♀ Jan z Cimburka

Obr. 21: Vývod pánů z Michalovic podle A. Sedláčka; Sedláček, A.: *Hrady, zámky a tvrze Království českého X. Boleslavsko*. Praha, Argo 1997 (fotoreprint pův. vyd.), s. 215.

²¹ Český překlad citován dle: Líbal, D – Lancinger, L. – Hanzlíková, H.: *Mladá Boleslav – hrad*. Castellologica bohémica 6/1998, s. 151.

²² Emler, J. (ed.): *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae IV*. Praha 1896, s. 783, č. 1998.

²³ Sedláček, A.: *Hrady, zámky a tvrze Království českého X. Boleslavsko*. Praha, Argo 1997 (fotoreprint pův. vyd.), s. 31.

Nejasností kolem převzetí Mladé Boleslavi z rukou králových do majetku Michaloviců si byl vědom už František Bareš: „*Kdy a jak dostal se Mladý Boleslav v držení pánů z Michalovic, o tom podávají staré kroniky české zprávy méně věrohodné! Stalo se to prý milostí krále Václava II. k Janovi z Michalovic, jenž krále tohoto provázel na cestách po západní Evropě. Než král Václav znám jest jako dobrý hospodář, jenž statky korunní nerozdával, spíše shromažďoval, aby zemi vyvedl ze záhuby za neblahé poručnické vlády braniborské.*“²⁴ Nic bližšího totiž nevěděl ani M. Jiřík Kezelius Bydžovský ve své kronice, který svou bezradnost vystihl následujícími slovy: „*V kterémkoli času a létě ten hrad i s městem v posesí*²⁵ *pánům českým z moci knížecí nebo královské vešel, nic se toho místného poznamenaného nenachází a doptati nemůžeme až do léta 1300.*“²⁶ Z již řečeného vyplývá, že nejbližší okolí boleslavského hradu bylo v držení Markvarticů (Michaloviců), což dokazuje hlavně ona fundace johanitské komendy při sv. Vítu v podhradí, ale do počátku 14. století o tyto statky Michalovicové přišli. Roku 1318 totiž král Jan dává Benešovi pouze poplatky a cla z městečka, nikoli městečko jako celek. Jak soudí současní regionální autoři z Muzea Mladoboleslavska, páni z Michalovic museli být potrestáni odejmutím statků nejspíš za účast v nějakém z četných odbojů proti posledním přemyslovským králům. Nelze ani vyloučit, že hrad padl za oběť obdobnému konfliktu.²⁷ Abychom se alespoň přibližně dopátrali stavu mladoboleslavského hradu a podhradí na počátku 14. století, musíme se posunout do roku 1334, a to k první michalovické listině týkající se Boleslavi.

Část listiny Ješka z Michalovic uvádíme v překladu Fr. Bareše:

„My Ješek z Michalovic a dědicové naši a potomci dědiců na věčnou památku toho všem a jednomu každému zvlášť, jak přítomným, tak i budoucím, v známost uvozujeme, že jsme s dobrou vůlí naší a spolu se

---

²⁴ Bareš, F.: Paměti města Ml. Boleslavě. Díl I. Mladá Boleslav, nákl. vlast. 1922, s. 7.

²⁵ posese / posesí = vlastnický vztah, držba

²⁶ Kamper, Z. – Karlová, Z. (edd.): Kronika mladoboleslavská od Mistra Jiřího Bydžovského sepsaná. Mladá Boleslav, Hejda & Zbroj 1935, s. 19.

²⁷ Městecká, S. – Sosnovec, P.: Mladá Boleslav od počátku věků do začátku 17. století. CD-ROM, Ml. Boleslav, MěÚ – Okresní muzeum – SOKA v Ml. Boleslavi 2001.

*zdravým uvážením a radou našich přátel město naše, které se Boleslav Mladý jmenuje, z místa přirozeného přenesli a položili na horu, která se Hrobie aneb hrobka vůbec jmenuje[...]*²⁸

V citátu si povšimněme zejména dvou míst. Za prvé: Ješek z Michalovic hovoří o „našem“ (ve smyslu vlastnickém) městě. Což znamená, že v letech 1318–1334 získává Beneš Věrný z Michalovic nebo jeho syn Ješek Správný z Michalovic město opět do svého držení. Za druhé: Přenesení města se uskutečnilo na „horu Hrobie“, tzn. na ostrožnu nad soutokem Klenice s Jizerou, tedy před samotný hrad. Výraz „Hrobie“, Barešem také uváděný alternativní „Hrobí“, ukazuje na situaci zaniklého hradiště. Tak si alespoň označení vysvětloval už August Sedláček, jenž svou myšlenku podložil i důkazy: *„Jméno Hroby nebo Hrůby vyskytuje se jako pojmenování starých, již nepotřebných násypů; r. 1450 tvrz na Hrobiech v Hradci [...], r. 1544 podací kostelní v Štítarích sv. Vavřince na Hrůbích [...]*²⁹ Je ovšem také možné považovat výrazy typu hrobie, hrobí, hrobka atp. za označení hřbitova,³⁰ který je na ostrožně archeologickým výzkumem doložen. Ale díky nářečnímu výrazu hrobka nelze vyloučit ani Sedláčkovu hypotézu, neboť tento nářeční výraz (ve smyslu *kupa kamení vybraného z pole a podél něho narovnaného*³¹) vzdáleně připomíná násypy, valy. Podle toho, co již víme, „boleslavský“ výraz „Hrobie“ Sedláčkovu myšlenku potvrzuje. Co však ze Sedláčkových závěrů nelze prameny ani výzkumem architektonického tělesa hradu doložit, je zmínka o boleslavském hradu, *„kterýž dal Ješek znova*

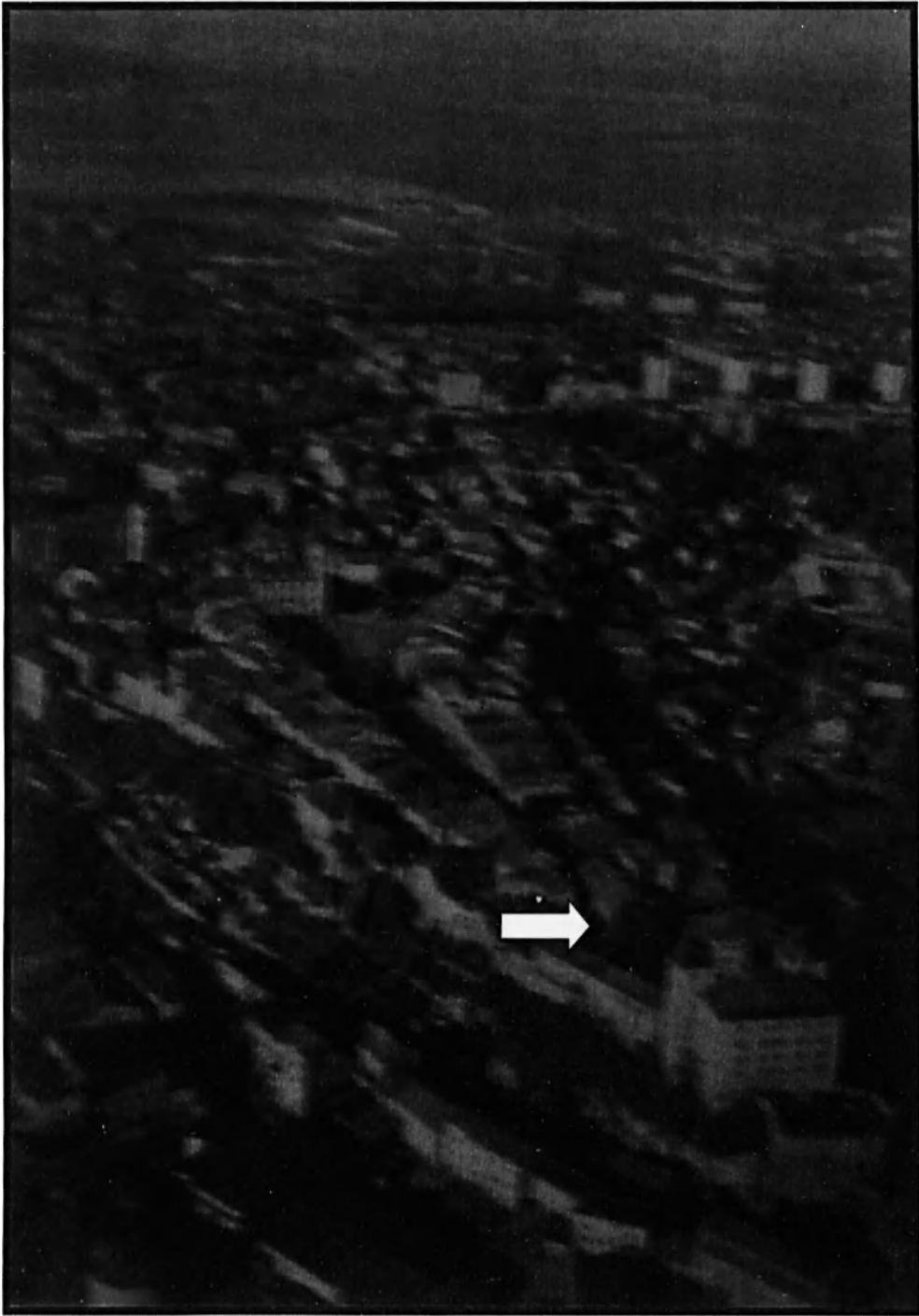
²⁸ Bareš, F.: Paměti města Ml. Boleslavě. Díl I. Mladá Boleslav, nákl. vlast. 1922, s. 9. Originál listiny uložen v SOA Praha – SOKA Mladá Boleslav; reprint in: Městecká, S. – Sosnovec, P.: Mladá Boleslav od počátku věků do začátku 17. století. CD-ROM, Ml. Boleslav, MěÚ – Okresní muzeum – SOKA v Ml. Boleslavi 2001.

²⁹ Sedláček, A.: Hrady, zámky a tvrze Království českého X. Boleslavsko. Praha, Argo 1997 (fotoreprint pův. vyd.), s. 31, pozn. č. 4.

³⁰ Např.: Jungmann, J.: Slovník česko-německý. Díl I. A–J. Praha, Academia 1989, 2. vyd., s. 762. Gebauer, J.: Slovník staročeský. Díl I (A–J). Praha, Academia 1970, 2. vyd., s. 500.

³¹ Slovník spisovného jazyka českého II. H–L. Praha, Academia 1989, 2. vyd., s. 95.

vyzdvihnoti“.³² Sám Sedláček si je ale absence pramenů plně vědom, takže dál pokračuje: „Výslovně sice tak doloženo není, ale nelze si tuto změnu, má-li se v dobrou shodu uvést s pozdějšími událostmi, jinak mysliti.“³³

Obr. 22: Letecký pohled na mladoboleslavský hrad a Staré Město, lokované na jazykovité ostrožně nad soutokem Jizery a Klenice; pohlednice, 60. léta 20. stol. Mezi hradem a městem je dodnes patrná proluka (viz šipku), zřejmě pozůstatek bývalého opevnění.

³² Sedláček, A.: Hrady, zámky a tvrže Království českého X. Boleslavsko. Praha, Argo 1997 (fotoreprint pův. vyd.), s. 33.

³³ Ibid.

Kdy byl mladoboleslavský hrad znovu postaven, není známo. Ješka z Michalovic nelze z výše řečených důvodů za stavitele označit, ani přes odvážná tvrzení, že „hrad sám byl po polovině 14. století radikálně přestavěn“.³⁴ Nově přenesené město bylo ovšem hrazené, takže se zdá málo pravděpodobné, kdyby do městského opevnění nebyl zahrnut i hrad v jižní cípu města. Popis této části fortifikace může tedy vypadat následovně: „Na jižní, nejlépe chráněné straně ostrohu stál hrad, snad částečně obnovený, oddělený od města příkopem a hradbou.“³⁵

Obr. 23: Pohled na mladoboleslavský hrad ze Starého Města dokumentující jeho dominantní polohu v jižním cípu ostrožny; stará pohlednice, kol. 1900.

Hrad ovšem vstupuje do 15. století jako funkční pevnost, o čemž svědčí zájem husitů o něj. V roce 1421 táhlo Boleslavskem husitské vojsko směřující na Litoměřice a boleslavští měšťané pod vlivem této události vypověděli poslušnost své vrchnosti a husitům otevřeli městské brány. Důsledkem bylo zničení obou johanitských komend (vedle zmiňované svatovítské byla ve městě ještě komenda při kostele sv. Jana) a vypálení minoritského kláštera. Boleslav pak ovládali táborští hejtmani, z nichž

³⁴ Durdík, T.: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Praha, Libri 2000 (2. vyd.), s. 364.

³⁵ Beneš, L. a kol.: Mladoboleslavsko v proměnách času. Praha, Libri – Okresní muzeum Mladá Boleslav 1997, s. 63.

známe Kunata z Podčapel, Václava Kuknára z Lobkovic a Bohuše z Klinštejna. Posledního z nich shledáváme ještě v závěru roku 1436 coby svědka na listině Petra z Michalovic, v níž se pan Petr smiřuje s mladoboleslavskou obcí. Mladá Boleslav se stala součástí táborského městského svazu s právy svobodného města.³⁶ Za mocenského soupeření táborů a sirotků byla v květnu nebo červnu Boleslav (i blízké Michalovice) obsazena oddílem východočeských husitů, vedených asi Janem Čapkem ze Sán.³⁷ Tím se město i s hradem dostalo pod vliv sirotčího svazu. Ani po porážce radikálních husitských svazů se Boleslav ze sirotčího svazku nevymaní, naopak Boleslavské nalezneme ještě v prosinci roku 1434 mezi účastníky husitského sněmu, svolaného Janem Roháčem z Dubé.

19. listopadu 1436 došlo ke smíření Boleslavských se svou dědičnou vrchností, reprezentovanou Petrem z Michalovic, který se v tu dobu ještě píše seděním na Bezdězi. Petr v privilegii Mladoboleslavským píše: „*Že o to záští a nechuti všecky, kteréž sou vzešly z prvopočátku těchto válek až do této chvíle mezi otcem mým, mnou a bratřími mými s jedné a opatrnými purgmistrem a koňšely i vši obci mladoboleslavskou s strany druhé, jsem s nimi řádně a křesťansky smířen a toho jim ani jich budoucím nemám ničímž zlým spomínati, ale to všecko jim dobrotivě jsem prominul.*“³⁸ Po narovnání vrchnosti s městem nacházíme opět pány z Michalovic sídlit na mladoboleslavském hradě. Ne-li ještě Petra z Michalovic, který zemřel roku 1437 nebo záhy po něm a své statky odkázal synu Václavovi z Michalovic, rytíři johanitského řádu ve Strakonících, potom s určitostí Petrova synovce Jindřicha Kruhlatu. Ten michalovické statky získává od bratrance Václava a už roku 1439, kdy 29. července vydává

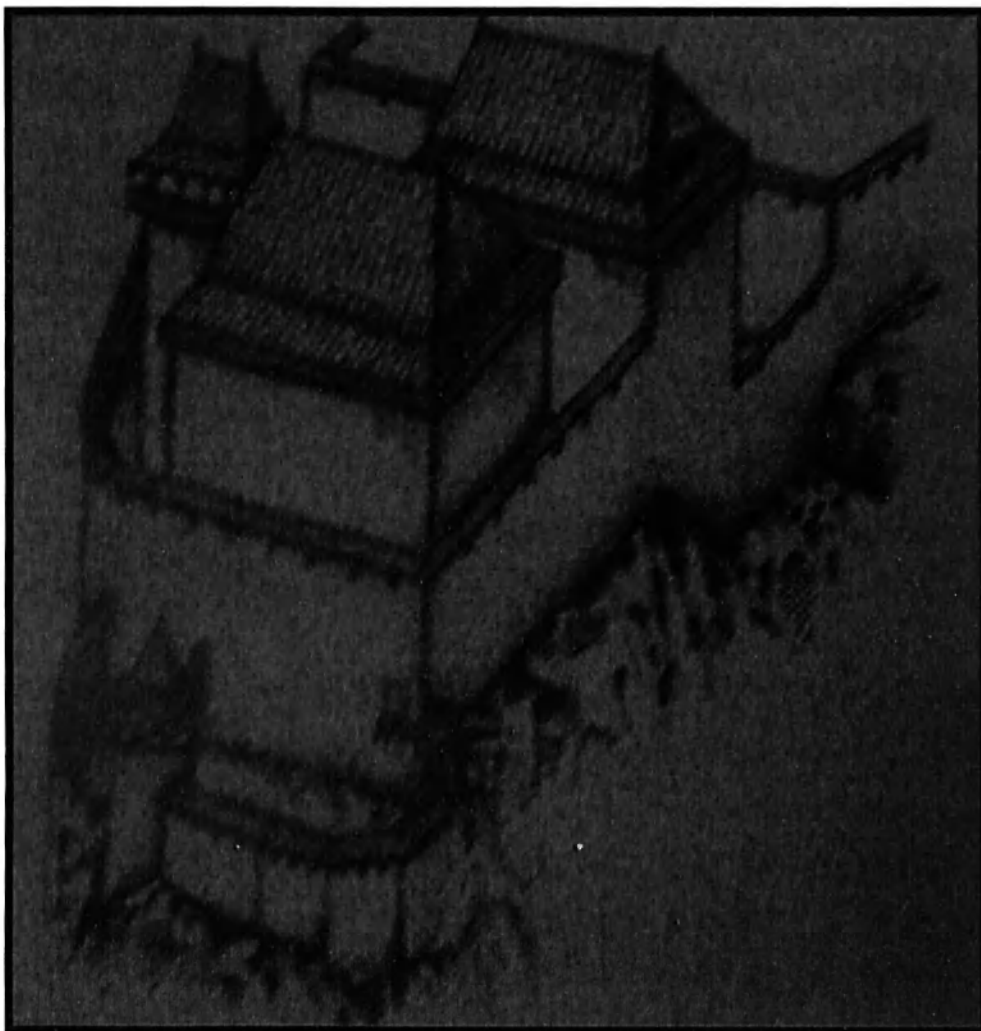
---

³⁶ Blíže k Boleslavi za husitských válek: Šmahel, F.: Husitská revoluce I., III. Praha, Karolinum 1996, s. I – 361, 412, 485, III – 81, 100, 168, 179, 185, 301, 376. Čornej, P.: Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. V. 1402–1437. Praha – Litomyšl, Ladislav Horáček – Paseka, s. 39, 349, 482, 502, 537, 622.

³⁷ Čornej, P.: Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. V. 1402–1437. Praha – Litomyšl, Ladislav Horáček – Paseka, s. 349.

³⁸ Cit. dle: Kamper, Z. – Karlová, Z. (edd.): Kronika mladoboleslavská od Mistra Jiřího Bydžovského sepsaná. Mladá Boleslav, Hejda & Zbroj 1935, s. 23.

Mladoboleslavským konfirmaci předchozích práv a privilegií, se píše seděním na Mladém Boleslavi. I když se do Boleslavi i fyzicky navrátila dědičná vrchnost, tradice hejtmanů patrně ještě nějaký čas přetrvala, o čemž svědčí svědecká přítomnost na Jindřichových listinách z let 1443 a 1444 mladoboleslavského hejtmana Jiříka z Mnichova.³⁹

Obr. 24: Rekonstrukce pravděpodobné podoby mladoboleslavského hradu v průběhu 15. století; in: Fišera, Z.: Hradý a tvrže na Mladoboleslavsku. Mladá Boleslav, Okresní muzeum Mladá Boleslav 2002, s. 66.

Za Jindřicha Kruhlaty se nám konečně v pramenech objevuje jasný důkaz existence znovupostaveného boleslavského hradu. V roce 1464 ustanovil Michalovic na hradě purkrabím Jindřicha Pancíře z Kosořic, jehož v tomto úřadě nalezneme ještě roku 1475. Pan Jindřich umírá už r. 1468, aniž by po sobě zanechal potomky (bezdětná byla obě manželství; jak s Annou

---

³⁹ Sedláček, A.: Hradý, zámky a tvrže Království českého X. Boleslavsko. Praha, Argo 1997 (fotoreprint pův. vyd.), s. 34.

z Hradce(† 1452), tak s ženou neznámého křestního jména z Cimburka), takže jeho osobou vymírá rod pánů z Michalovic po meči. Dědictví připadlo Jindřichově sestře Mandaléně (Majdaléně, Magdalině) z Michalovic, provdané za Jana Tovačovského z Cimburka († 1483).

Již v roce 1469 se Jan Tovačovský v listině potvrzující Boleslavským všechna předchozí privilegia (15. července) píše z Cimburka a na Mladém Boleslavi. Na hradě prokazatelně sídlí, ustanovuje purkrabí – r. 1473 Václava z Tuboz, 1474 Zachaře ze Stránky, r. 1475 Jana Pancíře z Kosořic a r. 1483 Hynka z Chyš.⁴⁰ Ale hrad nepřestavuje, jak nám alespoň prozatím dovoluje soudit dosavadní známost architektonického organizmu hradu. Stavební činnost nelze prokázat ani u Janova nástupce Ctibora Tovačovského († 1494).

Obr. 25: Nádvoří mladoboleslavského hradu; foto autor, 2005.

Za Janova nezletilého syna Adama († 1502) spravoval panství Janův bratr Ctibor Tovačovský z Cimburka, za něhož se stává purkrabím opět Zachař ze Stránky od r. 1483 a v letech 1485–1487 Vilém ze Smolotel (z Molotel). Patrně v roce 1487 zřizuje Ctibor Tovačovský pro všechna svá panství

---

⁴⁰ Bareš, F.: Paměti města Ml. Boleslavě. Díl I. Mladá Boleslav, nákl. vlast. 1922, s. 35–38.

(tzn. Ml. Boleslav, Michalovice a Bezděz) centrální úřad, který vedl hejtman. Prvním Tovačovským hejtmanem byl v letech 1487–1494 Jan Císař z Hliníku, jenž si na místě bývalé kaple sv. Vojtěcha nechal postavit honosný městský palác, zvaný Templ.⁴¹ Pod ním byl purkrabím na Boleslavi Jan Tista z Libštejna.⁴² R. 1489 se hejtmanem zmiňuje Václav Dupovec a purkrabím Vít Michálků.⁴³ Dalšími purkrabími pak byli k r. 1496 Jiřík z Kvítkova a r. 1498 Kunat z Kvítkova.⁴⁴

V rukou Tovačovských z Cimburka byl hrad až do roku 1502, kdy 2. prosince zemřel Adam Tovačovský z Cimburka (jím rod vymírá). Své statky odkázal ještě r. 1502 matce Johance z Krajku, provdané za Jana ze Šelmberka, kancléře krále Vladislava II. a držitele hradu Kost. Zdá se, slohová kritika tomu nasvědčuje, že právě Jan ze Šelmberka je stavitelem mohutného mladoboleslavského hradu. Ale s dílem patrně pouze započal, neboť umírá celkem záhy, na počátku roku 1508.⁴⁵ A tak nejvýraznějším počinem Jana a Johanky zůstane pro Boleslavské velkorysá podpora jednoty bratrské.⁴⁶

Na následující straně:

Obr. 26: Pozdně gotický mladoboleslavský hrad na vyobrazení požáru města z r. 1761; výřez levé části obrazu, olej, Muzeum Mladoboleslava. Tato podoba, byť naivně ztvárněná, je dodnes patrná v podobě stavby.

---

⁴¹ Bareš, F.: Soupis památek historických a uměleckých v Království českém XXI.

Politický okres mladoboleslavský. Praha, Archeologická komise 1905, s. 263.

⁴² Sedláček, A.: Hrady, zámky a tvrze Království českého X. Boleslavsko. Praha, Argo 1997 (fotoreprint pův. vyd.), s. 34–35.

⁴³ Bareš, F.: Paměti města Ml. Boleslavě. Díl I. Mladá Boleslav, nákl. vlast. 1922, s. 36.

⁴⁴ Ibid., s. 35, pozn. č. 4.

⁴⁵ Líbal, D – Lancinger, L. – Hanzlíková, H.: *Mladá Boleslav – hrad*. Castellologica bohémica 6/1998, s. 152.

⁴⁶ Podrobně o bratrské Ml. Boleslavi: Molnár, A.: *Boleslavští bratři*. Praha, Kalich 1953, 291 s.

Obr. 27: Mladoboleslavský hrad od jihu; foto autor, 4. 10. 2006.

5. Z A K R A J Í Ř Ů

Po smrti Jana ze Šelmberka spravovala mladoboleslavské panství pani Johanka z Krajku, a to až do roku 1513, kdy „*Ml. Boleslav, zámek s dvory a vesnicemi, zámek pustým Michalovicemi*“ a panství brandýské a rohozecké 10. srpna postoupila svému bratru Kunrátovi z Krajku. Kunrát patřil k významným úředníkům krále Ludvíka Jagellonského (od r. 1523 královský komorník), což se jistě projevilo i v potřebě reprezentace vlastního sídla. Na Boleslavi Kunrát sídlil až do roku 1542, kdy 10. května na boleslavském hradě zemřel a byl pochován v kostele sv. Havla. Velmi pravděpodobné se zdá, že právě Kunrát Krajíř z Krajku pokračoval v díle Jana ze Šelmberka a že stejně jako Jan využil služeb architekta Benedikta Rieda († 1534), dvorního stavitele jagellonských králů.¹ Tomáš Durdík se domnívá, že mladoboleslavský hrad ve svých detailech (profilace a tvar palácových oken) nápadně připomíná Ludvíkovo křídlo Pražského hradu, z čehož vyvozuje, že významný mladoboleslavský stavebník využil služeb Benedikta Rieda.² Podle stavebního rozboru jsou na boleslavském hradě patrné dvě fáze gotickorenesanční přestavby. První v samém počátku 16. století, tzn. za Jana ze Šelmberka, o níž svědčí rané gotickorenesanční architektonické prvky. Druhá fáze přichází po jisté proluce a bývá datována do druhého až třetího desetiletí 16. stol. Po přerušení byl hrad za Kunráta Krajíře z Krajku dokončen podle původních plánů. Jim se vymyká jen mírně změněná profilace okenních ostění. Architektem této výstavby byl nepochybně Benedikt Ried.³ Je zajímavé, že prameny o takto nákladném stavebním podniku úplně mlčí. Patrně přestavbu panského sídla plně zastřely četné Kunrátovy aktivity na Boleslavi, zejména důležité

---

¹ Líbal, D – Lancinger, L. – Hanzlíková, H.: *Mladá Boleslav – hrad*. Castellologica bohémica 6/1998, s. 169.

² Durdík, T.: *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha, Libri 2000 (2. vyd.), s. 465.

³ Líbal, D – Lancinger, L. – Hanzlíková, H.: *Mladá Boleslav – hrad*. Castellologica bohémica 6/1998, s. 169.

založení Nového města (spojením dvou předměstí před Svatojanskou a Klášterskou branou), k němuž došlo r. 1528.⁴

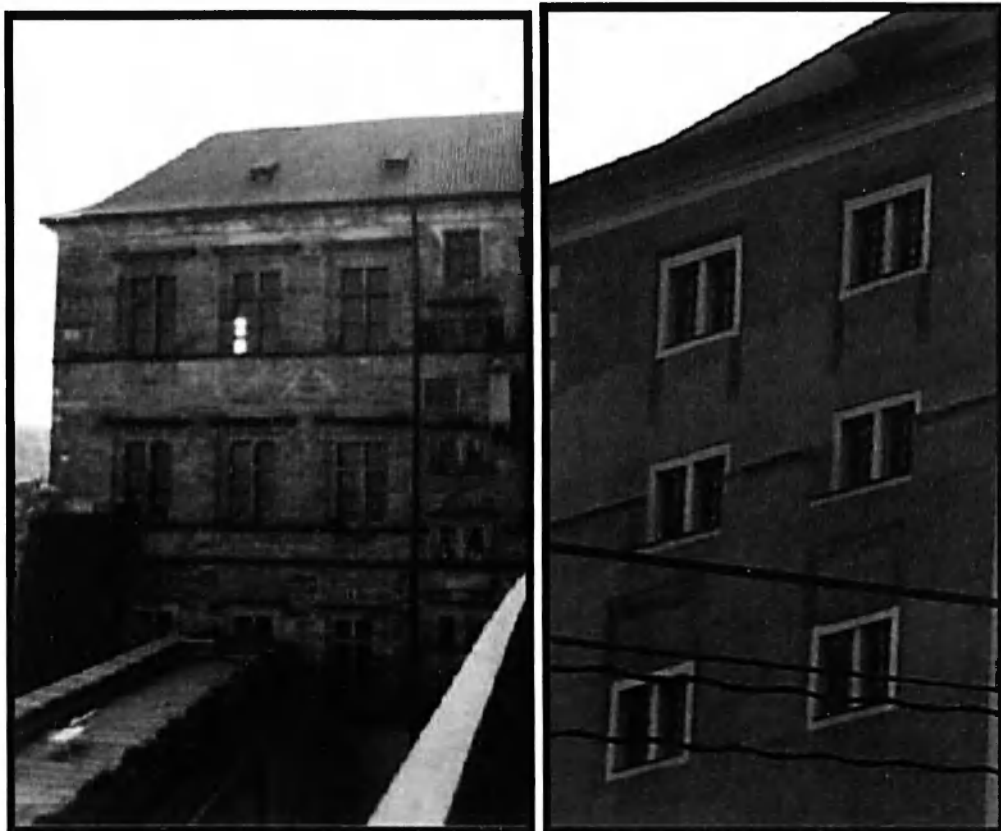
Obr. 28: Jediný pozůstatek renesanční výzdoby mladoboleslavského hradu, malba záklenku okna v palácovém křídle se znakem pánů z Donína; Muzeum Mladoboleslavsko. Jako Krajířové i páni z Donína prosluli podporou českých bratří, a to na nedalekém novobenateckém panství.

V souvislosti s krajířovskou přestavbou boleslavského hradu v renesanční zámek se v literatuře objevuje ještě jedno jméno architekta. Za autora renesanční přestavby v druhé půli 16. století (po roce 1547) je považován italský stavitel Matteo Borgorelli.⁵ Pro tento názor se ale v tělese hradu dochoval jediný hmatatelný důkaz; v jižním křídle zachovaný renesanční štít, který dle rozboru ukazuje ke stavební činnosti v druhé třetině 16. století.⁶ Pro bližší zařazení se ale na hradě víc nedochovalo, josefínskou „kasárenskou“ přestavbou došlo k zániku drtivé většiny architektonických prvků a detailů, zvláště v interiérech.

⁴ Sedláček, A.: Hrady, zámky a tvrze Království českého X. Boleslavsko. Praha, Argo 1997 (fotoreprint pův. vyd.), s. 36. Bareš, F.: Paměti města Ml. Boleslavě. Díl I. Mladá Boleslav, nákl. vlast. 1922, s. 44.

⁵ Krčálová, J.: *Kostelní stavby Mattea Borgorelliho*. Umění III/1955.

⁶ Líbal, D – Lancinger, L. – Hanzlíková, H.: *Mladá Boleslav – hrad*. Castellologica bohémica 6/1998, s. 169.

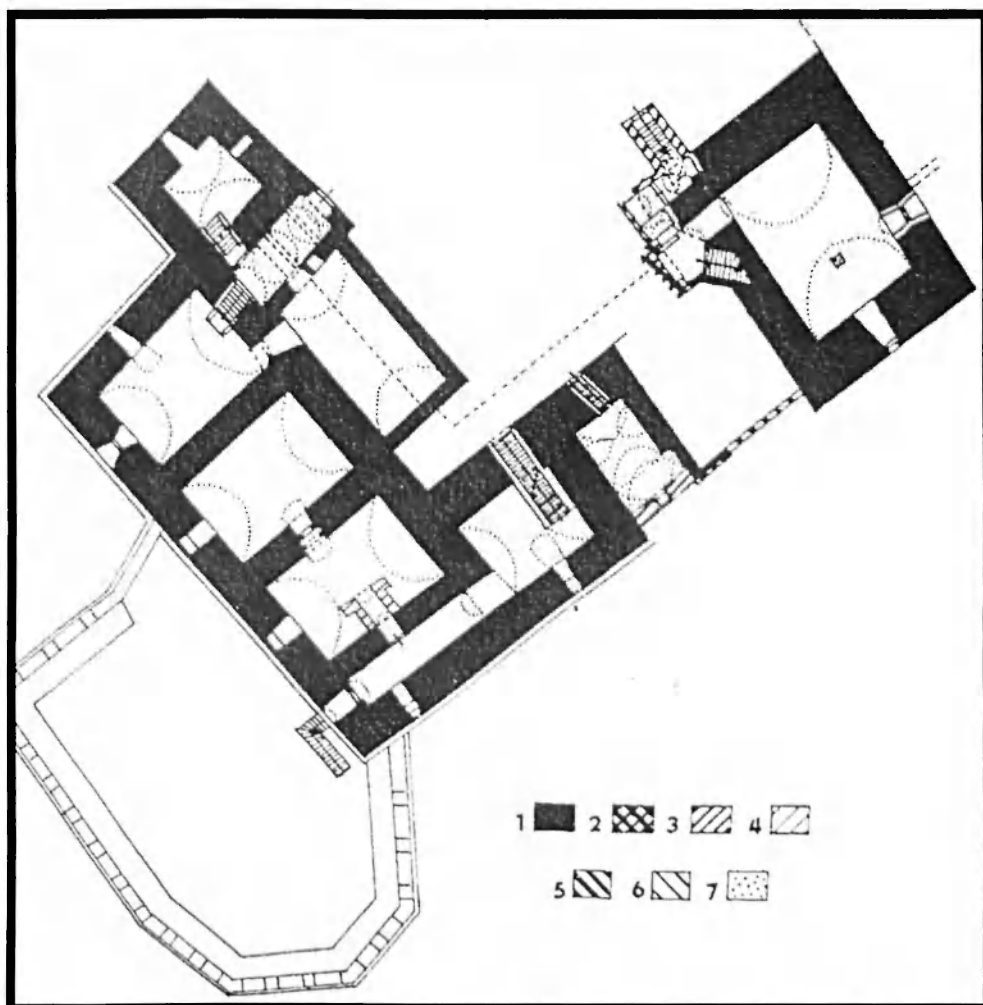
Obr. 29 a, b: Srovnání vnější podoby Ludvíkova křídla na Pražském hradě s mladoboleslavským gotickorenesančním hradním palácem, z něhož slohová příbuznost jasně nevyplývá.

Pro účast krajířovského stavitele Mattea Borgorelliho by logicky svědčilo jeho dlouholeté působení v Mladé Boleslavi a jím řízený čilý stavební ruch. Kolem poloviny 16. století vyrostla na Staroměstském náměstí nová radnice (1554–1559), z veřejných budov ještě nová škola a vodárenská věž, byl vystavěn kostel sv. Havla, pojatý jako rodinná hrobka Krajířů z Krajku, za finanční podpory Arnošta Krajíře z Krajku byl vybudován velký bratrský sbor a konečně došlo k dostavbě hlavního kališnického chrámu – kostela Panny Marie.⁷ Ovšem tvrzení, že „pod vedením

⁷ Beneš, L. a kol.: Mladoboleslavsko v proměnách času. Praha, Libri – Okresní muzeum Mladá Boleslav 1997, s. 85. Bareš, F.: Paměti města Ml. Boleslavě. Díl I. Mladá Boleslav, nákl. vlast. 1922, s. 57. Bareš, F.: Soupis památek historických a uměleckých v Království českém XXI. Politický okres mladoboleslavský. Praha, Archeologická komise 1905, s. 185–293.

krajířovského stavitele Mattea Borgorelliho došlo k přestavbě hradu na renesanční zámek“⁸, nelze konkrétními důkazy podložit.

Stavební činnost v 50. letech 16. století v Boleslavi je spojena s druhorozeným synem Kunráta⁹ Arnoštem Krajířem z Krajku, jenž se panství ujal v roce 1542. Za něho byla patrně dovršena přestavba (poničená asi požárem r. 1555)¹⁰ a hrad získal gotickorenesanční podobu, jakou si udržel až do 60. let 18. století a kterou byl mohutný hrad proměněn v reprezentativní sídlo zámeckého typu, jak jej můžeme v dnes zachované stavbě popsat:

Obr. 30: Půdorys sklepení hradu s převažujícím pozdně gotickým zdivem a vyznačení předsunutého bollwerku v jižní části; dle: Líbal, D – Lancinger, L. – Hanzlíková, H.: Mladá Boleslav – hrad. Castellologica bohémica 6/1998, s. 157. Číslem 1 označeno

⁸ Beneš, L. a kol.: Mladoboleslavsko v proměnách času. Praha, Libri – Okresní muzeum Mladá Boleslav 1997, s. 85.

⁹ Prvorozený syn Kunráta z Krajku Jan se uvádí pouze k r. 1521; in: Bareš, F.: Paměti města Ml. Boleslavě. Díl I. Mladá Boleslav, nákl. vlast. 1922, s. 49.

¹⁰ Bareš, F.: Průvodce po Mladé Boleslavi a okolí. Mladá Boleslav, H. Pfeifer 1920, s. 24–25.

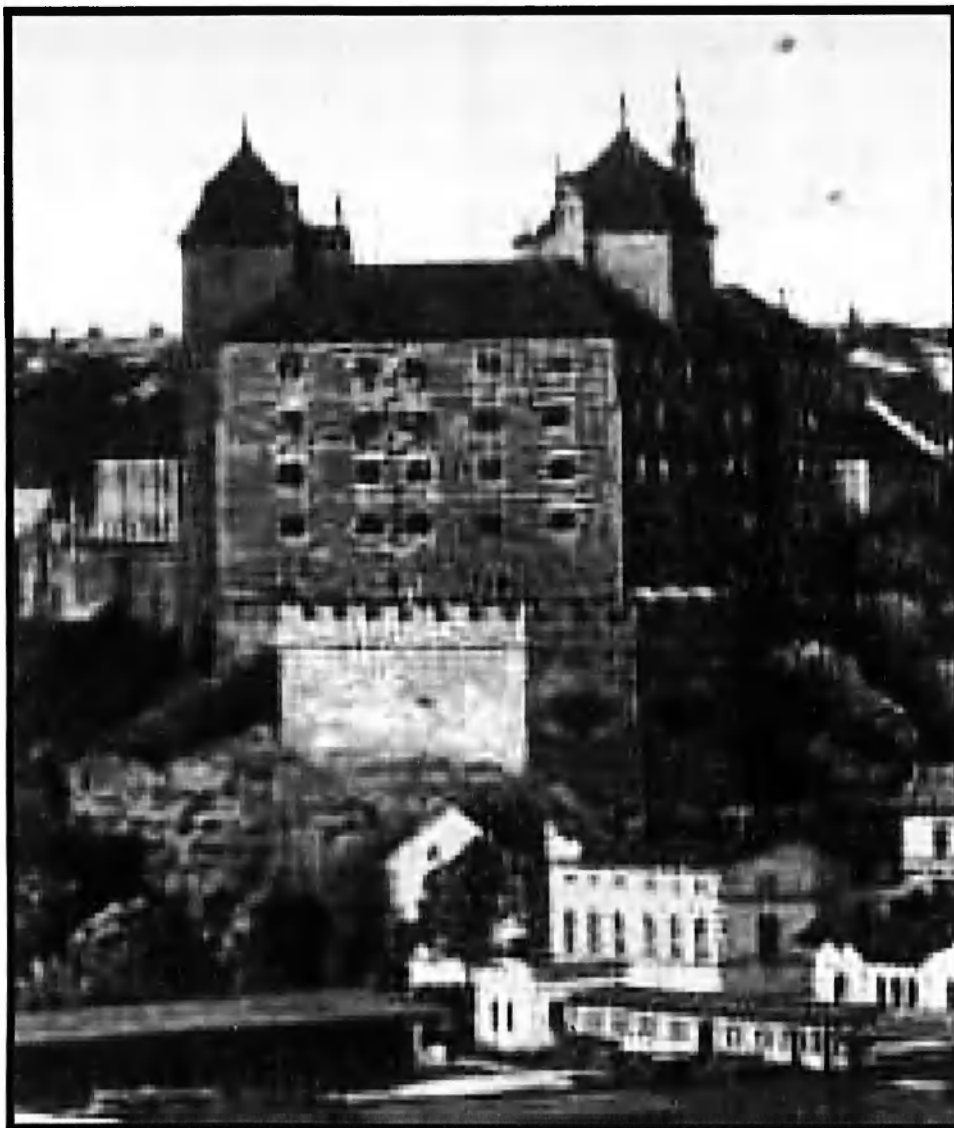
pozdně gotické zdivo, 2 předpokládané pozdně gotické zdivo, 3 až 4 zdivo barokní, 5 až 6 zdivo klasicistní a 7 zdivo novodobé.

Při pohledu na hrad od jihu upoutá mohutné parkánové opevnění západního průčelí paláce (tzv. **bollwerk**, bolverk), které je ohraničeno masivní hradbou. Ta vybíhá z jižního nároží paláce, pokračuje přímo k jihu, čtyřikrát se tupě zalamuje západním směrem a dál pokračuje k severu. Přibližně ve dvou třetinách délky palácového průčelí se lomí v pravém úhlu a pokračuje východním směrem, až se ve vzdálenosti přibližně jedné čtvrtiny délky palácového průčelí od severního nároží dotkne tělesa hradu. Zdivo celého bollwerku vrcholí cimbuřím, jehož zuby obsahují svislé gotické střílny. Svislé střílny se nachází i v tělese bollwerku přibližně v polovině výšky, ale ty byly do lomového zdiva prolomeny až dodatečně. Na vnitřní straně hradby probíhá 1,5 m široký ochoz, který nedosahuje až k paláci, jak je vidět na půdorysu (obr. 30, s. 61). Fakt, že branný ochoz nepokračuje ve své severní části, utvrzuje badatele v přesvědčení, že bollwerk patří k dokladům starších stavebních fází a v průběhu jeho výstavby nebo za gotickorenesanční přestavby byl dle potřeby upravován: „Vzbuzuje to dojem, jakoby při jeho výstavbě byly části bollwerku ubourány a doplněny v poněkud jiném zdivu.“¹¹

¹¹ Líbal, D – Lancinger, L. – Hanzlíková, H.: *Mladá Boleslav – hrad*. Castellologica bohémica 6/1998, s. 168.

Na předchozí straně: **Obr. 31:** Dnešní vzhled mohutného bollwerku od jihojihovýchodu;
foto Muzeum Mladoboleslavsko.

Obr. 32: Mohutný bollwerk předsunutý před palácovým průčelím na staré pohlednici; 1911.

Vznik bollwerku lze nejpravděpodobněji hledat v druhé půli 15. století. V žádném případě nelze jeho počátky spojovat s ještě královským hradem, jak tomu někteří autoři chtějí: „Původní hradební zeď ve své spodní části je velmi silná z hrubých kamenů a pochází z nejstarší doby vzniku hradu.“¹² V 16. století byl téměř v úplnosti zahrnut (lépe snad ponechán) v rámci gotickorenesančních přestaveb.

---

¹² Barták, F. – Šteffek, J.: Po stopách minulosti v obraze města. In: Trtílek, V. (ed.): Mladá Boleslav od minulosti k dnešku. Mladá Boleslav, MNV v Mladé Boleslavi 1974, s. 140.

Značně bohatší podobu než dnes mělo původní třípodlažní **jihozápadní průčelí paláce**, obrácené do jizerského údolí. Dodnes se z původního průčelí dochoval v úrovni sklepa zazděný gotický okosený portálek. Vedl na již neexistující pavláčku nesenou dvěma konzolami (zčásti ještě patrnými) a dále vedl na ochoz hradby bollwerku. Výrazná je dodnes v průčelí jednoduchá gotická římsa, která oddělovala původní poschodí paláce a nad níž bývalé druhé patro lehce ustupuje.

Obr. 33: Jihozápadní průčelí paláce mladoboleslavského hradu, které nese stopy původního gotickorenesančního rozvržení; foto in: Trtílek, V. (ed.): Mladá Boleslav od minulosti k dnešku. Mladá Boleslav, MNV. v Mladé Boleslavi 1974, s. 138.

Na reprodukované fotografii jsou patrné pozůstatky gotickorenesančních okenních ostění. V původním prvním i druhém patře vystupují zazděná pravouhlá okna u první, čtvrté a páté dvojice oken (počítáno zleva). „*Profilaci jejich plošně rozvinutého ostění tvoří z vnějšku dovnitř pásek, mělký výžlabek, pravouhlý zářez a simovitý profil, sestávající z oblounku plynule přecházejícího do výžlabku. Profilace není přetínavá a nad*

parapetem se pravouhle zalamuje. Jsou patrný náznaky původních příčlů a na překladech se ukazují výběhy dvojice středních prutů.“¹³

Profilace gotických ostění v původním prvním a druhém palácovém patře se v detailech lišila. Ve druhém patře je jemně složitější. Z gotickorenesanční podoby se v palácovém průčelí ještě zachovalo armování obou nároží tesanými pískovcovými kvádry. Na severozápadním bočním průčelí paláce se zachovalo gotické ostění téměř v úplnosti, chybí jen levá polovina parapetní římsy. Na obou bočních průčelích byla okosená sklepní okénka a v prvním i druhém poschodí dvojice velkých obdélníkových oken.

Obě **patra paláce** mají bohužel dochováno pouze obvodové zdivo. V prvním poschodí se kromě toho zachovala dělicí zeď. Patro tvořily dvě palácové místnosti. Z architektonických detailů se dochoval jediný „*gotickorenesanční portál ve tvaru poněkud deformovaného půlkruhu s typickou v ploše rozvedenou jemnou profilací*“.¹⁴ Druhé poschodí má zachováno jen obvodové zdivo. Výjimku v jeho úrovni tvoří třetí poschodí severozápadní věže, které je zaklenuto gotickou křížovou klenbou bez žeber.

Severozápadní věž má nároží vyztužena tesanými kvádry. U prvního i druhého gotického poschodí pozorujeme stejný stav jako v případě paláce: v každém patře se zachovalo po jednom velkém pozdně gotickém okně s ostěním a překladem, která jsou situována ku středu věže. I v tělese věže je patrná profilovaná římsa oddělující původní poschodí a i zde je patrný ústupek vyššího patra nad římsou. V původním třetím patře věže se ukazuje ještě jedno pozdně gotické okenní ostění, tentokrát ale situované ke středu stěny věže. Velké obdélníkové pozdně gotické okno se ukazuje také na severovýchodním průčelí. S věží souvisí schodiště, na jehož východní straně je osazen „*půlkruhový portál gotickorenesanční s částečně porušenou profilací*“.¹⁵

---

¹³ Líbal, D – Lancinger, L. – Hanzlíková, H.: *Mladá Boleslav – hrad*. Castellologica bohémica 6/1998, s. 159.

¹⁴ Líbal, D – Lancinger, L. – Hanzlíková, H.: *Mladá Boleslav – hrad*. Castellologica bohémica 6/1998, s. 165.

¹⁵ Ibid., s. 160.

Prakticky identická situace se opakuje i u lehce mohutnější **jihovýchodní věže**, jen s tím rozdílem, že gotická okna byla v průčelí situována od středu věže blíže k hradnímu paláci.

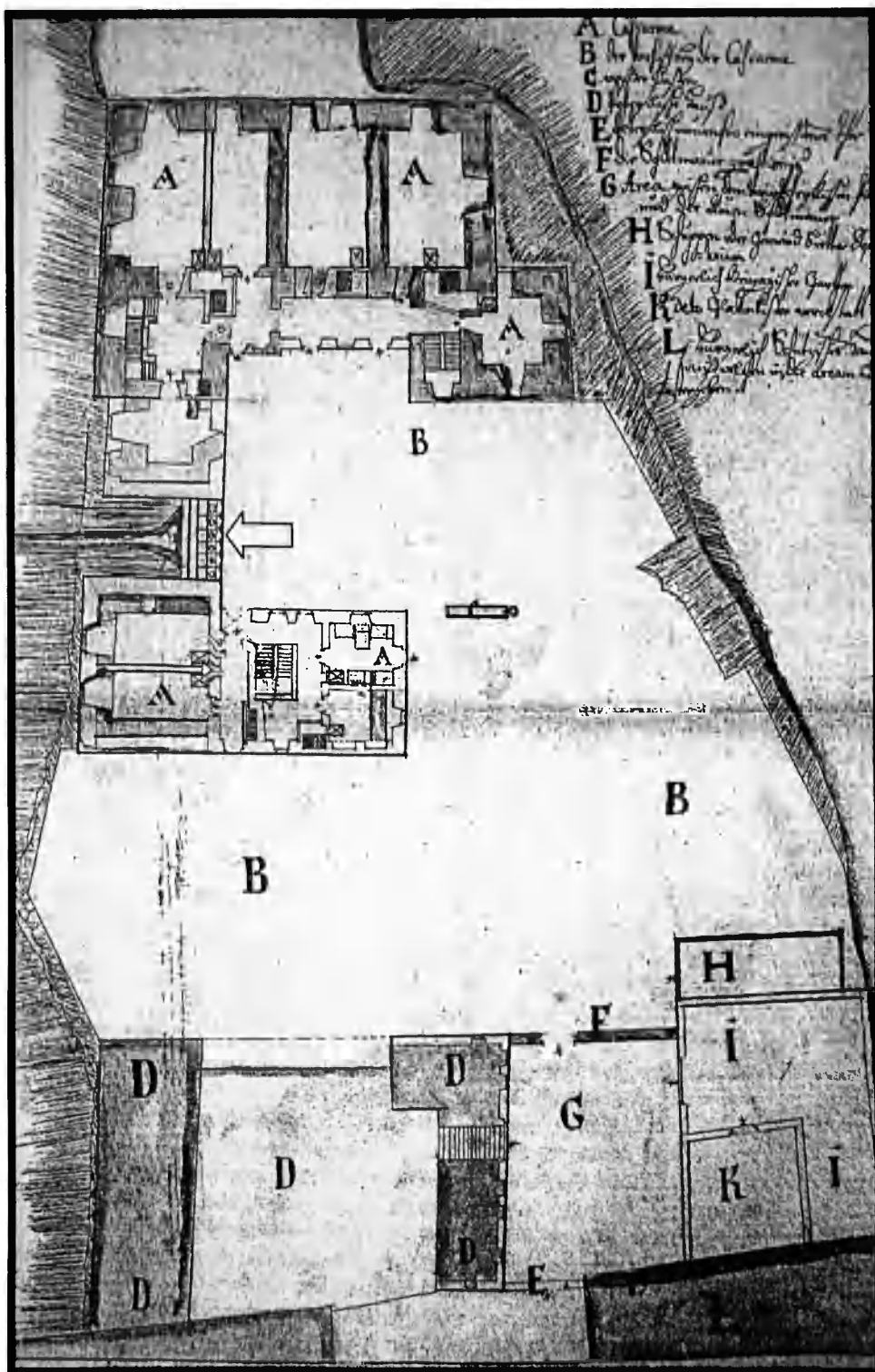

Obr. 34: Pohled na jihovýchodní průčelí paláce a věže, kde jsou zřetelná ostění velkých gotických oken; foto autor, 4. 10. 2006.

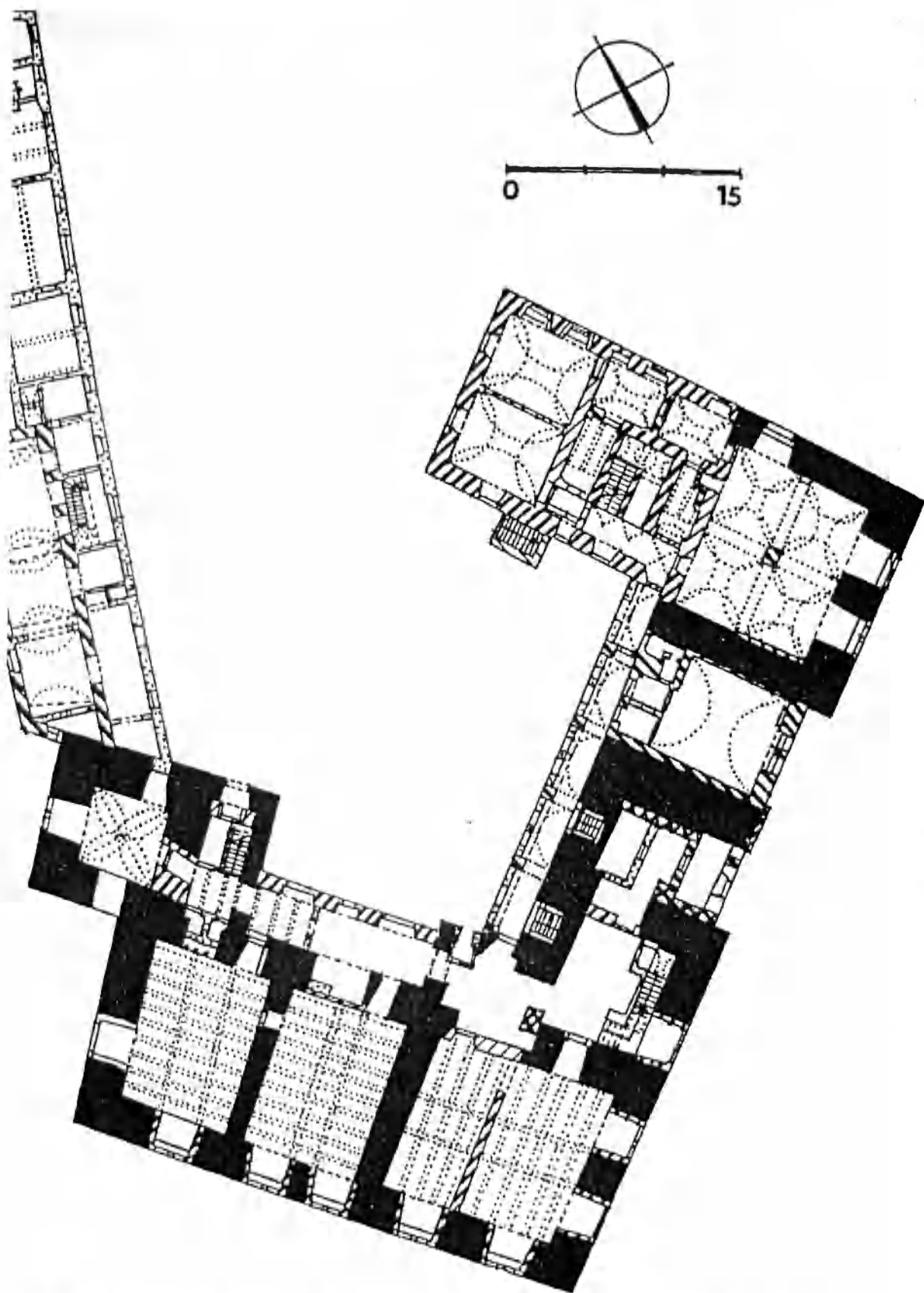
Na jihovýchodní věž navazovala v severovýchodním směru ještě dvě křídla oddělená vysokou pavlačí jak je patrné z půdorysu hradu pořízeného v souvislosti s přestavbou v kasárna:¹⁶

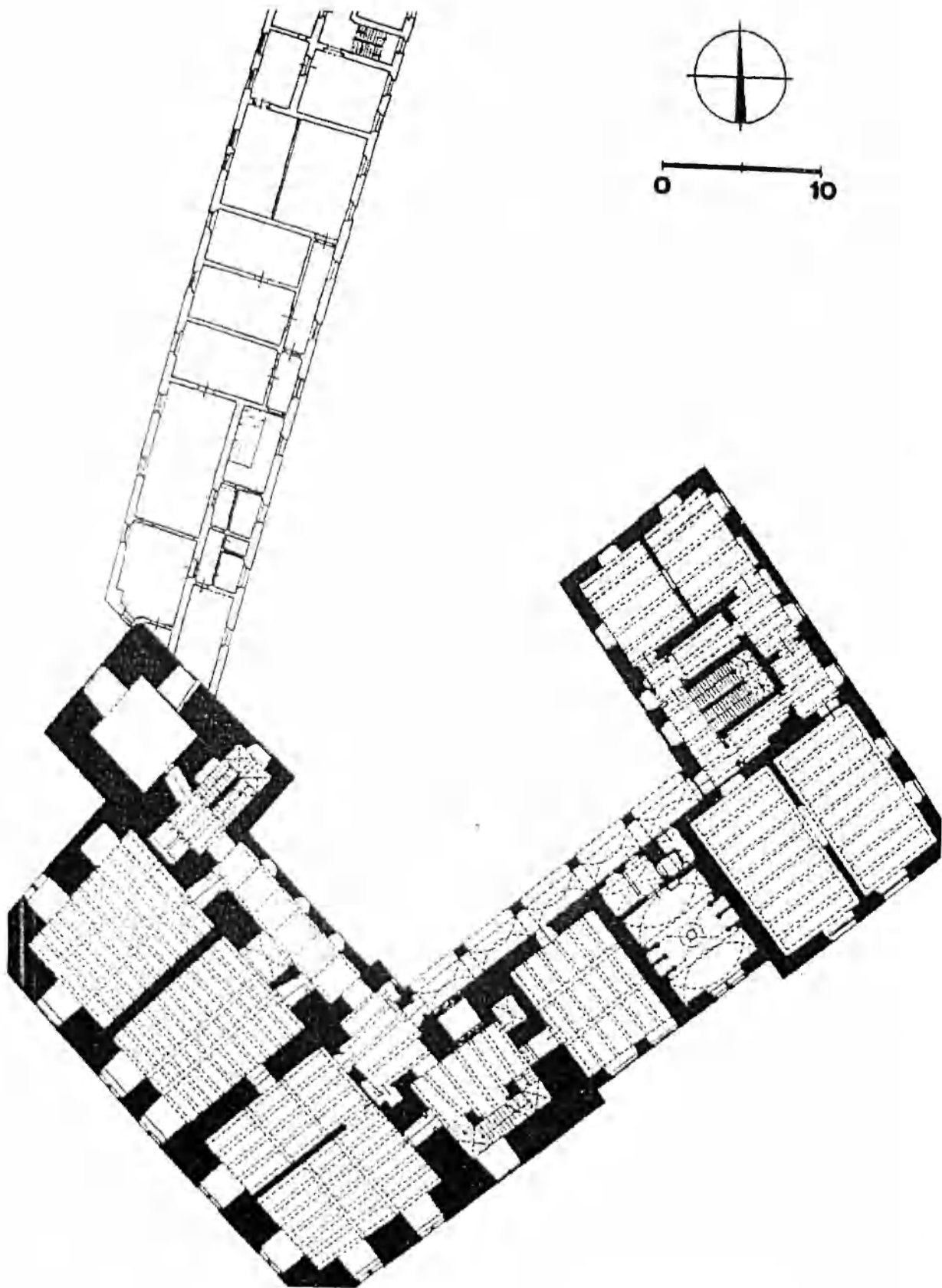
¹⁶ NA v Praze, České gubernium, odd. Militare 1756–1762, sign. B/6/19, kart. 37, půdorys přízemí hradu Ml. Boleslav z r. 1760.

Obr. 35: Půdorys hradu z r. 1760 porízený v souvislosti s přestavbou celého areálu v kasárna; orientován k jihu. Původní gotickorenesanční hrad (zámek) označen písmenem A (Cafsarme). Pozoruhodná je pavlač oddělující obě křídla navazující na jihovýchodní věž, která je vyplněna baterií záchodků (označeno šipkou).

Obr. 36: Půdorys přízemí hradu; dle: Lbal, D – Lancinger, L. – Hanzlíková, H.: Mladá Boleslav – hrad. Castellologica bohémica 6/1998, s. 156.

Obr. 37: Půdorys prvního poschodí hradu; dle: Líbal, D – Lancinger, L. – Hanzlíková, H.: Mladá Boleslav – hrad. Castellologica bohémica 6/1998, s. 158.

Přestavba mladoboleslavského hradu započatá Janem ze Šelmberka a dokončená patrně Arnoštem Krajířem z Krajku ve druhé polovině 16. století neprobíhala s takovou intenzitou, s jakou se hrad proměnil v prvních dvou desetiletích 16. stol. Příčinou snad může být i Arnoštovo agilní působení v čele protihabsburského odboje r. 1547. Arnošta, coby vrchnost hlavního sídla jednoty bratrské a čelního představitele bratrské šlechty, měl stihnout krutý trest rozhněvaného krále Ferdinanda I. Od smrti na popravišti jej zachránila „jen ta okolnost, že jeho otec, pan Kunrát Krajíř, byl kdysi horlivým fedrovatelem volby Ferdinandovy za krále českého r. 1526, a snad i rozsáhlé příbuzenské styky jeho s předními velmožskými rody českými, u nichž by byla jeho poprava nepochybně vyprovokovala ostré nepřátelství proti Habsburkům“.¹⁷ Ovšem majetkovým trestům neunikl: Brandýs nad Labem úplně propadl¹⁸ královskému fisku (král Ferdinand I. o panství usiloval už r. 1537) a Mladá Boleslav se stala královským lénem. Hrad i s panstvím sice zůstal v držení Arnošta Krajíře, ale nemohl s ním volně nakládat, neboť byl v podstatě majetkem panovníka, držiteli propůjčený k dočasnému užívání. Lenní závazek byl panovníkem zrušen až roku 1576, kdy se Krajířům dostalo 26. 1. svobodného panství za úplatu 10 000 kop grošů a za věrné služby.¹⁹ Odkoupení mladoboleslavského panství už ale provedli Arnoštovi potomci, neboť ten zemřel 18. března 1555. Kunrát, Jiří, Karel a Adam Krajířové z Krajku zpočátku drželi společně lenní statek. Ale

---

¹⁷ Kalista, Z.: *1000 let v dějinách našeho kraje*. In: Strnad, E. (ed.): *Boleslavsko. Čtení z kraje středního i dolního Pojizeří*. Mladá Boleslav, MNV v Mladé Boleslavi 1947, s. 95. Sedláček, A.: *Hrady, zámky a tvrze Království českého X. Boleslavsko*. Praha, Argo 1997 (fotoreprint pův. vyd.), s. 36.

¹⁸ Arnošt z Krajku zapsal králi městečko Brandýs s dvorem a zámek, městečko Mečeříž, městečko Starou Boleslav, ves Čelakovice, městečko Toušeň se zámek a dvorem, dalších 12 vesnic, četná popluží, lesy, s hony, vinice, příslušné části toku Jizery a Labe atd. a „když by se časem našlo, co k těm statkům patřilo, i to aby králi připadlo“; Bareš, F.: *Paměti města Ml. Boleslavě*. Díl I. Mladá Boleslav, nákl. vlast. 1922, s. 53.

¹⁹ Svárovský, E.: *Mladá Boleslav pod vládou šlechty*. In: Trtílek, V. (ed.): *Mladá Boleslav od minulosti k dnešku*. Mladá Boleslav, MNV v Mladé Boleslavi 1974, s. 34.

početné Arnoštovo potomstvo (údajně 18, prokazatelně 10 dětí) vymíralo; již r. 1556 zesnul Jiří, r. 1572 Kunrát a r. 1577 Karel.

Adam Krajíř z Krajku byl posledním mužským potomkem mladoboleslavské větve Krajířů a byl také tím, kdo opouští rodové sídlo na mladoboleslavském hradě. Pobýval spíš na Kosmonosích, na nové tvrzi (zámku), kterou nechal vystavět (resp. rozšířit původní tvrz z doby kol. 1500) r. 1571.²⁰ Boleslavského hradu ale i nadále užíval, dokonce se za jeho panování objevuje konkrétní důkaz, že na hradě bylo vězení.

Roku 1580 se Adam Krajíř dostal do sporu se svými kosmonoskými sousedy Vančury z Řehnic. S ozbrojenou čeledí vtrhl do Kosmonos, oba Vančury zajal a uvěznil na boleslavském hradě ve věži (2. června), čímž porušil zemský řád. Kromě Jiřího a Markvarta Vančury bylo do hradního vězení uvrženo ještě dalších pět osob. Oba Vančurové si ve vězním vězení pobýli jen pár dní. Už 6. června přišel příkaz k jejich propuštění a Adama čekal soud, ze kterého nakonec vyvázl „jen“ s pokutou 60 000 kop grošů míšeňských, z nichž plnou polovinu zůstal dlužen.²¹

V souvislosti s Adamovou manželkou Martou z Veselice, jež se snažila prosadit dědické nároky plně na úkor Krajířových sester, známe rámcový soupis inventáře mladoboleslavského hradu. Když 6. prosince 1584 sepsal Adam na kosmonoském zámku novou závěť, zvýhodňující manželku Martu, poroučí jí „*za věno a nad věno, aby držitel statku boleslavského 2500 kop gr. č. jí dal a vyplnil; též všechny klenoty zlaté a stříbrné (řetězy, prsteny, koflíky); též všechny hotové peníze; cínové nádoby, šaty ložní a povlaky, ubrusy, plátna všechna, koberce, čalouny; též vozy komorní a lovcí [...]*“.²² Již dříve (1583) pan Adam postoupil manželce Martě

---

²⁰ Fišera, Z.: Hrady a tvrze na Mladoboleslavsku. Mladá Boleslav, Okresní muzeum Mladá Boleslav 2002, s. 50. Sedláček, A.: Hrady, zámky a tvrze Království českého X. Boleslavsko. Praha, Argo 1997 (fotoreprint pův. vyd.), s. 221. Vlček, P.: Ilustrovaná encyklopedie českých zámků. Praha, Libri 2001, s. 310.

²¹ Bareš, F.: Paměti města Ml. Boleslavě. Díl I. Mladá Boleslav, nákl. vlast. 1922, s. 75–77. Svárovský, E.: *Mladá Boleslav pod vládou šlechty*. In: Trtílek, V. (ed.): Mladá Boleslav od minulosti k dnešku. Mladá Boleslav, MNV v Mladé Boleslavi 1974, s. 34.

²² Cit. dle: Bareš, F.: Paměti města Ml. Boleslavě. Díl I. Mladá Boleslav, nákl. vlast. 1922, s. 80. Dále k tomu: Svárovský, E.: *Mladá Boleslav pod vládou šlechty*. In: Trtílek,

z panství část kosmonoskou, čímž došlo k rozdělení boleslavského panství na dvě části – boleslavskou a kosmonoskou.

V úterý 17. května 1588 zemřel na Kosmonosích pan Adam Krajíř z Krajku a obou panství se ujala vdova Marta Krajířová z Veselice. Díky manželovým závětím po právu, ale v dědické hře zůstávaly ještě dvě Adamovy nedílné (tzn. nevyvěněné) sestry – Markéta a Barbora Krajířovny. Marta z Veselice nenechala nic náhodě a uchýlila se pod ochranu nejvyššího hofmistra Jiřího Popela z Lobkovic, patrně očekávala i sňatek. Její honba za majetkem přivedla nejednoho současníka k nelichotivým charakteristikám paní Marty, z nichž vyčnívá popis rožmberského archiváře a kronikáře Václava Březana. Ten napsal, že Marta z Veselice byla „žena velmi zlobivá, lakomá a dravá, na chudé lidi nemilosrdná, vdova po panu Adamovi Krajířovi z Krajku, zcepeněla převelmi hrozně, pravíc, že hoří; pročež musili liti na ni vodu na hlavu a na nohy. A těch peněz nashromážděných a nahltaných nic neužila, ano jich ani neviděla“.²³ Tak Březan popisoval Martino úmrtí dne 3. září 1588 v domě Jiřího z Lobkovic, které nebral jako přirozené, ale naopak nabízí variantu s otrávením šlechtičny: „Chtějí tomu, že vlaským šípem, jako mu venduška říkají, postřelena byla.“²⁴ Podání jedu mohlo být v zájmu samotného Lobkovic, dle Martiny závěti univerzálního dědice.²⁵

Spor o krajířovské dědictví mezi Martou z Veselice a Krajířovny Markétou a Barborou se stal dobově sledovaným politikem. Do sporu zasahoval na jedné straně senior jednoty bratrské Jan Kálef, duchovní rádce obou Krajířoven, na straně druhé ambiciózní Jiří Popel z Lobkovic, odchovanec a podporovatel jezuitského řádu. Marta pod vidinou sňatku s Jiřím vystoupila z jednoty bratrské a pod patronací jezuitů přestoupila ke katolictví. Jiřímu se podařilo vyděsit obě Krajířovny porušením zemského

---

V. (ed.): Mladá Boleslav od minulosti k dnešku. Mladá Boleslav, MNV v Mladé Boleslavi 1974, s. 34.

²³ Březan, V.: Životy posledních Rožmberků II. Pánek, J. (ed.), Praha, Svoboda 1985, s. 488.

²⁴ Ibid.

²⁵ Kamper, Z.: Z minulosti hradu a města Mladé Boleslavě. In: Mladá Boleslav, Lysá nad Labem, Nové Benátky. Praha – Brno, NPČM 1941, s. 16.

práva a vnutit jim nevýhodnou smlouvu, kterou mu postoupily mladoboleslavské panství. Za to směly zůstat na boleslavském hradě, ale jen do 11. září 1588! Poté se jich ujal Petr Vok z Rožmberka, který se s nimi asi sblížil během své návštěvy Mladé Boleslavi předcházejícího roku. Obě Krajířovny našly na bechyňském dvoře chotě: Barbora Karla st. ze Žerotína, Markéta Karla Švihovského z Rýzemberka. Společenské postavení obou Krajířoven tak bylo zachráněno. Ovšem jednota bratrská ztratila své nejvýznamnější středisko v Českém království.²⁶

Jiří z Lobkovic se tedy ujal boleslavského panství, centra jednoty bratrské, ve kterém započal podporou katolictví. Do města uvedl dva jezuitu – P. Alexandra a jeho pomocníka, kteří se ubytovali na zámku, ale jejich misijní působení se minulo účinkem. Dokonce bývá uváděn i obdiv těchto jezuitů k činnosti boleslavských bratří.²⁷ Lobkovic ale dlouho Boleslav neudržel, neboť už 1. prosince 1588 dochází ke směně panství s Bohuslavem Joachimem Hasištejnským z Lobkovic. Podle A. Molnára se o změnu boleslavské vrchnosti zasloužili Karel st. ze Žerotína a Petr Vok z Rožmberka, aby tak zlepšili postavení jednoty bratrské v Boleslavi.²⁸

„Léta Páně 1588 ve čtvrtek po sv. Ondřeji [...] stala se jest smlouva přátelská celá a dokonalá mezi urozenými pány p. Jiřím starším z Lobkovic na Libochovicích a Mělníce, J. M. císařské radou, komorníkem a nejvyšším hofmistrem kr. Č. z jedné, a panem Bohuslavem Joachimem Hasištejnským z Lobkovic a na Chomutově, JMC. radou se strany druhé směna, že jest p. Bohuslav Joachim Hasištejnský z Lobkovic jmenovanému Jiřímu star. z Lobkovic postoupil zámek a město Chomutov, proti kterýmžto statkům jest nejvyšší p. hofmistr kr. Č. dotčenému Bohuslavu Joachimovi Hasištejnskému z Lobkovic postoupil zámek a město Ml. Boleslav [...]“²⁹ Už tato smlouva ve svém pokračování dokazuje, že pan Hasištejnský nebyl zrovna dobrý hospodář a stále se zadlužoval. Toho

---

²⁶ Blíže k tomu: Molnár, A.: Boleslavští bratří. Praha, Kalich 1953, s. 229–231.

²⁷ Bareš, F.: Paměti města Ml. Boleslavě. Díl I. Mladá Boleslav, nákl. vlast. 1922, s. 91.

²⁸ Molnár, A.: Boleslavští bratří. Praha, Kalich 1953, s. 232.

²⁹ Bareš, F.: Paměti města Ml. Boleslavě. Díl I. Mladá Boleslav, nákl. vlast. 1922, s. 90–91.

využili i Boleslavští, kteří se od nové vrchnosti vykoupili na počátku r. 1595 z poddanství.³⁰ Součástí smlouvy bylo i předkupní právo Mladoboleslavských na zámek: „*Zámek s jistým příslušenstvím, v jistém a určitém času za dva tisíce kop míš. též obci postoupen býti má podle též smlouvy; jako i dvůr pod zámkem s pivovarem, kdykoli na prodej přijde, žádnému jinému mimo obec prodán býti nemá.*“³¹ Aby se ovšem město mohlo vykoupit, bylo nuceno se zadlužit.³²

Za působení Bohuslava Hasištejnského na Boleslavi se nám dochovaly i zprávy o místním hradu / zámku. R. 1595 zde umírá Bohuslavův bratr Jan Valdemar, ale především se zde odehrála událost svědčící o reprezentativnosti prostor sídla. 18. září 1589 na boleslavském zámku proběhla svatba Bohuslavovy sestry Barbory s Matyášem ze Žampachu.³³ Sám pak Bohuslav Hasištejnský umírá na boleslavském zámku 24. listopadu 1605.³⁴

Vdova po panu Bohuslavovi Eva, rozená z Valdštejna snad hodlala boleslavský zámek prodat, a tak se ozvala boleslavská obec se svými nároky, vyplývajícími ze smlouvy z r. 1595. Obeslala paní Evu s žádostí, „*že po vyjití půl léta a dne sv. Jiří příštího l. 1606 ke dskám 1000 kop vyčísti chce a jí za to žádala, aby proti odvedení těchto peněz hradu [...]*

---

³⁰ Smlouva, kterou p. Bohuslav Joachim Hasištejnský z Lobkovic postoupil město Ml. Boleslav vší obci boleslavské in: Bareš, F.: Paměti města Ml. Boleslavě. Díl I. Mladá Boleslav, nákl. vlast. 1922, s. 97–100.

³¹ Cit. dle: Kamper, Z. – Karlová, Z. (edd.): Kronika mladoboleslavská od Mistra Jiřího Bydžovského sepsaná. Mladá Boleslav, Hejda & Zbroj 1935, s. 51.

³² Doklady k tomu in: Bareš, F. (ed.): Listy, úřední korespondence, m. Boleslava Mladého z l. 1588, 1589, 1599. Mladá Boleslav, nákl. vlast. 1916, s. 81. Bareš, F.: Paměti města Ml. Boleslavě. Díl I. Mladá Boleslav, nákl. vlast. 1922, s. 100–101.

³³ Boleslavský hrad na přelomu 16. a 17. století hostil i české krále – r. 1576 Rudolfa II., r. 1617 Ferdinanda II. a r. 1620 Fridricha Falckého: Bareš, F.: Průvodce po Mladé Boleslavi a okolí. Mladá Boleslav, H. Pfeifer 1920, s. 25.

³⁴ Mladoboleslavský kronikář Kezelius zná jiné datum Bohuslavova skonu, totiž „téhož léta [tj. 1604] 17. Octobris umřel urozený pán, pan Bohuslav Joachym Hasištejnský z Lobkovic na zámku Mladém Boleslavi“. In: Kamper, Z. – Karlová, Z. (edd.): Kronika mladoboleslavská od Mistra Jiřího Bydžovského sepsaná. Mladá Boleslav, Hejda & Zbroj 1935, s. 76.

obci postoupila a ve dsky vložila“.³⁵ Eva tak neučinila, ale přislíbila, že v budoucnu hrad mladoboleslavské obci vydá s tou podmínkou, že jej bude do své smrti užívat. Mezitím se podruhé provdala za Jiřího Bedřicha hraběte z Hohenlohe a Hollachu, jemuž hned r. 1607 zapsala všechn svůj majetek – zejména panství boleslavské a kosmonoské. Mezi Evou s Jiřím Bedřichem z Hohenlohe a od r. 1600 královským městem³⁶ Mladou Boleslaví došlo úplnému narovnání až v r. 1614:

„Postoupení zámku mladoboleslavského. O této věci, poněvadž se dobře později teprva v létu 1614 dála, mělo poodlženo a doleji po letech položeno býti. Avšak aby se pořád o dokonání vrchností předešlých dědičných oznámilo, vidělo se za slušné tu věc pořád skoncovati. Zámek ten mladoboleslavský byl jest sice hned při skoupení města trhem a smlouvou, tehdáž v létu 1595. vykonanou, od vrchnosti předešlé za 2000 kop stržen i vedle též smlouvy s jistým příslušenstvím v času jistém a určitém postoupen býti měl. To se však až do léta 1614 protáhlo. V tom času obec mladoboleslavská o postoupení toho zámku s jeho příslušenstvím se zavazovala, paní Evu, někdy Hasištejnskou a již hrabinku z Hollachu, z toho ke dckám obsílali i ty 2000 kop m. ke dckám složili. Ale vzešel o to tuhý spor při dckách soudný, a paní hrabinka toho příslušenství k zámku náležejícího zouplna postoupiti pro některé své nechtěla. V čemž dále potom s obcí o to všechno k smlouvě přátelské podána byla a po té smlouvě, kteráž se o týž zámek s jeho příslušenstvím mezi obcí a panem hrabětem z Hollachu a paní Evou z Valdštejna, manželkou jeho, léta 1614. v pondělí po památce svatého Matouše [tj. 22. září] stala, obec od toho obeslání a rozepře, kterouž o příslušenství téhož zámku se paní při dckách měla, upustili a při hlavní smlouvě při skoupení města se zůstavili. Zámku pak s jeho příslušenstvím panu hraběti a paní hrabince do smrti obouch tou smlouvou k užívání zanechali, aby oni zámek předně náležitě opraviti dali, za čez, pokudž by ho ve čtyřech letech od této smlouvy postoupili, má jim obec 500 kop m. odvésti. Pakli by ho

---

³⁵ Sedláček, A.: Hrady, zámky a tvrže Království českého X. Boleslavsko. Praha, Argo 1997 (fotoreprint pův. vyd.), s. 39.

³⁶ Královský majestát z 3. července 1600 in: Bareš, F.: Paměti města Ml. Boleslavě. Díl I. Mladá Boleslav, nákl. vlast. 1922, s. 108.

*v tom času zase nepostoupili, nic nemají peněz dávati. Než po smrti obouch dědicové a držitelé to postoupiti mají; nechťeli-li by, mohou se v to Mladoboleslavští komorníkem uvázati. Vodu také na zámek Boleslavští s potřebu pouštěti a trouby vodní společně opravovati tou smlouvou zavázáni jsou. A za užívání toho zámku s příslušenstvím pan hrabě a paní hrabinka dvou tisíc kop míš. bez úrokův na pojištění dostatečné obci zapůjčiti mají.*³⁷

Jelikož ale paní Eva z Valdštejna žila ještě roku 1628, Mladoboleslavští si zámku příliš neužili, neboť se stal objektem zájmu soupeřících armád během třicetileté války. Město nejprve utrpělo konfiskacemi po protihabsburském povstání a r. 1623 byla v Mladé Boleslavi rozpuštěna kališnická městská rada. Město se dostalo pod císařskou správu a do čela města byl postaven císařský hejtman Václav Bechyně z Lažan, jemuž byl podřízen císařský rychtář Jan Cviglavius. Lze mít za logické a přirozené, že „kondotiér“ Václav Bechyně sídlil na boleslavském zámku.³⁸ Boleslav se stala stálou základnou císařských posádek, které ji užívaly jako zdroj příjmů a materiálu.

Přímé boje se Boleslavsku až do roku 1631 vyhýbaly. Jenže v prosinci 1631 vpadli do Čech Sasové, v bitvě u Nymburka porazili část císařské armády, jejíž zbytky prchali směrem k Mladé Boleslavi. Město otálelo s otevřením svých bran, za což je stihl rychlý trest. Císařští vypálili předměstí Pták a Podolec a záhy také vydrancovali Nové Město. Poté dobyli samotné město a obsadili jej i s hradem.³⁹

Císařské z Boleslavi vyhnalo Bannérovo švédské vojsko r. 1639, které zde zůstalo do počátku následujícího roku. 5. února 1640 Švédové Boleslav opouští před blížícím se císařským vojskem vedeným arciknížetem Leopoldem, jenž se v Boleslavi se svými důstojníky usídlil. Císařští hrad i město ovládali plné tři roky, do další švédské ofenzívy. V listopadu r.

---

³⁷ Kamper, Z. – Karlová, Z. (edd.): Kronika mladoboleslavská od Mistra Jiřího Bydžovského sepsaná. Mladá Boleslav, Hejda & Zbroj 1935, s. 55.

³⁸ Beneš, L. a kol.: Mladoboleslavsko v proměnách času. Praha, Libri – Okresní muzeum Mladá Boleslav 1997, s. 89.

³⁹ Sedláček, A.: Hrady, zámky a tvrze Království českého X. Boleslavsko. Praha, Argo 1997 (fotoreprint pův. vyd.), s. 40.

1642 město ovládl švédský velitel Hans Reichvald, ale ve zbídačené Boleslavi se již nedomohl výpalného ve výši 6000 tolarů. Město tedy vydrancoval (13. listopadu) a ještě v listopadu ustoupil před císařskými.

„*Tohoto roku [1643] in Januario, ani potom následovně, obtížností soldatských i jiných neubývalo, nýbrž čím dále jich více přibývalo a sami sobě jedni druhým pro nesvornost k obtížnostem sloužili, někteří se nad jiné povyšovali a potřásali*“;⁴⁰ naříká kronikář Kezelius a dále pokračuje v líčení vojenských událostí tohoto roku, které se přímo dotýkají boleslavského zámku:

„*27. Aprilis švédští soldati do města Boleslavě vpadli, mnoho sousedy zpolírovali, město quardií nepřiliš hrubou osadili. Císařští v zámku zavření na ně do města vypadovali a do města na ně stříleli i některé domácí lidi postřelili, nepřátelských vždy více pomalu přibejvalo, sousedům obilí vyzitírovali a k armádě odváželi i jiné věci, nač přišli, brali.*

Téhož léta 2. Maii švédští soldati od císařských zámku mladoboleslavského akordem dostali a v městě se silněji usadili. [...]

*Téhož léta 22. Maii všecka armáda švédská k městu Boleslavi přitáhla a se vůkol města položili, znamenité škody na rolích, zahradách a vinicích zdělali i stavení a ploty bořili, boudy sobě z toho strojili; jich generál Torstnsohn kvartír měl na Novém Městě u Trunsů a jiní rozličně v městě nejpřednější oficírově se rozložili, tu opravdový strach a práce s nebezpečenstvím byla a rance nesnesitelného, předešlého roku od nejvyššího Reichvalda požádaného, se obávalo. Ale Bůh nepřátelům srdce obměkčil [...] a lítostivěji nežli císařští s nimi nakládali [...]*⁴¹

Torstenson z města odtáhl už 30. května, ale ponechal na boleslavském hradě posádku, která byla císařskými vypuzena 25. června. Švédská posádka se po dohodě poddala a „*pěknou manírou odtud propuštění za jinými táhli*“.⁴² Mladoboleslavští si byli vědomi vojensko strategického

---

⁴⁰ Kamper, Z. – Karlová, Z. (edd.): Kronika mladoboleslavská od Mistra Jiřího Bydžovského sepsaná. Mladá Boleslav, Hejda & Zbroj 1935, s. 237.

⁴¹ Ibid., s. 239.

⁴² Ibid., s. 240. Sedláček, A.: Hradky, zámky a tvrze Království českého X. Boleslavsko. Praha, Argo 1997 (fotoreprint pův. vyd.), s. 40.

významu města s hradem, takže začali usilovat o zničení hradu, aby tak vojenský význam Boleslavi upadl. Městská obec nemohla destrukci hradu učinit sama o sobě, neboť hrad stále nebyl, i přes složení smluvních částek, jejím majetkem.⁴³

Nadále tedy hrad sloužil vojenským účelům a byl sídlem císařské posádky. Jakýsi její „jednoruký major“ prosazoval v samém závěru války boleslavský hrad proti možnému švédskému ataku opevnit. Zahájil opevňovací práce, jímž padlo za oběť několik domů a částečně i Pražská brána. Nové opevnění muselo být nakonec z příkazu místodržitelství (14. července 1648) strženo.⁴⁴

Obr. 38: Pohled na mohutné těleso mladoboleslavského hradu, který za třicetileté války zesiloval strategický význam celého města; dopisnice z r. 1899.

Hrad zůstal po třicetileté válce poškozen a boleslavští měšťané navíc využili krátkodobého povolení k poboření hradu, takže ten patrně zůstal v troskách. Alespoň tak jej popisují kronikáři 17. století. Mladoboleslavský Jiřík Kezelius Bydžovský hrad popisoval jako „zámek vzácný někdy hradem nazvaný, stavení v něm starodávné přepevné, zeď místem tří, čtyř i pěti loket ztlouští, věže při něm dvě dosti vysoké, pokoje a mazhausy, kromě že vody studničné po vnějšku nemá, z města se do něho voda vésti a snadno přejíti může. Příkop od rynku města hluboký, brány

⁴³ Beneš, L. a kol.: Mladoboleslavsko v proměnách času. Praha, Libri – Okresní muzeum Mladá Boleslav 1997, s. 92.

⁴⁴ Sedláček, A.: Hrady, zámky a tvrze Království českého X. Boleslavsko. Praha, Argo 1997 (fotoreprint pův. vyd.), s. 41.

dvě pevné, z jiných stran na vrchu ležící nepřístupný a k bránění poněkud dosti způsobný“, jenže ve shodě s průběhem vojenských akcí na Boleslavi dále konstatuje, „ale po pádu země české v létu 1620. na nejvyšší zplundrovaný a téměř ruinýrovaný“.⁴⁵ Ještě příkřeji ohodnotil stav mladoboleslavského hradu Bohuslav Balbín, který jej prozkoumal: „Hrad v Nové Boleslavi je v ssutinách. Bydlelo se tam ještě za paměti otců. Prohlédl jsem zříceniny toho přepevného hradu.“⁴⁶ Jako pustý boleslavský hrad označil i kronikář Jan František Beckovský.⁴⁷

Obr. 39: Pohled na Mladou Boleslav s hradem (označen šipkou) z r. 1666; prospekt Ml. Boleslavi z mapy Jacoba Sandrarta „Bohemia in suas partes geograph. Distinc“, Norimberk 1666.

⁴⁵ Kamper, Z. – Karlová, Z. (edd.): Kronika mladoboleslavská od Mistra Jiřího Bydžovského sepsaná. Mladá Boleslav, Hejda & Zbroj 1935, s. 67–68.

⁴⁶ NK v Praze, Oddělení rukopisů a starých tisků, Balbín, B.: Miscellanea historica regni Bohemiae. Praga 1681, p. 82. Překlad dle: Líbal, D – Lancinger, L. – Hanzlíková, H.: Mladá Boleslav – hrad. Castellologica bohémica 6/1998, s. 153.

⁴⁷ Beckovský, J. F.: Poselkyně starých příběhův českých aneb Kronika česká. Praha 1700, f. 1028.

Lze-li ovšem věřit prospektu ze Sandrartovy mapy Čech⁴⁸ (spíš je ale nedokonalým překreslením Willenbergova prospektu), pak boleslavský hrad úplnou zříceninou nebyl.

Obr. 40: Pohled na hrad od jihozápadu; pohlednice, 60. léta 20. stol.

---

⁴⁸ Roubík, F.: Soupis map českých zemí 1. Praha, SNU 1952, s. 89, č. 53.

6. PODOBA HRADU V ROCE 1602

Nejstarší vyobrazení mladoboleslavského hradu s různou mírou výpovědní hodnoty představují vzezření bývalého sídla Krajířů, jak se ustálilo po velké přestavbě hradu v prvních dvou dekadách 16. století a po úpravách kolem poloviny tohoto věku. Vynikajícím obrazovým pramenem pro zkoumání architektonické podoby hradu (lépe snad zámku) je zejména dřevořezba podle kresby Jana Willenberga z r. 1602, v literatuře shodně zvaná *Mladá Boleslav v roce 1602* (orig.: „*Mlada Boleslaw*“; reprodukce je k RP přiložena):

Obr. 41: Zmenšenina kresby J. Willenberga ukazuje gotickou a renesanční podobu Mladé Boleslavi a v levé části gotickorenesanční hrad/ zámek.

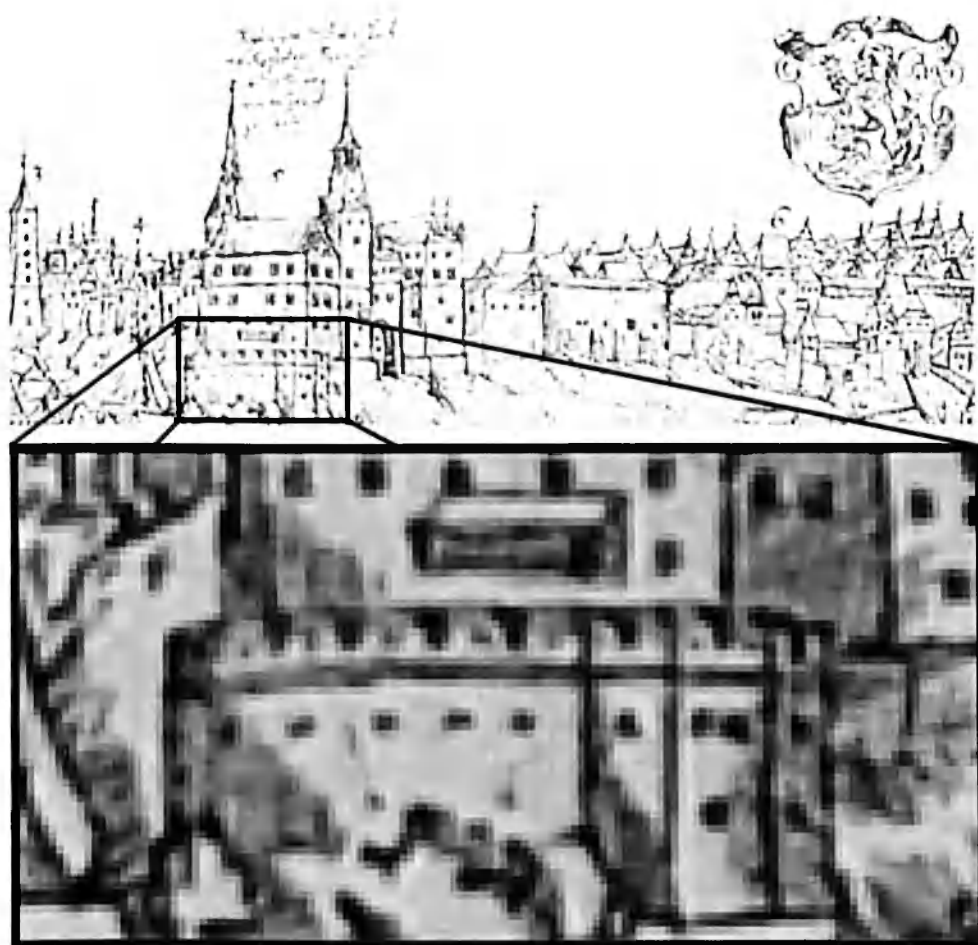

Obr. 42: Výřez z Willenbergovy kresby s boleslavským hradem v popředí, č. 5.

Panoramatický Willenbergův prospekt byl kreslen z východní strany od Dubců,¹ a poskytuje tak celkem detailní pohled na předsunutý bollwerk, hlavní palácové průčelí, jihovýchodní věž a celé východní průčelí.

¹ Bareš, F.: *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém XXI. Politický okres mladoboleslavský*. Praha, Archeologická komise 1905, s. 188.

Hrad se na Willenbergově kresbě ukazuje v plné své středověké a raně novověké monumentalitě, která je na komplexu u hlavního dvouvěžového paláce patrná v podstatě dodnes.

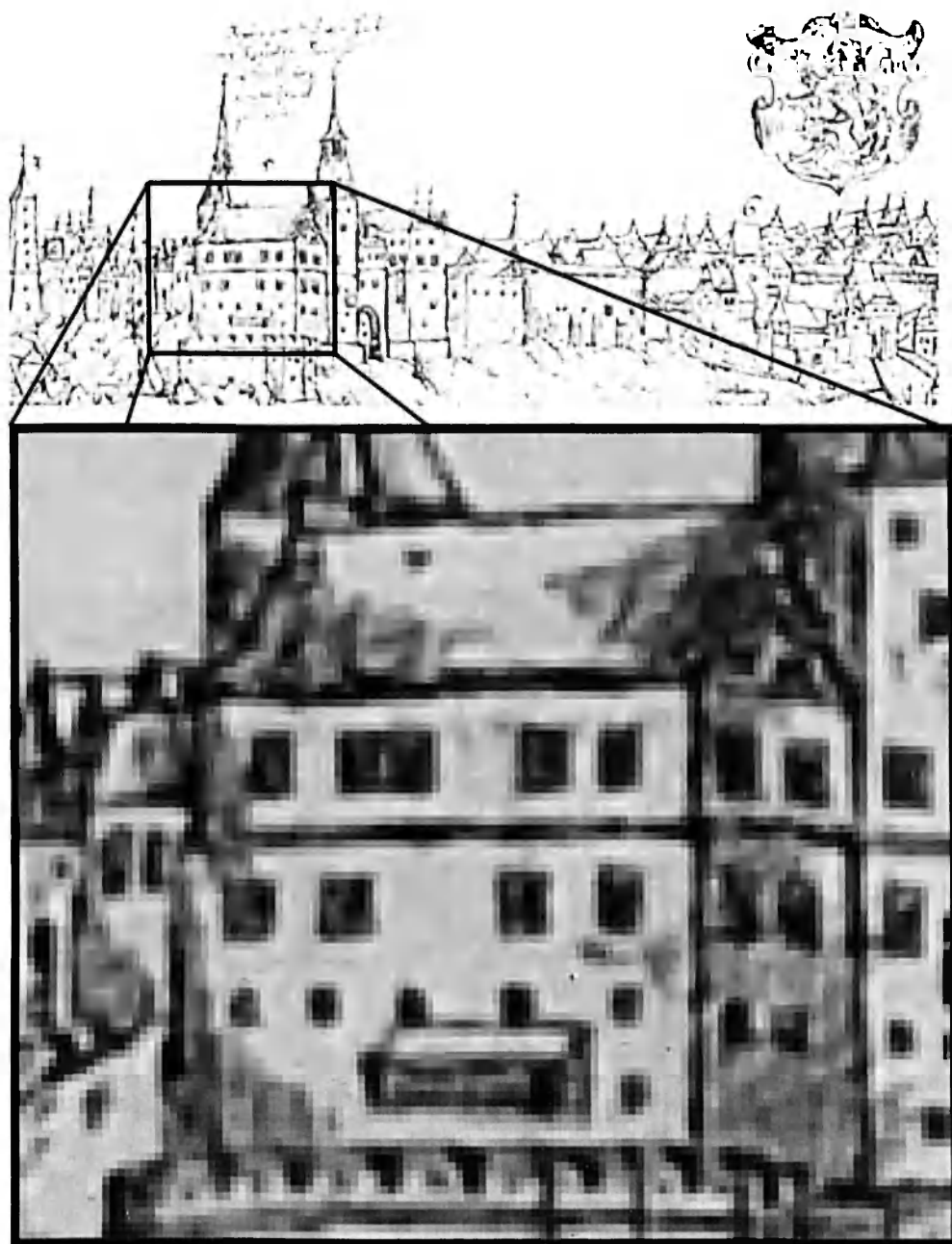

Obr. 43: Výřez z Willenbergovy kresby; detail bollwerku.

K nejzachovalejším částem hradu patří bollwerk, který je Willenbergem zobrazen patrně v celistvosti. Jak je vidět z prospektu i z tohoto výřezu, hradba vybíhá z jižního nároží paláce, následně se čtyřikrát zlomí a pokračuje severozápadním směrem. Tak se hradba zachovala do současnosti. Oproti dnešnímu stavu ale Willenberg ukazuje v severozápadní části (na prospektu vlevo) zcela jinou situaci; naznačuje totiž tupé lomení. A v perspektivě ubíhající hradba naznačuje, že by mohla směřovat k severnímu nároží hradního paláce.

Willenbergem zachycená situace také ukazuje už proražené střílny pod římsou hradby

Podstatně jinou situaci oproti dnešku nalezneme na prospektu v případě hlavního průčelí hradního paláce:

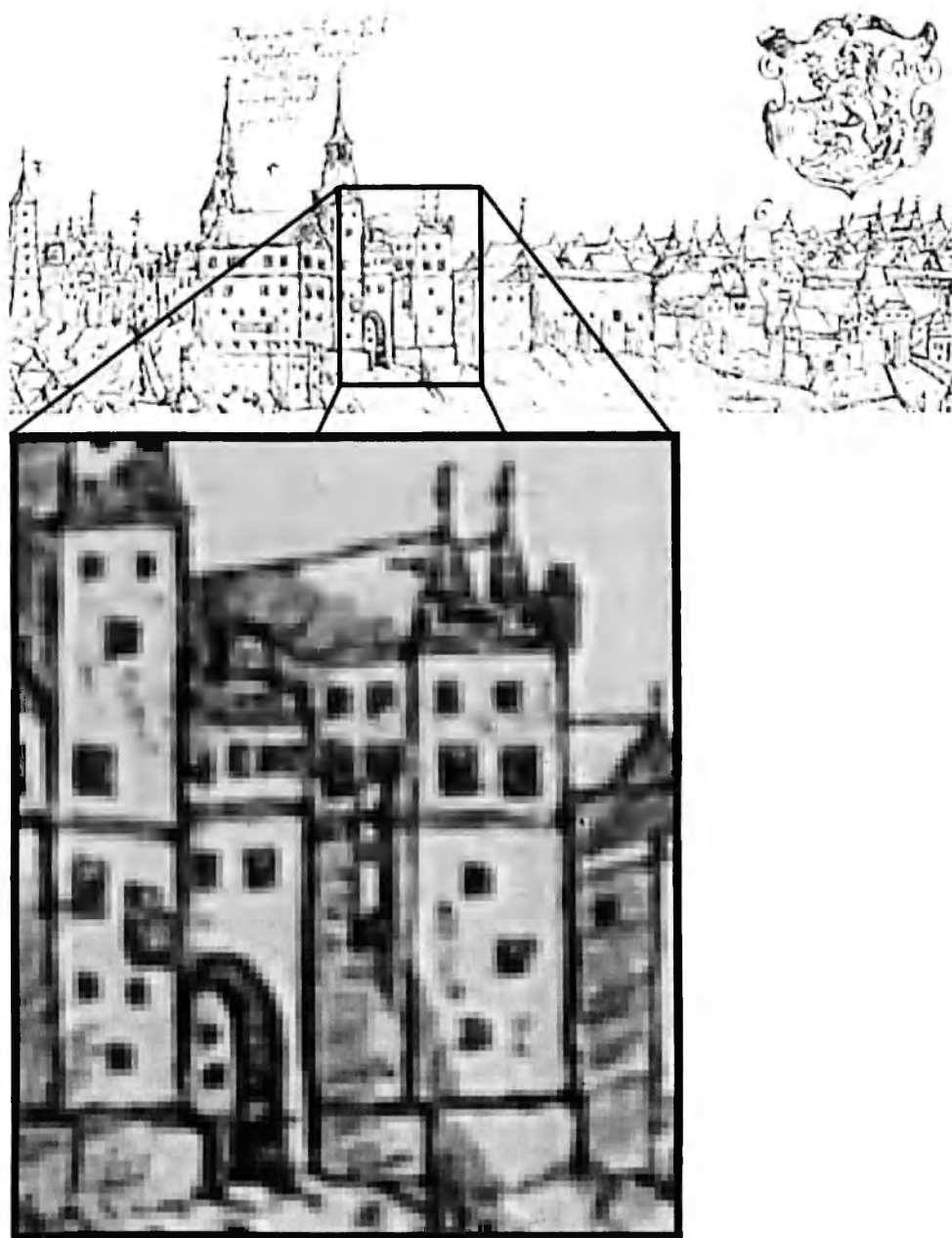

Obr. 44: Výřez z Willenbergovy kresby; detail průčelí paláce.

Na hlavním průčelí měla podle Willenberga velká gotická okna prvního poschodí rytmus 1-1-1-1, zatímco druhého poschodí rytmus (počítáno od leva) 1-2-1-1, tedy jedno okno dvojité. Tento kreslířův detail ale nejspíš neodpovídal skutečnosti, neboť pozůstatky takovéto situace se ve zdivu hradu nenacházejí.

Dobře je zde patrná dodnes zachovalá průběžná římsa, oddělující obě patra paláce.

V úrovni suterénu paláce byla vysazena dřevěná obedněná pavlávka. Hlavní palác měl trojúhelné jednoduché, patrně hrázděné štíty. Jihovýchodní průčelí opakuje velká gotická okna jak v prvním, tak i ve druhém poschodí.

Obr. 45: Výřez z Willenbergovy kresby; východní průčelí.

Zatímco hlavní budova hradu se příliš neliší od nynějšího stavu (až na dílčí proměny dané kasárenskou přestavbou), potom východní průčelí severovýchodního traktu doznalo značných změn. Vpravo od jihovýchodní věže je autorem zachyceno značně ustupující průčelí spojovacího traktu. Až pod úroveň prvního poschodí vystupuje téměř

v celé šířce vysoká a hluboká arkáda, v pozadí s drobnými okénky nad sebou. Nad arkádou jsou dvě okna prvního poschodí, které od druhého poschodí dělí římsa, jak je tomu v tělese celého hradu.

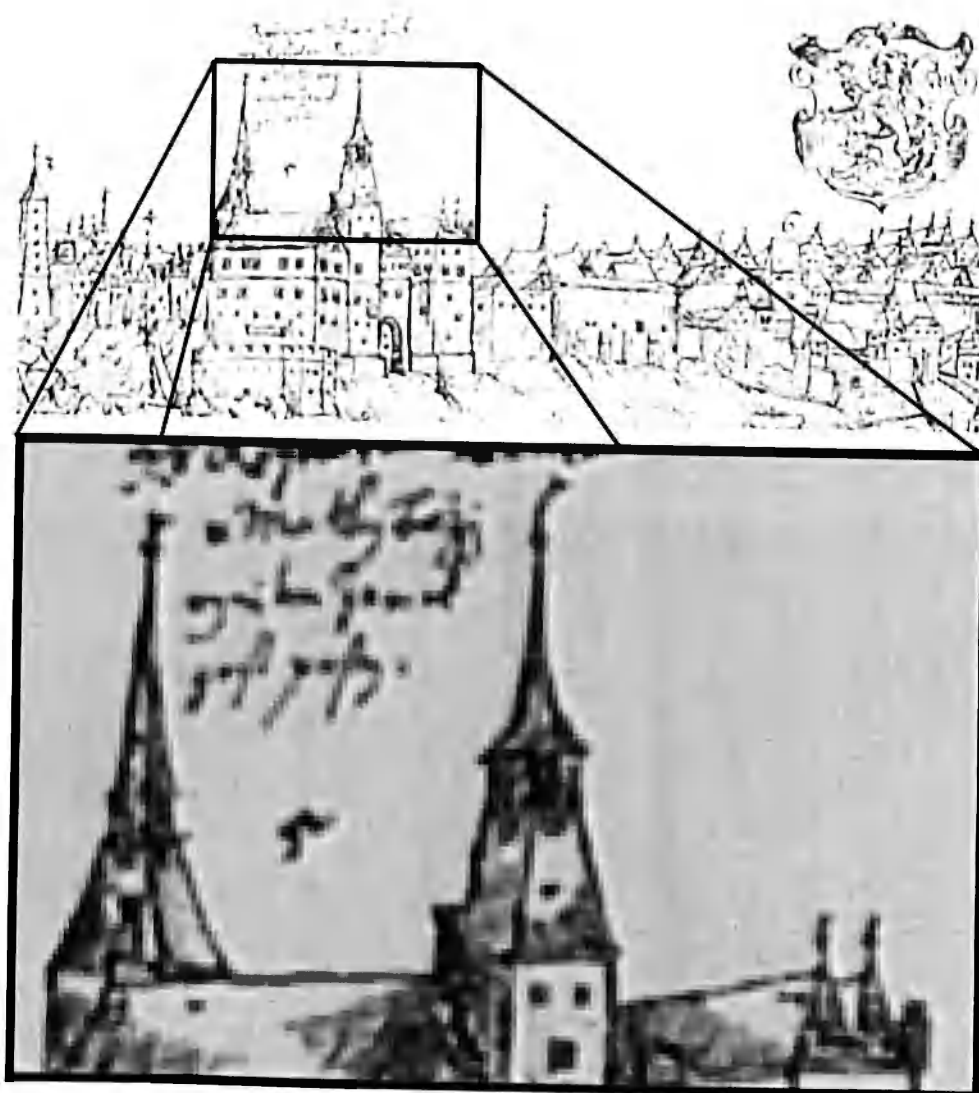
Druhé poschodí je čtyřosé se čtyřmi okny v řadě. Průčelí vrcholilo volutovým štítem s půlkruhovým nástavcem.

Směrem k severovýchodu následuje mohutné severovýchodní křídlo (dnes Josefínské křídlo), které oproti spojovacímu traktu výrazně vystupuje do popředí, a to o dvě okenní osy v obou horních poschodích. Narozdíl od hlavního paláce i spojovacího křídla bylo severovýchodní křídlo tříposchodové. Nad prvním patrem opět probíhá římsa. Okna druhého poschodí odpovídají svými rozměry oknům palácových pater, okna třetího poschodí jsou ale výrazně menší. Obdobná je situace i na hlavním průčelí tohoto křídla.

První patro, suterén i sklepní úroveň obsahovaly po jednom malém okně.

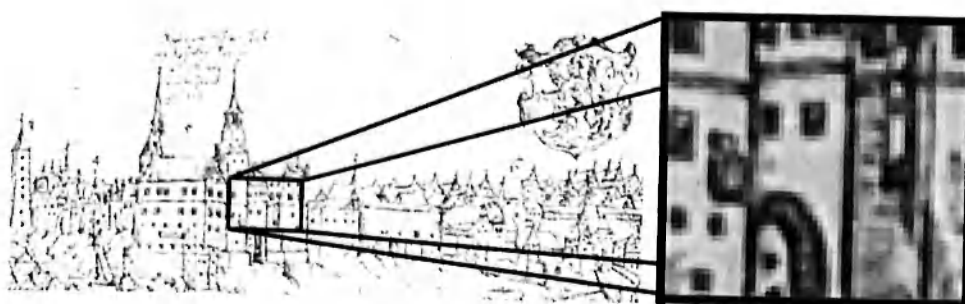
Severovýchodní křídlo vrcholilo dvojicí paralelních sedlových střech, ukončených hrázděnými štíty. Nad severovýchodním nárožím křídla byl do střechy zasazen drobný arkýř.

Jelikož nejsou na vyobrazení vidět západní konce střech, lze se domnívat, že severovýchodní křídlo bylo původně delší než dnes.

Obr. 46: Výřez z Willenbergovy kresby; detail střech věží a štítu severovýchodního paláce.

Oproti dnešnímu stavu jsou značně odlišné střechy obou věží, které završovaly strmé vysoké stany.

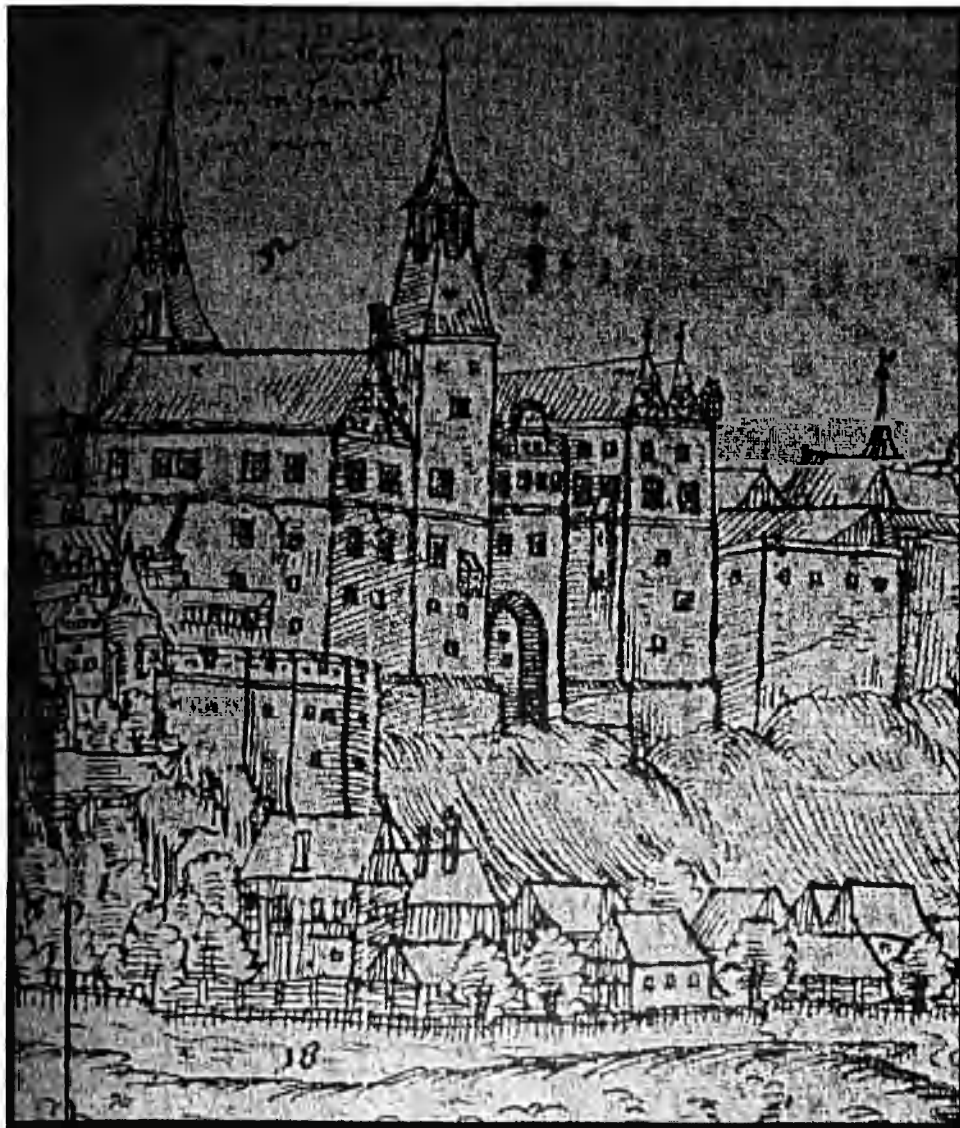

Obr. 47: Výřez z Willenbergovy kresby; detail s arkýři.

Boleslavský hrad obsahoval také arkýře. První z nich je patrný na průčelí jihovýchodní věže, zhruba v úrovni prvního poschodí. Svým tvarem připomíná vysazený prevet. Druhý je zobrazen na boku severovýchodního křídla. Vystupuje v úrovni prvního i druhého poschodí a je vysazen na krakorcích.

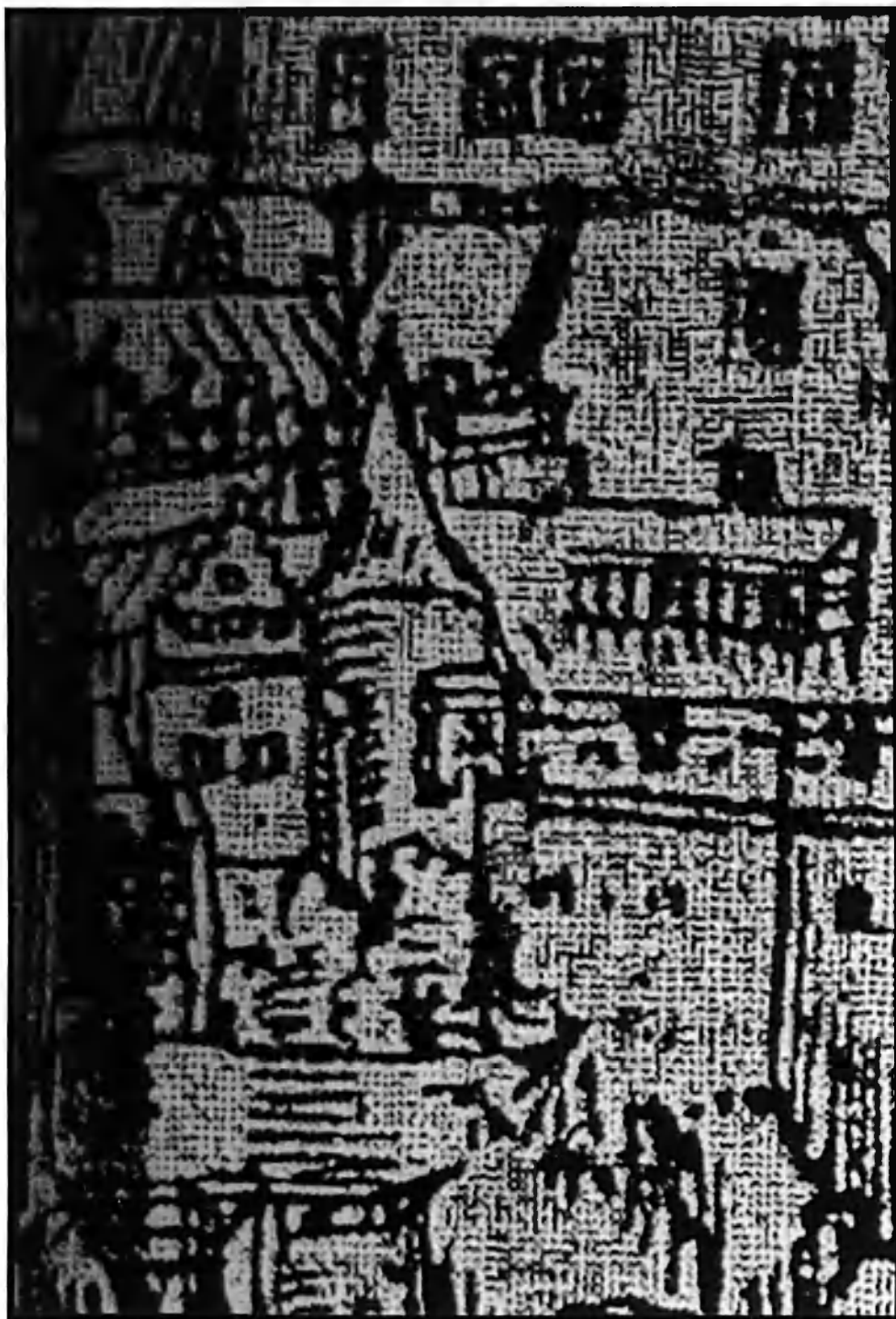
Nejzajímavější situace se ukazuje v jižní části hradu a je patrna pouze na původní Willenbergově perokresbě, mnohem propracovanější, s větším smyslem pro detail.²

Obr. 48: Výřez z původní Willenbergovy perokresby, celek hradu.

---

² Willenbergova perokresba otištěna dle: Libal, D – Lancinger, L. – Hanzlíková, H.: *Mladá Boleslav – hrad*. Castellologica bohémica 6/1998, s. 152.

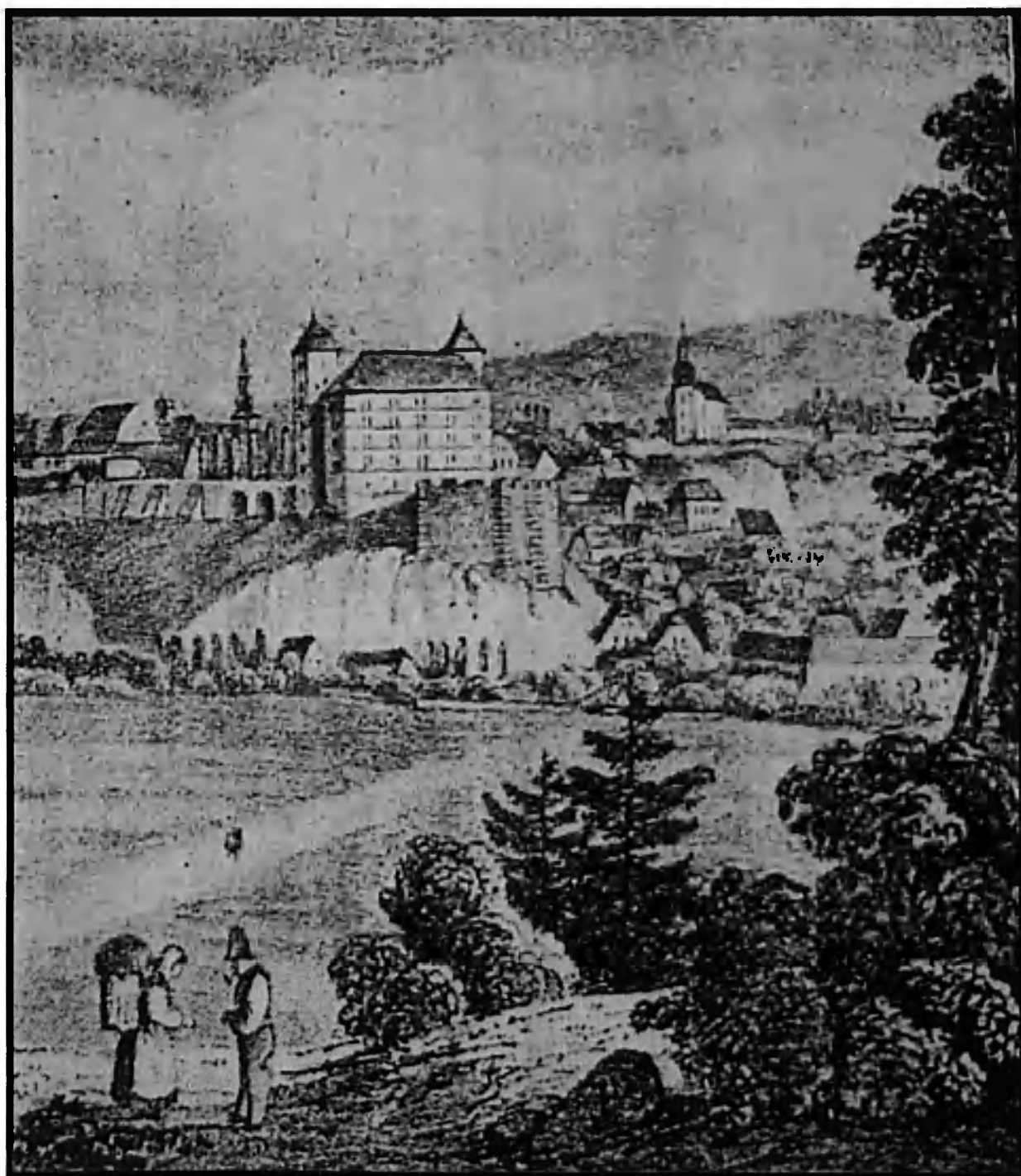
Obr. 49: Výřez z původní Willenbergovy perokresby; detail jižního předpolí hradu.

Zde se objevuje nesmírně zajímavá situace. Na severozápadním konci bollwerku na něj navazovala vyšší válcová věž s vysazeným arkýřem a kuželovou střechou.

Ještě pozoruhodnější je situace vedle severozápadního nároží paláce, jakoby v popředí severovýchodní věže (na výřezu v levém horním rohu), kde je zobrazen zaoblený závěr s lomenými okny s tesaným ostěním jakési

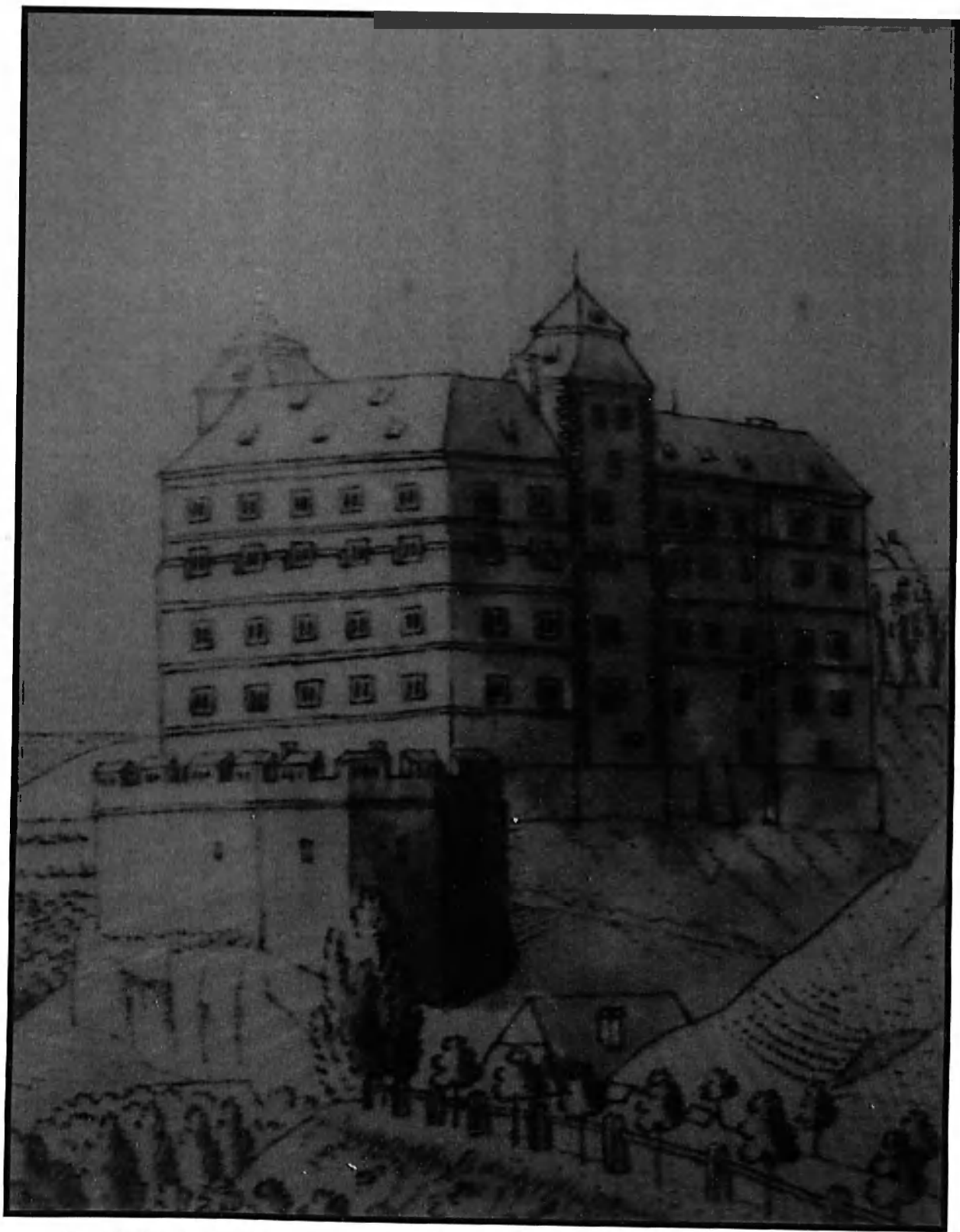
stavby. Ta může připomínat gotickou sakrální architekturu, nějakou zaniklou církevní stavbu. U ní by ale byla zarážející orientace, neboť závěr kaple či kostela by směřoval k jihozápadu.

Vzhledem k absenci relevantních pramenů ze 17. až 18. století nelze bohužel ke gotickorenesanční podobě hradu nic dodat. Následující obrazové prameny totiž pochází až z počátku 19. století, tedy po uniformní přestavbě celého komplexu v kasárna.

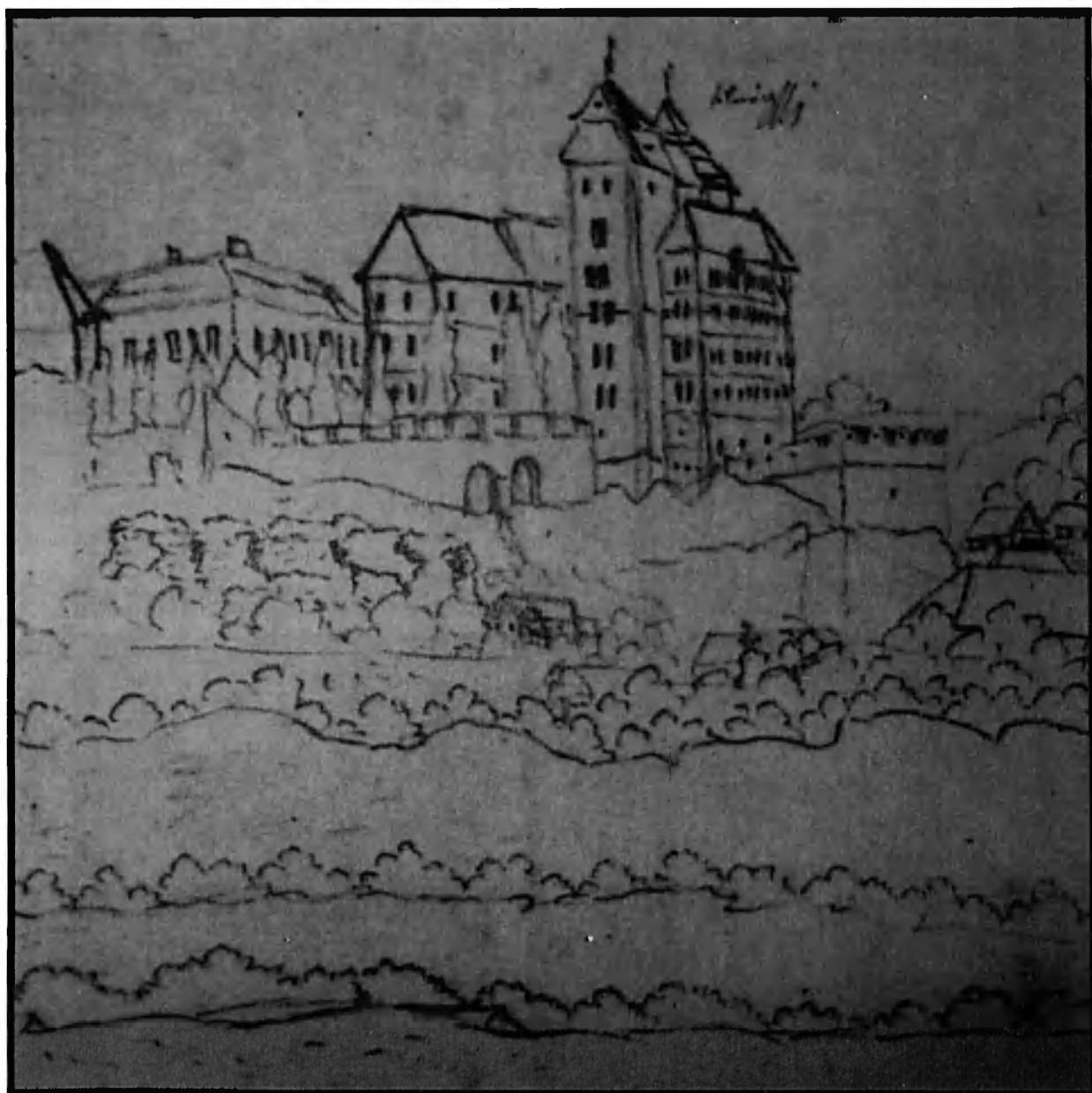
Obr. 50: Neznámý autor z počátku 19. století, pohled na mladoboleslavský hrad od západu přes řeku Jizeru; výřez.

Kresba zachycuje situaci hradu velmi nepřesně. Ukazuje štíhlé věže, špatně profiluje průčelí hradního paláce. Předsunutý bollwerk je zobrazen v nepřírozeném tvaru. Zajímavá je snad jen jeho neuzavřenost na severozápadní straně.

Obr. 51: Karel Brantl, Jung Bunzlau gegen Süden, lavírovaná perokresba, 1830, výřez.

Kresba už v podstatě souhlasí s podobou hradu, jakou měl před poslední renovací.

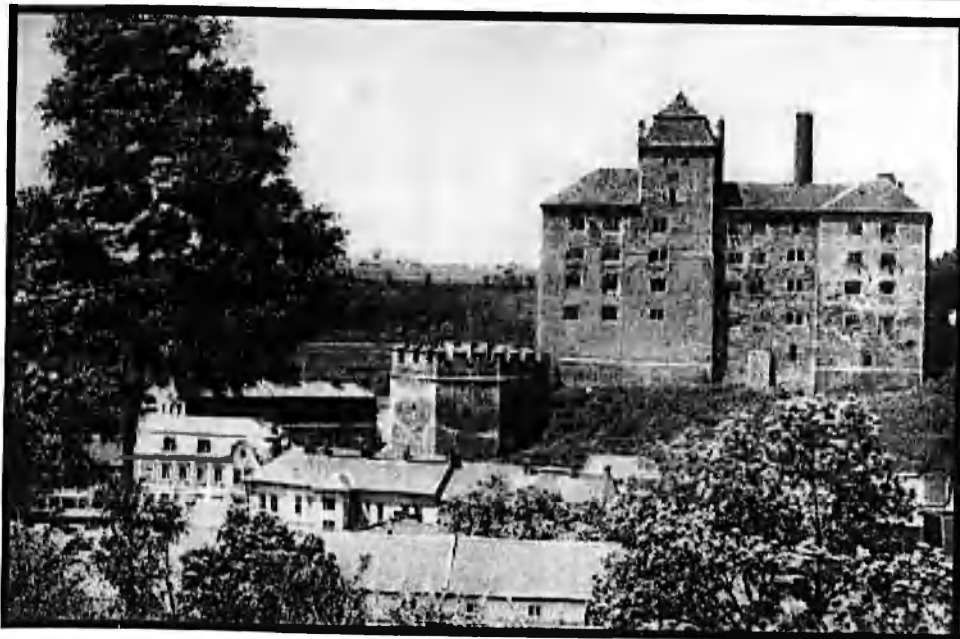

Obr. 52: Karel Hynek Mácha, Mladá Boleslav od západu, asi 21. srpna 1833.

Na Máchově kresbě je pozoruhodné zachycení situace otevřené západní části hradu, kde dnes stojí jednopodlažní hospodářské křídlo. U bollwerku už Mácha zachytil jeho kolmé napojení na čelní zeď paláce. Stejně jako předchozí si i Mácha všímá římsy procházející celým hradem.

Obr. 53: Dvojice snímků dokumentující nejnovější podobu hradu, jakou získal poslední renovací, snažící se zvýraznit jeho gotické a renesanční prvky; foto autor, 4. 10. 2006.

Obr. 54: Naopak dvojice snímků dokumentující podobu hradu v jeho kasárenské uniformitě a omšelosti; pohlednice 30. – 40. léta 20. stol.

7. DIDAKTICKÉ VYUŽITÍ TÉMATU

Nejstarší doložené využití dějin mladoboleslavského hradu pro potřeby školy a mládeže¹ nalezneme ve sborníku *Boleslavsko*, který vyšel r. 1938 s podtitulem *Vlastivědná četba dodatková pro obecné a měšťanské školy*.² Pořadatelem výtečné učební pomůcky byl dlouholetý učitel z Mladoboleslava a pozdější vědecký pracovník Výzkumného ústavu pedagogického a Kabinetu pedagogiky ČSAV Emanuel Strnad (1894–1985).³ Průkopnická práce je ale především čítankou pro děti školou povinné, doplňovanou na závěr každé kapitoly otázkami, zpravidla uzavřenými:

- „1. Odkud ochraňoval kníže svůj lid?
2. O čem rokoval kníže se stařešinami?
3. Koho ještě porovnával?
4. proti čemu je ochraňoval?“⁴

Otázky tak pouze cvičí paměť žáků, neboť se vážou přímo k bezprostředně předcházejícímu textu. Pokud si žáci hned nezapamatují, mohou se k textu vrátit a správnou odpověď si vyhledat. Mezi řadami jednoduchých otázek ale v čítance nalezneme i úkoly, které žáky nutí kupř. k jednoduché práci s mapou:

- „3. Ukážte a naučte se znáti obce Závodí: Hrdlořezy, Bukovno, Michalovice, Podlázky, Dalovice, Čejetice...“⁵

Případně ke složitější práci s mapou a její topografickou náplní:

- „Najdi ve Vinci toto znamení ⚔ představující kostel. Kapličku ⚔ ve vaší nebo sousední vesnici. † kříž v poli...“⁶

---

¹ O zpřístupnění výsledků regionálního bádání školnímu žactvu se snažil už kolektiv meziválečného regionálního vlastivědného časopisu *Boleslavan. Vlastivědný sborník Mladoboleslavská a Benátecka*, ale jeho autoři se omezili jen na hádanky, přesmyčky, skrývačky, záměnky, skryté nápisy atp., uváděné vždy na zadní dvojstraně obálky.

² Strnad, E. (ed.): *Boleslavsko. Vlastivědná četba dodatková pro obecné i měšťanské školy*. 1. díl, Praha, Čs. grafická unie 1938, 131 s.

³ Literární pozůstalost E. Strnada je uložena v archivu oddělení dějin školství Muzea Komenského v Přerově (sign AP 30, III/1 – rukopisy). Zákł. lit.: Emanuel Strnad, CSC. Život a dílo učitele a vědeckého pracovníka. Přerov, Muzeum Komenského 1998.

⁴ Strnad, E. (ed.): *Boleslavsko. Vlastivědná četba dodatková pro obecné i měšťanské školy*. 1. díl, Praha, Čs. grafická unie 1938, s. 33.

⁵ Ibid.

⁶ Ibid., s. 39.

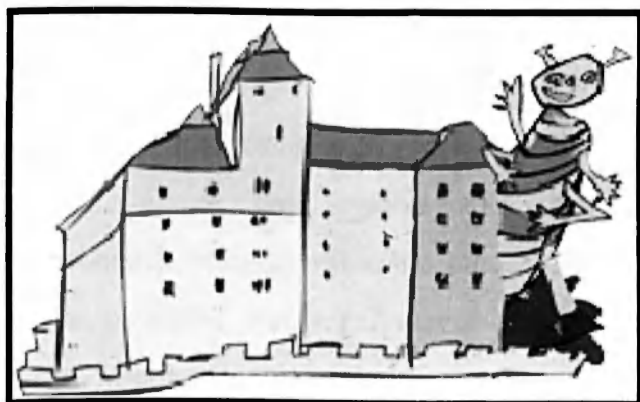
Nejsložitější mezi obdobnými úkoly se jeví řada, v níž se autoři pokouší na základě práce s mapou vzbudit v žácích představu průběhu středověkých zemských stezek:

„II. 3. Ukaž směr zemských stezek a cest kupeckých z Německa přes Prahu, Brandýs a dále: Hlavenec, Kostelní Hlavno, Mečeříž, Chrástecký Dvůr, Chotětov, Bezno, Sovinky a pak údolím k Březovicům.

III. 1. Na mapě Čech si ukažte pokračování obou stezek k půlnoci: do Liberce, Zhořelce a Žitavy, u Českého Dubu přes Ralsko, Vartenberk do Liberce, Zhořelce a Žitavy.“⁷

Strnadovo *Boleslavsko* se na dlouhou dobu stalo jediným tištěným zdrojem didaktických pomůcek pro školy, neboť následující totalitní režimy obdobnému počínání nepřály a sama příručka se potichu dostala na index. Využívání boleslavského hradu v mimoškolní výuce bylo taktéž problematické, protože nepřetržitě do r. 1953 sloužil vojskům. Po jejich odchodu nebyl ve stavu, který by umožnil zpřístupnění veřejnosti. Až r. 1972 získalo poopravený hrad Okresní muzeum Mladá Boleslav, dnešní Muzeum Mladoboleslavska, v jehož výstavních prostorech byla zpřístupněna i malá část hradu.

Samo Muzeum Mladoboleslavska se pokouší zatraktivnit svou poněkud statickou expozici programem pro děti, mládež a školní skupiny s názvem *Muzeion – muzejní hra* (propagační materiály všity do rigorózní práce jako příloha), v níž průvodcem a kladným i záporným hrdinou je dětem nevzhledný červotoč.⁸

Obr. 55: Logo muzejního programu „Muzeion“; zdroj: www.muzeum-mb.cz.

⁷ Strnad, E. (ed.): *Boleslavsko. Vlastivědná četba dodatková pro obecné i měšťanské školy*. 1. díl, Praha, Čs. grafická unie 1938, s. 41.

⁸ www.muzeum-mb.cz → Zahrajte si na muzeum; Muzejní přijímačky; Zachraňte památky

Vedle muzejní hery je jediným hmatatelným materiálem, se kterým mohou žáci pracovat v samotné expozici, nekvalitní xeroxová kopie s názvem *Hradní hledačka aneb s červotočem v muzeu* nahrazující didaktické listy, v níž mezi sedmi otázkami k expozici v prvním patře nalezneme i jednu týkající se mladoboleslavského hradu:

„*Kdo sídlil na boleslavském hradě po 2. sv. válce?*“

a) *náboženský řád (františkáni)*

b) *armáda a později zde byl sklad textilu*

c) *nápravný ústav pro mladistvé a později věznice*“⁹

Nepopíratelným plusem drobné pomůcky je vysvětlující slovníček v otázkách užitých pojmů. V rámci programu Muzeion Muzeum Mladoboleslavska nabízí též výukové programy pro školy, zpravidla vázané na časové výstavy (např. program *Od brambor až po polínko* byl doprovodem k velikonoční výstavě).¹⁰

Z předchozího vyplývá, že pokud by učitel měl uskutečnit záměr zařazení dějin a vývoje mladoboleslavského hradu do výuky dějepisu, je v podstatě odkázán na vlastní schopnosti. Nabízí se několik možností využití ve školní praxi:

1. Vývoj mladoboleslavského hradu jako doplňující či rozšiřující učivo k obecným tématům českých a středoevropských dějin ve výuce dějepisu (historie).
2. Exkurze na mladoboleslavský hrad a do jeho nejbližšího okolí.
3. Exkurze do Muzea Mladoboleslavska na hradě s využitím muzejní hery.
4. Vývoj ostrožny a hradu jako doplňující či rozšiřující učivo k obecným i konkrétním tématům ve výuce zeměpisu (geografie).

Uvážíme-li, že kupř. problematice budování českého státu není v učebnicích dějepisu věnováno mnoho prostoru, pokud vůbec nějaký,¹¹ potom osvětlení vývoje za pomoci boleslavského hradu vhodně absenci těchto informací doplní.

---

⁹ Hradní hledačka aneb s červotočem v muzeu. Muzeum Mladoboleslavska, interní tisk.

¹⁰ Výukové programy pro školy 2007/2008. Muzeum Mladoboleslavska, interní tisk.

¹¹ Kupř. v učebnici dějepisu pro gymnázia nenalezneme zhora nic, pouze informaci o ražbě mince za Boleslava I., válce s Otou I. a rozšiřování státu východním směrem za Boleslava II., výklad končí založením pražského biskupství: Čornej, P. – Čornejová, I. –Parkan, F.: Dějepis pro gymnázia a střední školy 2. Středověk a raný novověk. Praha, SPN 2001, s. 29.

Při historické exkurzi je v dnešní době možné využít technických dovedností a možností žáků a studentů, kdy mohou kupř. na základě starých fotografií vytvářet svými digitálními fotoaparáty obdobné snímky a následně je počítačově zpracovávat. Celý proces může být pro mládež celkem atraktivní.¹² Nejdůležitější je najít v terénu právě to místo, na kterém stál autor pohlednice či fotografie před mnoha desítkami let. To může být ve volné krajině obtížné, zejména když nám celý výhled zaclonily stromy nebo nové budovy. Nejdříve je potřeba najít pomyslnou osu mezi středem snímku (pohlednice) a stanovištěm dávného fotografa. Proto je vhodné si už předem na vytištěné pohlednici označit střed (křížením úhlopříček), protože i v hledáčkách fotoaparátů bývá střed zobrazen. Stojíme-li na zmíněné ose a zaměříme-li střed hledáčku do středu záběru, nastavením vhodné ohniskové vzdálenosti zoomu se objekty na pravém i levém okraji pohlednice objeví na stejné pozici i v hledáčku, tedy pokud zde přetrvaly do 21. století. Dále přichází na řadu perspektiva – aby se zachovaly úhly, velikosti objektů a vzdálenosti mezi nimi, je potřeba na této ose posunem vpřed či vzad za současného zmenšování či zvětšování ohniskové vzdálenosti najít konečně místo, odkud byla pohlednice pořízena. Užitečné je při takovém hledání sledovat vzájemnou pozici vzdálených, ale překrývajících se objektů:

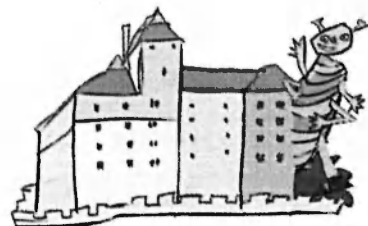
Obr. 56: Dvojice snímků z let 1906 a 2006 dokumentující změny na hradě i pod ním. Mladší snímek není přesným napodobením snímku z r. 1906, neboť na původním fotografově stanovišti dnes stojí tovární budova.

¹² Městecká, S. – Beneš, Z.: Mladá Boleslav. Pohledy & století. Mladá Boleslav, město Mladá Boleslav a Okresní muzeum Mladá Boleslav 2000, 167 s. Tato boleslavská publikace sice porovnává historické snímky se současnou fotografií, ale

NABÍDKA MUZEA MLADOBOLESLOVSKA PROGRAM PRO ŠKOLY

MALÝ MUZEJNÍK aneb KONKURZ I.

aktivní program vhodný (nejen) k prvnímu seznámení s muzeem

KOHO: 5. až 6. třída ZŠ či prima gymnázia

MUZEION - 2. patro mladoboleslavského hradu

o historii muzea, o jeho funkci, o tom co a jak v něm hledat, o muzejních sbírkách

objednávky na tel. č. 326 325 616 - Mgr. A. Karbanová

NABÍDKA MUZEA MLADOBOLESLOVSKA PROGRAM PRO ŠKOLY

MUZEJNÍ PŘIJÍMAČKY aneb KONKURZ II.

exponát z pohledu kurátora a restaurátora

KOHO: 7. až 9. třída ZŠ či sekunda až kvarta gymnázia

MUZEION - 2. patro mladoboleslavského hradu

o sbírání a uchovávání, o popisování a třídění, o bádání a hypotézách, ...

8. ZÁVĚR

Závěrem bych rád zhodnotil výsledky své rigorózní práce, kterou jsem se pokusil projít dějinami a stavebním vývojem hradiště, hradu a zámku v Mladé Boleslavi.

Ačkoli v roce 1934 slavilo město Mladá Boleslav 700 let od svého založení a roku 1984 si připomínala 750. výročí, mohla by se přihlásit k daleko staršímu vývoji, který sahá až do hloubi 10. století. Snad už k roku 950, kdy se v saských pramenech připomíná „Nový hrad“, různými autory (Šimák, Kalista, Turek) spojovaný právě s hradištěm na Mladé Boleslavi. Pak by nejstarší dějiny místa mohly vypadat následovně: V roce 936 Boleslav I. likviduje charvátské hradiště na Chlumu a nechá vybudovat hradiště nové v blízkosti starého, ale v méně exponované poloze. K roku 950 nalézáme na tomto novém hradišti Boleslavova syna (asi budoucího Boleslava II.), patrně coby správce údělu, údělného knížete. Nový hrad se stává správním centrem celé oblasti a v jeho bezprostřední blízkosti vzniká podhradí, tržní osada. Jak bylo řečeno výše (kap. 2. 2.), není nutné za každou cenu ztotožňovat rané boleslavské dějiny s tímto datem a ujímat se dodnes nejasné lokalizace „Nového hradu“ (když už, tak spojovaného spíše se Žatcem). Plně postačí zjištění, že boleslavské přemyslovské správní hradiště plně fungovalo v závěru 10. věku.

V následujícím století se už v nečetných pramenech diplomatické povahy objevuje coby kastelánské centrum tzv. hradské soustavy, jehož obvod (od počátků zvaný Boleslavsko; přirozeně latinsky) se ojediněle zjevuje i v pramenech narativních. Od roku 1159 dokonce známe některé kastelány jménem. Co přesně neznáme, je podoba jejich sídla, na níž lze usuzovat jen podle tvaru ostrožny. Opevnění boleslavského hradu směrem severním a severovýchodním si vynutil i samotný terén, neboť celá

ostrožna se od SSV a SV mírně svažuje. Zatímco v místě děkanského chrámu (na plánu jižně č. 3) činí nadmořská výška plných 240 m n. m., pak směrem k hradu (tzn. na JJZ) neustále klesá. V jihozápadním závěru Staroměstského náměstí činí 235 m n. m. a před vstupem do samotného hradu už jen 230 m n. m., aby se dále svažovala až na úroveň 220 m n. m. Oproti okolnímu terénu se jedná o dostatečnou výšku, neboť ostrožna převyšuje nížinu v intervalu 20 – 35 m (Jizera pod hradem protéká v nadmořské výšce kol. 200 m n. m.), ale proti otevřené planině činí pozvolné převýšení pouhých 5 m. Důkladné opevnění tedy muselo zákonitě směřovat od jižního cípu ostrožny k severovýchodu.

Od 13. století shledávají někteří autoři (Sedláček, Šimák, Bareš) mezi mladoboleslavskými kastelány příslušníky rodiny Markvarticů. S téměř stoprocentní určitostí k r. 1262 sledujeme na boleslavském správním hradě kastelána Jaroslava z Hruštice, jednoho z příslušníků Markvarticů. Boleslavsko postupně Markvartici ovládají, až se vlivem markvartické větve pánů z Michalovic dostane této rodině nejen města a panství, ale i samotného boleslavského hradu. Jeho vrcholně středověkou podobu však vůbec neznáme, zatím nebyl proveden důkladný archeologický výzkum, kterým by se otázka vzezření sídla alespoň částečně vyřešila. Zatím drobný průzkum prokázal hradební zdivo ze 13. století (tedy ještě z přemyslovské éry), ale o podobě ve 14. věku zhora nic. Jisté je jen to, že do následujícího století hrad vstupuje jako plně funkční pevnost, o čemž svědčí přítomnost tábořských hejtmanů. Až po husitských válkách se nám konečně objeví hmatatelný důkaz existence funkčního hradu v podobě ustanoveného purkrabího. Smrtí Jindřicha Kruhlaty z Michalovic r. 1468 vymírá tento rod po meči a boleslavského hradu a panství se dostává dědickými nároky Jindřichovy vdovy pánům Tovačovským

z Cimburka. Za panství této rodiny známe jen souvislou řadu boleslavských purkrabí (a nakonec hejtmanů), ale o podobě hradu se opět nedozvídáme nic.

Statky po Tovačovských připadají vdově Johance z Krajku, jejímž druhým manželem se stal Jan ze Šelmberka, s největší pravděpodobností stavitel mohutného boleslavského hradu. Panu Janovi se ale nepodařilo hrad dostavět, takže přestavba probíhala i za jeho následovníků, příbuzných paní Johanky – Krajířů z Krajku. Za nich vrcholí gotickorenesanční přestavba hradu, jak lze soudit dle nečetných architektonických pozůstatků, velmi nákladná a kvalitní. Vysoká úroveň dochovaných architektonických článků některé autory (T. Durdík) dokonce přivádí k domněnce, že stavitelem mohl být Benedikt Ried. Mladoboleslavský hrad ve svých detailech (profilace a tvar palácových oken) nápadně připomíná Ludvíkovo křídlo Pražského hradu, z čehož T. Durdík vyvozuje, že významný mladoboleslavský stavebník využil služeb Benedikta Rieda. Podle stavebního rozboru jsou na boleslavském hradě patrné dvě fáze gotickorenesanční přestavby. První v samém počátku 16. století, tzn. za Jana ze Šelmberka, o níž svědčí rané gotickorenesanční architektonické prvky. Druhá fáze přichází po jisté proluce a bývá datována do druhého až třetího desetiletí 16. stol. Po přerušení byl hrad za Kunráta Krajíře z Krajku dokončen podle původních plánů. Jim se vymyká jen mírně změněná profilace okenních ostění. Architektem této výstavby byl nepochybně Benedikt Ried. V souvislosti s krajířovskou přestavbou boleslavského hradu v renesanční zámek se v literatuře objevuje ještě jedno jméno architekta. Za autora renesanční přestavby kolem půle 16. století je považován italský krajířovský stavitel Matteo Borgorelli.

Poslední z boleslavských Krajířů Adam ovšem v 70. letech 16. století přesídlí na nově vybudovaný zámek

v nedalekých Kosmonosích, takže stavební aktivity na boleslavském hradě úplně utichají.

Gotickorenesanční podobu boleslavského hradu dobře známe (resp. vzezření jeho jihovýchodního a východního průčelí) podle dřevořezu vzniklého na základě kresby Jana Willenberga a hlavně samotné Willenbergovy perokresby. Ta ukazuje architektonické prvky, které v dnešním tělese stavby už nenalezneme – velká gotická okna, vysoké stanové střechy obou věží, spojovací křídlo na vysoké pavlači, monumentální severovýchodní křídlo s renesančními prvky, arkýře, pavláčku na hlavním průčelí a hlavně gotickou oválnou baštu s arkýřem napojenou na masivní bollwerk na opyši ostrožny. Téměř záhadou je pak vyobrazení oválného zakončení (sakrální) stavby při severozápadním nároží hlavního (jižního) paláce s výraznými lomenými okny s profilovaným ostěním.

U dalších majitelů hradu, vdovou Martou z Veselice počínaje a Bohuslavem Joachimem Hasištejnským z Lobkovic konče, máme o sídle zmínky pouze při dědických, vlastnických atp. sporech. Za Bohuslava vstupuje do hry o hrad i samotné město Mladá Boleslav, od 1595 svobodné a od 1600 královské, které dokonce získá předkupní smlouvu. Ta však narazila na dědické nároky vdovy Evy z Valdštejna, jíž boleslavský hrad patří prokazatelně ještě roku 1628.

V éře třicetileté války město o hrad usiluje jen nárazově, ale spíše je mu na obtíž, neboť mohutná pevnost zvyšuje strategickou důležitost Boleslavi pro všechny válčící strany, což městu od počátku konfliktu a hlavně od r. 1631 přinášelo jen utrpení. Proto se sama značně prořídlá mladoboleslavská obec snaží v samém závěru konfliktu o destrukci pevnosti, která je místodržitelstvím nejprve přislíbena, ale nakonec zamítnuta. V každém případě boleslavští nelenili a v době příslibu hrad začali rozebírat.

Sídlo díky působení vojsk, ale i samotných měšťanů vyšlo z války značně poškozené, ale ne snad úplně zničené, jak nám tvrdí barokní kronikáři (Kezelius, Balbín, Beckovský). Pravdou ale zůstává, že už roku 1629 hlásil regent císařského generála Gottfrieda Jindřicha hraběte Pappenheima o boleslavském hradu, „*že je od soldatesky tak zničen, že zbývají jen holé zdi, a poněvadž střechy jsou buď strženy, nebo těžce poškozeny, musela by se stavba brzo zřítit*“.¹ Ale hrad svou vojenskou funkci plnohodnotně plnil ještě v letech 1648/49.

K postupnému chátrání boleslavského hradu přispěla velkou měrou sama boleslavská obec, která povolila lámání kamene (nikoli však velkých kvádrů na maltu, aby nedošlo ke zřícení stavby).

V polovině 18. století nakonec Mladá Boleslav svolila s převzetím hradu vojenským erárem. Stavební práce související s přestavbou kdysi panského sídla v uniformní kasárny započaly patrně už roku 1752. Tato tereziánská přestavba dala hradu podobu, jakou si drží dodnes, ale hlavně zničila drtivou většinu architektonických prvků a detailů, podle nichž by se mohlo usuzovat na starší podobu hradu. Téměř nedotčeny zůstaly prakticky jen sklepní prostory, jinak se hrad změnil k nepoznání. Zejména vlivem přepatrování a jednotného spojení všech hradních křídel a traktů. Téměř úplně se tak vytratila gotickorenesanční podoba hradu z doby jagellonských králů. Armády zůstaly v boleslavských hradních kasárnách až do r. 1953.

Na úplný závěr využijme slov Tomáše Durdíka: „*Poznání hradu v Mladé Boleslavi jsme přes dosavadní závažná zjištění velmi mnoho dlužni. Platí to nejen o jeho takřka neznámých starších fázích, ale i o významné pozdně gotické*

---

¹ Líbal, D – Lancinger, L. – Hanzlíková, H.: *Mladá Boleslav – hrad*. Castellologica bohémica 6/1998, s. 153.

stavební etapě. Profilace a tvar jejích palácových oken se nápadně blíží oknům Ludvíkova křídla na Pražském hradě. Vysoce postavený stavebník zde nepochybně využil služeb Benedikta Rejta. Dosud zcela nedoceněná památka je z hlediska dalšího výzkumu velmi perspektivním objektem.“²

---

² Durdík, T.: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Praha, Libri 2000 (2. vyd.), s. 365.

9 . P R A M E N Y A L I T E R A T U R A

A. PRAMENY

A. 1. PRAMENY VYDANÉ

- 1) Balbín, B.: Krásy a bohatství české země. Výbor z díla Rozmanitosti z historie Království českého (Miscellanea historica regni Bohemiae). Businská, H.(ed.), Praha, Panorama 1986, s. 85, 238, 240, 244, 253, 255.
- 2) Bareš, F. (ed.): Listy, úřední korespondence, m. Boleslava Mladého z l. 1588, 1589, 1599. Mladá Boleslav, nákl. vlast. 1916, 95 s.
- 3) Březan, V.: Životy posledních Rožmberků II. Pánek, J. (ed.), Praha, Svoboda 1985.
- 4) Čelakovský, J.(ed.): Privilegia královských měst venkovských v Království českém z let 1225 až 1419. Praha 1895.
- 5) Černá, A. M. – Čornej, P. – Klosová, M.: Staré letopisy české (texty nejstarší vrstvy). = Fontes rerum Bohemicarum. Series nova, tomus II. (Prameny dějin českých. Nová řada, II. díl). Praha, CMS – FILOSOFIA 2003.
- 6) Flajšhans, V. (ed.): Václava Hájka z Líbočan Kronika česká. I–III. Praha, ČAVU 1927–1929.
- 7) Friedrich, G. (ed.): Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae I. Praha 1904, s. 36, č. 32, s. 113, č. 111, s. 130, č. 124, s. 247, č. 280.
- 8) Kamper, Z. – Karlová, Z. (edd.): Kronika mladoboleslavská od Mistra Jiřího Bydžovského sepsaná. Mladá Boleslav, Hejda & Zbroj 1935, 293 s.
- 9) Kosmova Kronika česká. K. Hrdina (ed.), Praha, Melantrich 1949, 3. vyd., 227 s.
- 10) Letopis tzv. Kanovníka vyšehradského. In: Pokračovatelé Kosmovi. Praha, Svoboda 1974, s. 37–74.
- 11) Nejstarší česká rýmovaná Kronika tak řečeného Dalimila. Havránek, B. – Daňhelka, J. (edd.), Praha, Nakladatelství ČSAV 1958, 343 s.

- 12) Novotný z Luže, F.: Kronika mladoboleslavská. Praha, J. Fetterlová 1822.
- 13) Stránský, P.: O státě českém. Ed. B. Ryba, Praha, ELK 1940, s. 56–57.

A. 2. PRAMENY NEVYDANÉ

- 1) NA v Praze, České gubernium, odd. Militare 1748–1755, sign. B/6/2/42, kart. 9, Arnošt Malovec z Chýnova vojenskému departementu.
- 2) NA v Praze, České gubernium, odd. Militare 1756–1762, sign. B/6/19, kart. 37, půdorys přízemí hradu Ml. Boleslav z r. 1760.
- 3) NK v Praze, Oddělení rukopisů a starých tisků, Balbín, B.: *Miscellanea historica regni Bohemiae*. Praga 1681, p. 82.
- 4) NM v Praze, odd. starších českých dějin, inv. č. H2–58342, Jungbunzlau, Karel Brantl, lavírovaná perokresba, 1830.
- 5) SOA v Praze – SOkA Mladá Boleslav, Archiv města, sign. Oec. IV/4/5, městská obec zvonáři Pricqueyovi.
- 6) SOA v Praze – SOkA Mladá Boleslav, Archiv města, původní registratura do r. 1848, sign. II-2, VI-1.

A. 3. TRADICE

- 1) Hulpach, V.: *Báje a pověsti z Čech a Moravy. Střední Čechy*. Praha, Libri 2002, 175 s.
- 2) Kuhnová, L.: *Pohádky a pověsti z Mladoboleslavska*. Mladá Boleslav, Statutární město Mladá Boleslav 2006, 36 s.
- 3) Musil, J. F.: *Tajemný hlas minulosti. Pověsti ze středního Polabí*. Praha, NLN 2002, 149 s.
- 4) Šimák, J. V.: *Tři historické pověsti*. Boleslavan II/1927, s. 1–6.

B. LITERATURA

B. 1. LITERATURA ENCYKLOPEDICKÁ, SLOVNÍKY, SOUPISY, SOUBORY

- 1) Bahlcke, J. – Eberhard, W. – Polívka, M. (edd.): Lexikon historických míst Čech, Moravy a Slezska. Praha, Argo 2001, s. 339–341.
- 2) Bareš, F.: Soupis památek historických a uměleckých v Království českém XXI. Politický okres mladoboleslavský. Praha, Archeologická komise 1905, s. 185–293.
- 3) Beneš, L. a kol.: Mladoboleslavsko v proměnách času. Praha, Libri – Okresní muzeum Mladá Boleslav 1997, s. 50–86.
- 4) Brych, V. – Přenosilová, V.: České hrady a tvrze ve starých vyobrazeních. Praha, Národní muzeum 2002, s. 87.
- 5) Čtverák, V. – Lutovský, M. – Slabina, M. – Smejtek, L.: Encyklopedie hradišť v Čechách. Praha, Libri 2006 (dotisk 1. vyd.), 432 s.
- 6) Durdík, T.: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Praha, Libri 2000 (2. vyd.), s. 364–365.
- 7) Einhorn, E. – Wagner, J.: Hrady, zámky a tvrze středních Čech. Praha, Orbis 1974, s. 112.
- 8) Fišera, Z.: Hrady a tvrze na Mladoboleslavsku. Mladá Boleslav, Okresní muzeum Mladá Boleslav 2002, s. 65–67.
- 9) Gebauer, J.: Slovník staročeský. Díl I. (A–J). Praha, Academia 1970 (2. vyd.), s. 83, 500.
- 10) Kuča, K.: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. IV. Díl, Ml–Pan. Praha, Libri 2000.
- 11) Liška, K. – Příbyl, A.: Znaký a pečete středoeeských měst. Praha, SNK 1975, s. 99–101, 186–187.
- 12) Lutovský, M.: Po stopách prvních Přemyslovců. I. Zrození státu (872–972). Od Bořivoje I. po Boleslava I. Praha, Libri 2006, s. 172–196.
- 13) Menclová, D.: České hrady I. Praha, Odeon 1976 (2. vyd.), s. 133, 136, 227, 363.

- 14) Městecká, S. – Beneš, L.: Mladá Boleslav. Pohledy & století. Mladá Boleslav, město Mladá Boleslav – Okresní muzeum Mladá Boleslav 2000, 168 s.
- 15) Městecká, S. – Sosnovec, P.: Mladá Boleslav od počátku věků do začátku 17. století. CD-ROM, Ml. Boleslav, MěÚ – Okresní muzeum – SOKA v Ml. Boleslavi 2001.
- 16) Mráz, B.: Karel Hynek Mácha: Hrady spatřené. Praha, Panorama 1988, s. 49, 223, 231.
- 17) Mysliveček, M.: Erbovník. Praha, Horizont 1993, 160 s. + 60 s. bar. příloh.
- 18) Profous, A.: Místní jména v Čechách I., II., III. Praha, Nakladatelství ČAVU 1947–1951.
- 19) Profous, A. – Svoboda, J.: Místní jména v Čechách IV. Praha, Nakladatelství ČSAV 1957.
- 20) Sedláček, A.: Hrady, zámky a tvrze Království českého X. Boleslavsko. Praha, Argo 1997 (fotoreprint pův. vyd.), s. 30–41.
- 21) Sellner, K. (ed.): Dějiny obcí okresu mladoboleslavského a benáteckého. Mladá Boleslav 1928.
- 22) Šimák, J. V.: Čechy. Díl XII. Severní Čechy. Praha, J. Otto 1902, s. 395–417.
- 23) Šimák, J. V.: České dějiny I/5. Středověká kolonisace v zemích českých. Praha, J. Laichter 1938, 810 s. (= s. 501–1310).
- 24) Tomek, V. V. – Páta, F. – Schafer, O. – Kamenický J.: Po troskách české slávy. Hrady, zámky a tvrze české, jich založení, dějiny, pověsti a poklady umělecké. Díl II. Praha, Nakladatelství Pavla Křobra 1916, s. 233–236.
- 25) Vlček, P. – Sommer, P. – Foltýn, D.: Encyklopedie českých klášterů. Praha, Libri 1998 (dotisk 1. vyd.), s. 370–372.
- 26) Waldhauser, J.: Keltové na Jizeře a v Českém ráji. Praha, NLN 2002, 2. dopl. vyd., 175 s.
- 27) Waldhauser, J. – Košnar, L.: Archeologie Germánů v Pojizeří a v Českém ráji. Praha, Libri 1997, 155 s.

B. 2. SYNTÉZY ČESKÝCH DĚJIN A JINÉ SYNTETICKÉ PRÁCE

- 1) Bláhová, M. – Frolík, J. – Profantová, N.: Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. I. Do roku 1197. Praha – Litomyšl, Ladislav Horáček – Paseka 1999, 798 s.
- 2) Čornej, P.: Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. V. 1402–1437. Praha – Litomyšl, Ladislav Horáček – Paseka, 789 s.
- 3) Charvát, P.: Zrod českého státu. 568–1055. Praha, Vyšehrad 2007, 263 s.
- 4) Janák, J. – Hledíková, Z. – Dobeš, J.: Dějiny správy v českých zemích. Od počátků českého státu po současnost. Praha, NLN 2005 (2. vyd.), 576 s.
- 5) Klápště, J.: Proměna českých zemí ve středověku. Praha, NLN 2005, edice Česká historie sv. 15, 624 s.
- 6) Maťa, P.: Svět české aristokracie (1500–1700). Praha, NLN 2004, edice Česká historie sv. 12, 1060 s.
- 7) Müller, H. – Krieger, K. F. – Vollrath, H.: Dějiny Německa. Praha, NLN 1995, 589 s.
- 8) Novotný, V.: České dějiny I/1. Praha, J. Leichter 1912.
- 9) Palacký, F.: Dějiny národu českého v Čechách i v Moravě I. Od prvověkosti až do roku 1253. Praha, Bursík & Kohout 1894, 4. vyd., 554 s.
- 10) Slavík, J.: Vznik českého národa. I. Národ v době družinné. Praha, Pokrok 1946, 209 s.
- 11) Šmahel, F.: Husitská revoluce I., III. Praha, Karolinum 1996, s. I – 361, 412, 485, III – 81, 100, 168, 179, 185, 301, 376.
- 12) Třeštík, D.: Počátky Přemyslovců. Praha, Academia 1981, 111 s.
- 13) Třeštík, D.: Počátky Přemyslovců. Vstup Čechů do dějin (530–935). Praha, NLN 1997, edice Česká historie sv. 1, 658 s.
- 14) Turek, R.: Čechy na úsvitě dějin. Praha, Academia 2000, 337 s.
- 15) Vaníček, V.: Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. II. 1197–1250. Praha – Litomyšl, Ladislav Horáček – Paseka 2000, 583 s.
- 16) Vaníček, V.: Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. III. 1250–1310. Praha – Litomyšl, Ladislav Horáček – Paseka 2002, 758 s.

- 17) Žemlička, J.: Čechy v době knížecí (1034–1198). Praha, NLN 1997, edice Česká historie sv. 2, 660 s.
- 18) Žemlička, J.: Počátky Čech královských. 1198–1253. Proměna státu a společnosti. Praha, NLN 2002, edice Česká historie sv. 10, 964 s.

B. 3. LITERATURA MONOGRAFICKÁ

- 1) Bareš, F.: Paměti města Ml. Boleslavě. Díl I. Mladá Boleslav, nákl. vlast. 1922, 304 s.
- 2) Bareš, F.: Průvodce po Mladé Boleslavi a okolí. Mladá Boleslav, H. Pfeifer 1920.
- 3) Beneš, V. – Jizerský, R.: Mladá Boleslav a okolí. Praha, P. Körber b. d., 72 s.
- 4) Boháčová, I. – Frolík, J. – Špaček, J.: Stará Boleslav. Archeologický průzkum 1988–1994. Čelákovice, Městské muzeum v Čelákovících 1994, 24 s.
- 5) Dušek, H.: Náš hrad. Mladá Boleslav 1925.
- 6) Edel, T.: Příběh ztraceného kláštera blahoslavené Zdislavy. Praha, Česká expedice – Podještědské muzeum K. Světlé 1993, 111 s.
- 7) Hrdlička, O. – Knob, J. – Krejzlík, I.: Mladoboleslavsko. Praha, SNK 1979, 193 s.
- 8) Charvát, P.: Boleslav II. Sjednotitel českého státu. Praha, Vyšehrad 2004, edice Velké postavy českých dějin sv. 4, 200 s.
- 9) Kamper, Z.: Průvodce po Mladé Boleslavi. Mladá Boleslav 1937.
- 10) Keller, H.: Otoni. Praha, Vyšehrad 2004, edice Velké postavy světových dějin sv. 2, 119 s.
- 11) Kerner, J. Č.: Hrad Michalovice nad Jizerou. Mladá Boleslav 1938.
- 12) Kol.: Žatec. Historie / kultura / lidé. Praha, NLN 2004, 520 s.
- 13) Krzemińska, B.: Břetislav I. Čechy a střední Evropa v první polovině XI. století. Praha, Garamond 1999, 2. vyd., 392 s.
- 14) Kulhánek, F.: Dějiny královského města Nymburka. Nymburk 1911, 496 s.
- 15) Květ, R.: Duše krajiny. Staré stezky v proměnách věků. Praha, Academia 2003, 195 s.

- 16) Květ, R.: Staré stezky v České republice. Brno, Moravské zemské muzeum 2002, 2. vyd., 55 s.
- 17) Radová-Štiková, M.: Předrománská a románská architektura Středočeského kraje. Praha, Středisko státní památkové péče a ochrany přírody Středočeského kraje 1983, 31 s.
- 18) Rudolf, V. F.: Staré obrázky boleslavské. Mladá Boleslav, P. Nešněra 1910, 249 s.
- 19) Sellner, K.: Podolec. Několik kapitol z dějin Mladé Boleslavě. Mladá Boleslav 1926.
- 20) Sláma, J.: Střední Čechy v raném středověku. Díl II. Hradiště, příspěvky k jejich dějinám a významu. Praehistorica XI, Praha 1986.
- 21) Svárovský, E.: Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy. Mladá Boleslav 1958.
- 22) Turek, R.: Prachovské skály na úsvitě dějin. Praha, KČST 1946, 178 s.
- 23) Waldhauser, J.: Archeologické nemovité památky Mladoboleslavska. Mladá Boleslav, Okresní muzeum Mladá Boleslav (interní tisk) 2001, 131 s.

B. 4. SBORNÍKY, ALMANACHY

- 1) Almanach školství okresu mladoboleslavského 1918–1933. Mladá Boleslav 1933, 382 s.
- 2) Boleslavica '68. Sborník příspěvků k dějinám Mladoboleslavska. Herčík, K. (ed.). Mladá Boleslav, SNK 1968, 289 s.
- 3) Boleslavica I. Sborník Okresního muzea v Mladé Boleslavi. Mladá Boleslav, OM v Mladé Boleslavi 1983, 83 s.
- 4) Boleslavica II. Sborník Okresního muzea v Mladé Boleslavi. Mladá Boleslav, OM v Mladé Boleslavi 1985, 166 s.
- 5) Boleslavica III. Sborník Okresního muzea v Mladé Boleslavi. Mladá Boleslav, OM v Mladé Boleslavi 1994, 79 s.
- 6) Kozák, V. (ed.): Pojizeřím k Labi. Mladá Boleslav, Krajské ústředí osvětových sborů v Ml. Boleslavi 1940, 205 s.

- 7) Strnad, E. (ed.): Boleslavsko. Čtení z kraje středního i dolního Pojizeří. Mladá Boleslav, MNV v Mladé Boleslavi 1947, 453 s.
- 8) Strnad, E. (ed.): Boleslavsko I. Praha, Československá grafická unie 1938, 131 s.
- 9) Strnad, E. (ed.): Boleslavsko II. Praha, Česko-slovenská grafická unie 1939, 139 s.
- 10) Střed Evropy okolo roku 1000. Příručka a katalog k výstavě. Wieczorek, A. – Hinz, A.-M. (edd.), Praha, NLN 2002, 550 s.
- 11) Trtílek, V. (ed.): Mladá Boleslav od minulosti k dnešku. Mladá Boleslav, MNV v Mladé Boleslavi 1974, 376 s.
- 12) Země Koruny české (regionální řada). Mladá Boleslav – Městem a okolím. Turková, V. (red.), Praha, ORBIS – Nakladatelský dům 1996, 43 s.

B. 5. STUDIE A ČLÁNKY

- 1) Bareš, F.: *Zříceniny hradů na Boleslavsku*. Památky archeologické XXIII/1909, s. 452.
- 2) Boháčová, I.: *Přemyslovské hradiště ve Staré Boleslavi*. In: Střed Evropy okolo roku 1000. Příručka a katalog k výstavě. Wieczorek, A. – Hinz, A.-M. (edd.), Praha, NLN 2002, s. 137–138.
- 3) Boháčová, I. – Frolík, J.: *Záchranný výzkum na hradě v Mladé Boleslavi*. Castellologica bohémica 4/1994, s. 107–112.
- 4) Čech, P.: *Žatec okolo roku 1000*. In: Střed Evropy okolo roku 1000. Příručka a katalog k výstavě. Wieczorek, A. – Hinz, A.-M. (edd.), Praha, NLN 2002, s. 139–140.
- 5) Čech, P. – Lutovský, M.: *Švédské šance v pravěku a rané době dějinné*. Z Českého ráje a Podkrkonoší 5, 1992, s. 13–37.
- 6) Ehlers, J.: *Politická sjednocení a rané mocenské koncentrace ve střední Evropě v 10. století*. In: Střed Evropy okolo roku 1000. Příručka a katalog k výstavě. Wieczorek, A. – Hinz, A.-M. (edd.), Praha, NLN 2002, s. 29–30.
- 7) Jíhlavec, J.: *Po stopách žitavské cesty*. Historická geografie 18/1979, s. 383–398.

- 8) Kalista, Z.: *1000 let v dějinách našeho kraje*. In: Strnad, E. (ed.): Boleslavsko. Čtení z kraje středního i dolního Pojizeří. Mladá Boleslav, MNV v Mladé Boleslavi 1947, s. 61–129.
- 9) Kamper, Z.: *Letmý pohled do minulosti Mladé Boleslavě*. In: Almanach školství okresu mladoboleslavského 1918–1933. Mladá Boleslav 1933, s. 8–12.
- 10) Klápště, J.: *Hospodářský a sídelní vývoj západních Slovanů mezi Krušnými horami a Dunajem*. In: Střed Evropy okolo roku 1000. Příručka a katalog k výstavě. Wiczorek, A. – Hinz, A.-M. (edd.), Praha, NLN 2002, s. 42–44.
- 11) Líbal, D – Lancinger, L. – Hanzlíková, H.: *Mladá Boleslav – hrad*. *Castellologica bohémica* 6/1998, s. 151–170.
- 12) Lutovský, M.: *Hradiště v Zabuřanech ve světle výzkumu vnějšího valu*. *Archeologie ve středních Čechách* 7, 2003, s. 553–571.
- 13) Pekař, J.: *Mistr Jiřík Kezelius Bydžovský*. *Památky archeologické* XIV/1887–89, s. 401–404, 451–456, 499–504, 635–640.
- 14) Pekař, J.: *Mladá Boleslav ve věcích minulých*. *Jizeran* X/1889, č. 60, 63, 64, 65, 67 (3., 14., 17., 21., 28., 31. srpna), 69, 71, 72, 73, 74 (4., 11., 14., 18., 21. září), 77, 80, 82, 84 (1., 12., 19., 26. října), 86 (2. listopadu), 100, 101 (21., 25. prosince).
- 15) Pekař, J.: *Z mladoboleslavské knihy smolné (Kulturní črta)*. *Hlas národa* 1893, č. 234 (24. srpna).
- 16) Podolský, J.: *Mladoboleslavský hrad – stavebně historický vývoj*. *Boleslavica II*. Sborník Okresního muzea v Mladé Boleslavi. Mladá Boleslav, OM v Mladé Boleslavi 1985, s. 3–18.
- 17) Prostředník, J.: *Archeologické výzkumy turnovského muzea v Mladé Boleslavi za rok 1992*. *Z Českého ráje a Podkrkonoší* 6/1993, s. 158–164.
- 18) Prostředník, J.: *Raně středověký objekt kultovního charakteru z Mladé Boleslavi*. In: *Život v archeologii středověku*. Praha 1997, s. 520–524.
- 19) Rusó, A.: *Příspěvek k poznání slovanského hradiště v Zabuřanech*. *Archeologický výzkum v severních Čechách*, sv. 19, Teplice 1991.

- 20) Sláma, J.: *K počátkům hradské organizace v Čechách*. In: Typologie raně feudálních států. Praha 1987, s. 175–190.
- 21) Sláma, J.: *Tři Boleslavové*. In: Střed Evropy okolo roku 1000. Příručka a katalog k výstavě. Wieczorek, A. – Hinz, A.-M. (edd.), Praha, NLN 2002, s. 153–155.
- 22) Svárovský, E.: *Mladá Boleslav pod vládou šlechty*. In: Trtílek, V. (ed.): Mladá Boleslav od minulosti k dnešku. Mladá Boleslav, MNV v Mladé Boleslavi 1974, s. 21–35.
- 23) Šerák, M.: *Zalidnění Mladé Boleslavi v 17. století*. In: Boleslavica '68. Sborník příspěvků k dějinám Mladoboleslavska. Herčík, K. (ed.), Mladá Boleslav, SNK 1968, s. 31–46.
- 24) Šimák, J. V.: *Počátky Boleslavě a Boleslavska*. Boleslavan 1/1926–1927, s. 97–118.
- 25) Šimák, J. V.: *Vicinus subregulus*. ČČH XXVII/1921, s. 413–415.
- 26) Turek, R.: „*Mladoboleslavská*“ listina Oty I. In: Boleslavica III. Sborník Okresního muzea v Mladé Boleslavi. Mladá Boleslav, OM v Mladé Boleslavi 1994, s. 25–41.
- 27) Turek, R.: *Počátky Mladoboleslavska*. In: Trtílek, V. (ed.): Mladá Boleslav od minulosti k dnešku. Mladá Boleslav, MNV v Mladé Boleslavi 1974, s. 7–18.
- 28) Turek, R.: *Pravěk Boleslavska*. In: Strnad, E. (ed.): Boleslavsko. Čtení z kraje středního i dolního Pojizeří. Mladá Boleslav, MNV v Mladé Boleslavi 1947, s. 40–60.
- 29) Turek, R.: *Vztah Kouřimě a Libice*. Archeologické rozhledy XXIX/1977, s. 505–520.
- 30) Tyszkiewicz, J.: *Středověký člověk ve svém geografickém prostředí*. In: Střed Evropy okolo roku 1000. Příručka a katalog k výstavě. Wieczorek, A. – Hinz, A.-M. (edd.), Praha, NLN 2002, s. 30–32.
- 31) Vávra, I.: *Žitavská cesta*. Historická geografie 12/1974, s. 27–91.
- 32) Waldhauser, J.: *První stadium vývoje města Mladé Boleslavi podle aktuálních archeologických pramenů: iniciativa pro další studium*. Z Českého ráje a Podkrkonoší 5/1992, s. 163–167.

- 33) Waldhauser, J.: *Záchranné archeologické výzkumy na Mladoboleslavsku*. Středočeský vlastivědný sborník 17/1999, s. 87–90.
- 34) Zenger, Z. M.: *Kdy dostala Mladá Boleslav svůj městský znak*. In: Boleslavica I. Sborník Okresního muzea v Mladé Boleslavi. Mladá Boleslav, OM v Mladé Boleslavi 1983, s. 74–77.

C. MAPY, PLÁNY

- 1) Dolní Pojizeří. Mladoboleslavsko a Nymbursko. Praha, KČT 1996, Edice Klubu českých turistů č. 17.
- 2) Kalousek, J.: *Tři historické mapy k dějinám českým*. Praha, Fr. Řivnáč 1885, 14 s. + 3 mapy.
- 3) Mladá Boleslav 1 : 10.000. Mladá Boleslav, KČT – Zeměměřičský úřad v Praze 1946, příloha k turistickému průvodci Střední a dolní Pojizeří.

10 . S E Z N A M O B R A Z O V Ý C H P Ř Í L O H

č. obr.	popis	str.
	Pohled na mladoboleslavský hrad od JZ; stará pohlednice, kol. 1905.	vakát
1	Slovanská hradiště (raně středověké hrady) v Boleslavi a okolí – 1. Březovice (tzv. Sellnerovo hradiště), 2. Sudoměř, 3. Hradec nad Jizerou, 4. Mužský (Hrada a Klamorna), 5. Poráň u Vesce, 6. Mladá Boleslav, 7. Chlum (tzv. Švédské šance); dle Beneš, L. a kol.: Mladoboleslavsko v proměnách času. Praha, Libri – Okresní muzeum Mladá Boleslav 1997, s. 45.	11
2	Plán hradiště Chlum – Švédské šance nad Mladou Boleslaví; dle Beneš, L. a kol.: Mladoboleslavsko v proměnách času. Praha, Libri – Okresní muzeum Mladá Boleslav 1997, s. 46.	12
3	Poloha hradiště Chlum – Švédské šance v krajině jihovýchodně od Mladé Boleslavi (mapa KČT).	12
4	Pohled na val a příkop od západu ze dna příkopu; foto autor, 4. 10. 2006.	13
5	Pohled z temene jižního valu severním směrem do areálu bývalého hradiště; foto autor, 4. 10. 2006.	14
6	Naivní rekonstrukce hradiště na Chlumu, kresba Jana Kobzáně, in: Strnad, E.: Boleslavsko. Praha, Čs. Grafická unie 1938, s. 24.	16
7	Pohled z hradiště na Chlumu směrem na SZ. V údolí na ostrožně mladoboleslavský hrad, na horizontu panorama královského hradu Bezděz; foto autor, 4. 10. 2006.	18
8	Výřez z prospektu Ml. Boleslavi od J. Willenberga z r. 1602, kde je vyobrazen i kostel sv. Víta.	21
9	Pohled na mladoboleslavský hrad z Podolce od sýpky hospodářského dvora, kde stával kostel sv. Víta; foto autor, 4. 10. 2006.	22

- 10 Rekonstrukce raně středověkého přemyslovského hradu nad soutokem Jizery (v horní části) a Klenice (v levé dolní části) vytvořená dle poznatků vědeckých pracovníků mladoboleslavského muzea; in: Městecká, S. – Sosnovec, P.: Mladá Boleslav od počátku věků do začátku 17. století. CD-ROM, Ml. Boleslav, MěÚ – Okresní muzeum – SOkA v Ml. Boleslavi 2001. 23
- 11 Rekonstrukce raně středověkého přemyslovského hradu na vysoké ostrožně (o 20–30 m převyšující okolní terén) nad soutokem Jizery a Klenice, v popředí podhradí (suburbio); kresebná rekonstrukce z materiálů Muzea Mladoboleslava; ibid. 28
- 12 Pohled na mladoboleslavský hrad od říčky Klenice (tzn. od severozápadu) z Podolce, původního podhradí, dokumentuje výšinnou polohu hradu nad okolním terénem; stav r. 1860. 31
- 13 Obdobný pohled na mladoboleslavský hrad z údolí Klenice; foto autor 4. 10. 2006. 32
- 14 Pohled na mladoboleslavský hrad ze severozápadu od Jizery; kresba Karla Liebschera pro X. svazek Sedláčkových Hradů (za s. 30). 34
- 15 Podoba mladoboleslavské ostrožny na plánu města Mladé Boleslavi z r. 1946, číslicí 5 označen hrad v jižní části ostrožny. 35
- 16 Pohled na mladoboleslavský hrad od jihu z jizerského údolí; pohlednice kol. 1910. 37
- 17 Raně středověká fáze vývoje mladoboleslavského hradu; in: Městecká, S. – Sosnovec, P.: Mladá Boleslav od počátku věků do začátku 17. století. CD-ROM, Ml. Boleslav, MěÚ – Okresní muzeum – SOkA v Ml. Boleslavi 2001. 38
- 18 Pohled na mladoboleslavský hrad od západu, v této části ostrožny měl stát původní románský palác přemyslovského zeměpanského hradu; pohlednice kol. 1900. 39
- 19 Pohled na bývalý hospodářský dvůr v podhradí mladoboleslavského hradu, kde stával do r. 1631 kostel sv. Víta 44

- a kde od r. 1255 sídlili johanité; foto autor, 4. 10. 2006.
- 20 Zříceniny hradu Michalovice na staré pohlednici, kol. 1915. 46
- 21 Vývod pánů z Michalovic podle A. Sedláčka; Sedláček, A.: Hrad, zámky a tvrze Království českého X. Boleslavsko. Praha, Ago 1997 (fotoreprint pův. vyd.), s. 215. 47
- 22 Letecký pohled na mladoboleslavský hrad a Staré Město, lokované na jazykovité ostrožně nad soutokem Jizery a Klenice; pohlednice, 60. léta 20. stol. 50
- 23 Pohled na mladoboleslavský hrad ze Starého Města dokumentující jeho dominantní polohu v jižním cípu ostrožny; stará pohlednice, kol. 1900. 51
- 24 Rekonstrukce pravděpodobné podoby mladoboleslavského hradu v průběhu 15. století; in: Fišera, Z.: Hrad a tvrze na Mladoboleslavsku. Mladá Boleslav, Okresní muzeum Mladá Boleslav 2002, s. 66. 53
- 25 Nádvoří mladoboleslavského hradu; foto autor, 2005. 54
- 26 Pozdně gotický mladoboleslavský hrad na vyobrazení požáru města z r. 1761; výřez levé části obrazu, olej, Muzeum Mladoboleslava. 56
- 27 Mladoboleslavský hrad od jihu; foto autor, 4. 10. 2006. 57
- 28 Jediný pozůstatek renesanční výzdoby mladoboleslavského hradu, malba záklenku okna v palácovém křídle se znakem pánů z Donína; Muzeum Mladoboleslava. 59
- 29 Srovnání vnější podoby Ludvíkova křídla na Pražském hradě s mladoboleslavským gotickorenesančním hradním palácem, z něhož slohová příbuznost jasně nevyplývá. 60
- 30 Půdorys sklepení hradu s převažujícím pozdně gotickým zdívkem a vyznačení předsunutého bollwerku v jižní části; dle: Líbal, D. – Lancinger, L. – Hanzlíková, H.: Mladá Boleslav – hrad. Castellologica bohémica 6/1998, s. 157. 61
- 31 Dnešní vzhled mohutného bollwerku od jihovýchodu; foto Muzeum Mladoboleslava. 62

32	Mohutný bollwerk předsunutý před palácovým průčelím na staré pohlednici; 1911.	63
33	Jihozápadní průčelí paláce mladoboleslavského hradu, které nese stopy původního gotickorenesančního rozvržení; foto in: Trtílek, V. (ed.): Mladá Boleslav od minulosti k dnešku. Mladá Boleslav, MNV v Mladé Boleslavi 1974, s. 138.	64
34	Pohled na jihovýchodní průčelí paláce a věže, kde jsou zřetelná ostění velkých gotických oken; foto autor, 4. 10. 2006.	66
35	Půdorys hradu z r. 1760 pořízený v souvislosti s přestavbou celého areálu v kasárna; orientován k jihu. Původní gotickorenesanční hrad (zámek) označen písmenem A (Cafsarme).	67
36	Půdorys přízemí hradu; dle: Líbal, D. – Lancinger, L. – Hanzlíková, H.: Mladá Boleslav – hrad. <i>Castellologica bohemica</i> 6/1998, s. 156.	68
37	Půdorys prvního poschodí hradu; dle: Líbal, D. – Lancinger, L. – Hanzlíková, H.: Mladá Boleslav – hrad. <i>Castellologica bohemica</i> 6/1998, s. 158.	69
38	Pohled na mohutné těleso mladoboleslavského hradu, který za třicetileté války zesiloval strategický význam celého města; dopisnice z r. 1899.	78
39	Pohled na Mladou Boleslav s hradem (označen šipkou) z r. 1666; prospekt Ml. Boleslavi z mapy Jacoba Sandrarta „Bohemia in suas partes geograph. Distinc“, Norimberk 1666.	79
40	Pohled na hrad od jihozápadu; pohlednice, 60. léta 20. stol.	80
41	Zmenšenina kresby J. Willenberga ukazuje gotickou a renesanční podobu Mladé Boleslavi a v levé části gotickorenesanční hrad / zámek.	82
42	Výřez z Willenbergovy kresby s boleslavským hradem v popředí, č. 5.	82
43	Výřez z Willenbergovy kresby; detail bollwerku.	83
44	Výřez z Willenbergovy kresby; detail průčelí paláce.	84

45	Výřez z Willenbergovy kresby; východní průčelí.	85
46	Výřez z Willenbergovy kresby; detail střech věží a štítu severovýchodního paláce.	87
47	Výřez z Willenbergovy kresby; detail s arkýři.	87
48	Výřez z původní Willenbergovy perokresby, celek hradu.	88
49	Výřez z původní Willenbergovy perokresby; detail jižního předpolí hradu.	89
50	Neznámý autor z počátku 19. století, pohled na mladoboleslavský hrad od západu přes řeku Jizeru; výřez.	91
51	Karel Brantl, Jung Bunzlau gegen Süden, lavírovaná perokresba, 1830.	92
52	Karel Hynek Mácha, Mladá Boleslav od západu, asi 21. srpna 1833.	93
53	Dvojice snímků dokumentující nejnovější podobu hradu, jakou získal poslední renovací, snažící se zvýraznit jeho gotické a renesanční prvky; foto autor, 4. 10. 2006.	94
54	Naopak dvojice snímků dokumentující podobu hradu v jeho kasárenské uniformitě a omšelosti; pohlednice 30. – 40. léta 20. stol.	95
55	Logo muzejního programu pro děti a školy Muzeion.	97
56	Dvojice snímků hradu a bollwerku z let 1906 a 2006.	99

10) Na rohu Nádražní a Ptácké ulice stojíte pod jižním průčelím boleslavského hradu, před nímž vystupuje masivní bollwerk. Za pomoci literatury či internetu vysvětlíte, k čemu tento architektonický prvek sloužil. A na základě zjištěných informací určete, ve které době se mohl před hradem objevit.

.....
.....
.....
.....

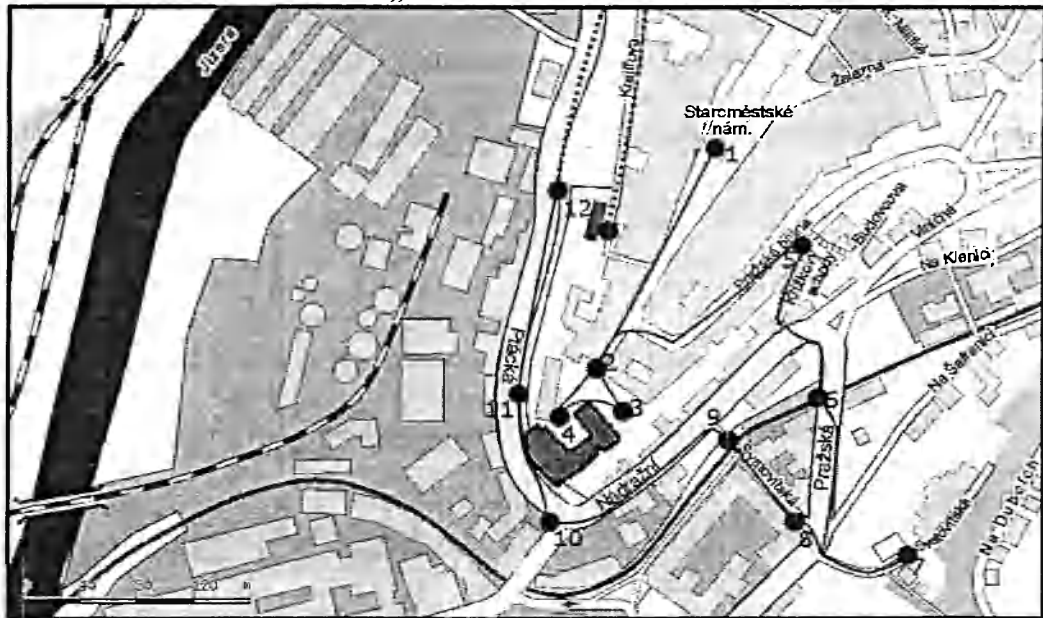
11) Postoupili jste ulicí Ptáčkou dále k severozápadu a po celou dobu na vás z pravé strany shlíží těleso hradu. Z tohoto místa můžete pozorovat jednotlivé vývojové etapy hradu. Zkuste části hradu, které vidíte, seřadit v chronologickém pořádku od nejstarší po nejmladší:

.....
.....
.....
.....

12) Celou dnešní výpravu můžete zakončit v expozicích Muzea Mladoboleslavska v pozdně gotickém paláci zvaném Templ, který s hradem bezprostředně souvisí. Sídlil v něm totiž ..... mladoboleslavského hradu (doplňte chybějící slovo; potřebné informace naleznete v Templu).

Prohlídku Templu můžete absolvovat i virtuálně na muzejních internetových stránkách: www.muzeum-mb.cz.

PRACOVNÍ LIST K TÉMATU „MLADOBOLSLAVSKÝ HRAD“

1) Stojíte uprostřed velkého trhového náměstí středověké Mladé Boleslavi, tradičně zvaného Staroměstské náměstí. I když bylo město přeneseno až v průběhu ..... (Doplň číslici označující příslušné století.) století, tedy v období českého vrcholného středověku, nemá náměstí ani Staré Město pravidelný půdorys, jaký má například nedaleké královské město Nymburk. Pokuste se vysvětlit, co půdorys města tak výrazně ovlivnilo:

.....

.....

.....

.....

.....

2) Stojíte před vstupem do mladoboleslavského hradu, nepochybně před nejstarší dodnes stojící stavbou celého Mladoboleslavska. I když jeho předrománskou a románskou minulost zcela zakryly mladší přestavby, hrad nepochybně pochází už z 10. století.

Vzpomeňte další románské stavby Mladoboleslavska:

.....
.....
.....
.....

3) Shlížíte do údolí Klenice a v dálce před vámi se rýsuje pahorkatina jménem Chlum. Pozůstatky čelního valu raně středověkého hradu se lidově nazývají „Švédské šance“. Vysvětlete, jak toto místo přišlo ke svému jménu:

.....
.....
.....

A určete počet staletí, která od sebe dělí skutečné dějiny místa s dobou, do níž jej řadí lidová pověst: .....

4) Stojíte na nádvoří hradu, které je podstatně změněno kasárenskými přestavbami 18. a 19. století, takže středověkou podobu stavby můžeme jen tušit. Vzpomeňte na další středověké hrady Mladoboleslavska, kterých se ale takto mladé přestavby nedotkly:

.....
.....
.....

5) Došli jste k místu, kde od středověku stávala městská Pražská brána. Její místo už připomínají jen dva sloupy se lvy. Lva má také Mladá Boleslav v městském znaku. Pokuste se vysvětlit příčiny, pro které se lev jako heraldická figura do mladoboleslavského znaku dostal:

.....
.....
.....

6) Stojíte nad říčkou Klenicí, která se nedaleko odtud vlévá do Jizery. Uveďte své znalosti o obou těchto řekách, sledujte na mapě jejich tok a zmiňte další významná lidská sídla, která se při březích obou řek nalézají:

.....
.....
.....
.....

7) Svatovítskou uličkou jste vystoupali do protějšího svahu, odkud se vám naskytl pohled na východní průčelí hradu. Pokuste se vytvořit podobný snímek, jaký máte přiložen, a obě fotografie poté porovnejte. Dělí je od sebe osm desetiletí!

8) Stejnou uličkou jste sešli k bývalé komendě johanitů. Vysvětlete význam slova komenda a vyhledejte v mapě další johanitské komendy při středověké cestě z Prahy na Žitavu:

.....
.....
.....
.....
.....

9) Znovu jste nad Klenicí, odkud sledujete východní část hradu vysoko na skalnaté ostrožně. Zkuste odhadnout výškový rozdíl ostrožny a údolí a poté své zjištění porovnejte s mapou či plánem města s vrstevnicemi:

.....
.....
.....

ML. BOLESLAV.

Handwritten text in the upper left corner, possibly identifying a specific church or building.

Handwritten text in the upper center, likely identifying a church or landmark.

Handwritten text in the upper right, identifying a church or landmark.

1. ...	7. ...	13. ...	19. ...
2. ...	8. ...	14. ...	20. ...
3. ...	9. ...	15. ...	21. ...
4. ...	10. ...	16. ...	22. ...
5. ...	11. ...	17. ...	23. ...
6. ...	12. ...	18. ...	24. ...